

Zachęta — Narodowa Galeria Sztuki

RAPORT ROCZNY

2015

Postęp i higiena

—
Gregor Schneider. unsubscribe

—
Justyna Wencel. Ziemia, ziemia [MPZ]

—
Adoracja słodczy

—
Przemysław Matecki. Szorstko

—
Czekając na lepsze czasy [MPZ]

—
Anna Jermolaewa. Dobre czasy, złe czasy

—
Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce

—
PRAWDA PIĘKNO DOBRO. Z kolekcji Zachęty
[Kamienica Hrabiego Raczyńskiego, plac Małachowskiego 2, Warszawa]

—
Gałczyńskiego 2015. Muzeum społeczne [MPZ]

—
Tamy Ben-Tor & Miki Carmi. Młodzi obiecujący artyści jedzą i uprawiają seks

—
Natalia Bażowska. Leże [MPZ]

—
Halka/Haiti. 18°48'05"N 72°23'01"W [56 Międzynarodowa Wystawa Sztuki w Wenecji]

—
FILKO — FYLKO — PHYLKO

—
John Lurie. Próbuje myśleć. Proszę, bądź cicho

—
Dzikie pola. Historia awangardowego Wrocławia

—
Festiwal The Artists. Koncerty i projekty dźwiękowe artystów sztuk wizualnych, 3 edycja
[Park Sowińskiego, Warszawa]

—
Jaśmina Wójcik i Jacek Gądek. Faszynowe wytchnienie [MPZ]

—
Egzotyczne? [MPZ]

—
Ogrody

—
Karolina Grzywnowicz. Chwasty [MPZ]

—
Spojrzenia 2015 — Nagroda Deutsche Bank, 7 edycja

—
Nieskończony rejestr. Obrazy i ich muzyczne interpretacje

—
Zaraz po wojnie

—
Jan Dziaczkowski. Historie prawdziwe i zmyślone

—
Zuzanna Sękowska, Łukasz Radziszewski. Niewojenni [MPZ]

—
Ieva Epnere. Piramida i inne historie [MPZ]

—
Marek Sobczyk. „muzeum” w cudzysłowie

—
Sztuka w naszym wieku

Zachęta — Narodowa Galeria Sztuki
RAPORT ROCZNY

2015

Warszawa 2016

SPIS TREŚCI

„BYŁ TUTAJ KIEDYŚ TAKI SKLEPIK...”	3
RADA PROGRAMOWA	5
STRUKTURA GALERII Dyrekcja i pracownicy Zachęty w 2015 roku	6
WYSTAWY	8
FREKWENCJA NA WYSTAWACH	85
POZOSTAŁE WYDARZENIA	86
PRASA	90
DZIAŁALNOŚĆ Edukacja Kolekcja Dokumentacja i biblioteka Promocja Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych Otwarta Zachęta Wydawnictwa Księgarnia Inwestycje	100
OSIĄGNIĘCIA ZESPOŁU ZACHĘTY	114
PRZYCHODY	117
PARTNERZY I SPONSORZY	118

W imieniu dyrekcji i zespołu Zachęty wstęp do tegorocznego raportu przygotował dział edukacji. A poza tym zdarzyło się bardzo wiele, o czym możemy przeczytać dalej.

Fot. Zofia Dubowska

„Był tutaj kiedyś taki sklepik...”

Takie słowa padają, kiedy ktoś przez przypadek trafia do działu edukacji. Niegdyś mieściła się tu księgarnia (przeniesiona kilka lat temu do dawnej szatni), ale chyba można powiedzieć, że sklepik wciąż jest, tylko oferowane towary się zmieniły. Zamiast książek i gadżetów są u nas kamienie, piórka, rolki surówki bawełnianej i papierów, tusze, kleje i dużo śmieci. Dział edukacji przypomina magazyn, w którym znaleźć można szwarc, mydło i powidłó, a także „kawałek kielbasy dobrze obsuszonej”. Nad tym wielkim bałaganem króluje muchomor — fragment scenografii z filmu Katarzyny Kozyry.

Uczestnicy spotkań organizowanych w Zachęcie natrafić mogą także na różne osobliwości, na pierwszy rzut oka bardzo dalekie od sztuki współczesnej. Bo czy ze sztuką kojarzy nam się genetyka molekularna albo mykologia? Wycieczka do Garbatki-Letniska i tworzenie kompozycji z kwiatów? Jak dużym zaufaniem uczestnik spotkania musi obdarzyć artystkę, by wypić oferowaną przez nią herbatkę z grzybów reishi i zjeść przetwory przygotowane przez jej bliskich?

Nie wszystko, co proponujemy, jest łatwe i przyjemne. Czasem musimy się zmierzyć z trudnymi tematami i bolesnymi historiami: eugeniką, powojenną historią Polski, losami Żydów

powracających do swych domów po wojnie. Zadać pytanie o prawdę, piękno i dobro. Nie czynimy tego dla siebie, ale dla ludzi spragnionych wiedzy, którzy mają tyle ciekawości, by mimo wewnętrznych oporów przed sztuką współczesną przychodzić na każde kolejne spotkanie.

W naszym sklepiku staramy się nie traktować widzów jak klientów, lepszych i gorszych odbiorców. Każdy jest ważny. Proces, doświadczenie i spotkanie z drugim człowiekiem jest dla nas cenniejsze niż końcowy efekt czy garść przekazanej wiedzy. A oklaski na koniec warsztatów czy wykładu lub wyznaczenie: „pani Dagno, Kocham panią!” stają się dla nas najlepszą zapłatą.

W dziale edukacji (w którym czasem przebywa kilkanaście osób) oraz w całej Zachęcie znajdzie się miejsce dla dzieci i dorosłych z różnymi potrzebami. Staramy się odpowiedzieć na najdziwniejsze pytania i załatwiać rozmaite sprawy. Dopóki zaglądamy do nas ludzie z propozycjami zorganizowania wystawy, urodzin dla setki dzieci, wydania publikacji, a nawet ze zwykłym bólem głowy, dopóty czujemy się potrzebni i odpowiedzialni. Kawa, coś słodkiego i miejsce na wózek dla bliźniąt czeka na państwa pod muchomorem.

Zofia Dubowska
kierowniczka działu edukacji Zachęty

PRAWDA

PIĘKNO

15.04–19.07.2015
wystawa czynna od wtorku do niedzieli 12–20
zacheta.art.pl
wstęp wolny

DOBRO

Z kolekcji Zachęty

Kamienica
Hrabiego Raczyńskiego
plac Małachowskiego 2
Warszawa

sponsor: Ciech

partner: Plac Małachowskiego

Rada Programowa przy Zachęcie — Narodowej Galerii Sztuki

Przy Zachęcie — Narodowej Galerii Sztuki działa Rada Programowa powołana przez Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego 14 listopada 2013 roku. W skład Rady wchodzi jednaście osób, a do jej zadań należy opiniowanie długofalowej strategii działania Zachęty, wyrażanie opinii i składanie wniosków do dyrektora we wszystkich istotnych sprawach dotyczących galerii oraz pomoc w poszukiwaniu nowych form wsparcia organizacyjnego, koncepcyjnego i finansowego. Kadencja członka Rady trwa trzy lata. W roku 2015 odbyły się trzy posiedzenia Rady Programowej.

Skład Rady Programowej:

dr hab. Marzanna Bogumiła Kielar — poetka, kierownik Pracowni Heurystyki w Zakładzie Metodologii i Pedagogiki Twórczości w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie

Maja Kleczewska — reżyserka teatralna

dr hab. Marek Krajewski — socjolog, profesor w Instytucie Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

dr hab. Marta Leśniakowska — historyczka sztuki i architektury, profesor Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk

Zbigniew Libera — artysta

dr Tomasz Makowski — bibliotekarz i historyk, dyrektor Biblioteki Narodowej, przewodniczący Krajowej Rady Bibliotecznej i Rady ds. Narodowego Zasobu Bibliotecznego przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego

prof. Andrzej Mencwel — historyk literatury i kultury, profesor w Instytucie Kultury Polskiej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego

Draginja Nadaždin — etnolożka i antropolożka, dyrektorka Amnesty International Polska

prof. Maria Poprzęcka — historyczka sztuki, profesor na wydziale Artes Liberales Uniwersytetu Warszawskiego

Jadwiga Sawicka — artystka i kuratorka, kierowniczką Zakładu Intermediów Wydziału Sztuki na Uniwersytecie Rzeszowskim

dr hab. Andrzej Szczerski — historyk sztuki, wicedyrektor Muzeum Narodowego w Krakowie, wykładowca Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Przewodniczącą Rady Programowej jest prof. Maria Poprzęcka.

STRUKTURA GALERII

Dyrekcja i pracownicy Zachęty w 2015 roku

DYREKTOR

Hanna Wróblewska
Justyna Markiewicz

MIEJSCE PROJEKTÓW ZACHĘTY

Magda Kardasz

ZESPÓŁ KURATORÓW

Maria Brewińska
Magda Kardasz
Katarzyna Kołodziej
Magdalena Komornicka
Joanna Kordjak
Julia Leopold
Jacek Świdziński [1.11–31.12]
Anna Tomczak [do 28.09]

DZIAŁ ZBIORÓW I INWENTARZY

Małgorzata Bogdańska-Krzyżanek — kierownik działu
Zuzanna Benesz [do 31.10]
Joanna Egit-Pużyńska
Maria Świerżewska-Franczak
Joanna Waśko

DZIAŁ EDUKACJI

Zofia Dubowska — kierownik działu
Benjamin Cope
Paweł Eibel [do 16.06]
Karolina Iwańczyk [od 22.06]
Stanisław Welbel
Anna Zdzieborska

DZIAŁ DOKUMENTACJI I BIBLIOTEKA

Gabriela Świtek — kierownik działu
Aldona Głowała
Julia Koszewska
Sebastian Madejski
Inez Piechucka
Karolina Zychowicz

DZIAŁ WYDAWNICTW

Dorota Karaszewska — kierownik działu
Małgorzata Jurkiewicz
Krzysztof Łukawski
Jolanta Pieńkos
Maciej Sikorzak

ZESPÓŁ PROMOCJI I KOMUNIKACJI

Zofia Koźniewska
Zofia Ledzion
Katarzyna Winter
Aleksandra Zientecka

RZECZNIK PRASOWY

Olga Gawerska
Marta Miś

KSIĘGARNIA ARTYSTYCZNA

Marta Dąbrowska — kierownik działu
Małgorzata Jakubczak
Ewa Majsterek

DZIAŁ REALIZACJI WYSTAW

Anna Muszyńska — kierownik działu
Marek Janczewski
Krystyna Sielska
Jacek Świdziński [do 18.09]

GRUPA MONTAŻOWA I STOLARNIA

Andrzej Bialik
Dariusz Bochenek
Remigiusz Olszewski

DZIAŁ MULTIMEDIÓW

Aleksander Turski — kierownik działu
Krzysztof Boguszewski
Janusz Dębowski

ZESPÓŁ DS. PROGRAMÓW OPERACYJNYCH

Lilianna Krause — koordynator prac zespołu
Aleksandra Arcimowicz
Barbara Barańska
Agnieszka Marciniak [do 3.04]

DZIAŁ FINANSOWO-KSIĘGOWY

Danuta Skorupska — główna księgowa
Bożena Artyniew
Katarzyna Pałyska
Iwona Sobolewski
Iwona Staszewska

DZIAŁ ADMINISTRACJI

Monika Popiołek — kierownik działu
Krzysztof Barański
Roman Barański
Jarosław Fik
Michał Lemańczyk
Paweł Pietrzak

SEKRETARIAT

Monika Piesio

DZIAŁ KADR

Natalia Kęsoń

RADCA PRAWNY

Janina Ejsmont-Sławińska

ZAMÓWIENIA PUBLICZNE

Anna Sokólska

KASA BILETOWA

Mirosława Rojek

PORTIERNIA

Zdzisława Krajewska

STAŁA WSPÓŁPRACA

Koordynator dostępności Zachęty

Paulina Celińska

Miejsce Projektów Zachęty

Karolina Bielawska

Osoby współpracujące z działem edukacji

Barbara Dąbrowska
Joanna Falkowska-Kaczor
Zofia Fedczyszyn
Paweł Freus
Zofia Hejke
Sara Herczyńska
Karolina Iwańczyk [do 21.06]
Michalina Izert
Paula Kaniewska
Alicja Korpysz
Maria Kosińska
Katarzyna Kucharska-Hornung
Sara Magdzicka
Marcin Matuszewski
Kamil Niedziałek
Magdalena Ołasińska
Anna Owsiany
Dawid Pawlina
Dagmara Rusinek
Dagna Sadkowska
Maria Szczycińska
Agnieszka Szostakiewicz
Joanna Świerczyńska
Marlena Talunas
Magdalena Zięba
Karolina Żyniewicz

Księgarnia

Marlena Kucharska
Andrzej Samuła
Krzysztof Tyma [do 16.11]

Kasa

Elżbieta Kalińska

Dział administracji

Aleksandra Arcimowicz
Ryszard Bownik
Ewa Majsterek
Teresa Mokrzycka
Anna Piotrowska

Dział multimediiów

Mariusz Smolak [do 20.10]

Biblioteka

Małgorzata Mach [3.08–30.11]

WYSTAWY

28.11.14–15.02.15	Postęp i higiena	10
28.11.14–1.02.15	Gregor Schneider. unsubscribe	12
12.12.14–8.02.15	Justyna Wencel. Ziemia, ziemia [MPZ]	14
19.12.14–1.02.15	Adoracja słodyczy	16
9.02–29.03	Przemysław Matecki. Szorstko	18
13.02–12.04	Czekając na lepsze czasy [MPZ]	20
27.02–10.05	Anna Jermolaewa. Dobre czasy, złe czasy	22
6.03–31.05	Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce	26
14.04–19.07	PRAWDA PIĘKNO DOBRO. Z kolekcji Zachęty [Kamienica Hrabiego Raczyńskiego, plac Małachowskiego 2, Warszawa]	30
16–19.04	Gałczyńskiego 2015. Muzeum społeczne [MPZ]	34
17.04–31.05	Tamy Ben-Tor & Miki Carmi. Młodzi obiecujący artyści jedzą i uprawiają seks	36
24.04–21.06	Natalia Bażowska. Leże [MPZ]	38
9.05–22.11	Halka/Haiti. 18°48'05"N 72°23'01"W [56 Międzynarodowa Wystawa Sztuki w Wenecji]	40
1.06–16.08	FILKO — FYLKO — PHYLKO	44
2.06–2.08	John Lurie. Próbuje myśleć. Proszę, bądź cicho	46
18.06–13.09	Dzikie pola. Historia awangardowego Wrocławia	48
20.06	Festiwal The Artists. Koncerty i projekty dźwiękowe artystów sztuk wizualnych, 3 edycja [Park Sowińskiego, Warszawa]	52
23.06–26.06	Jaśmina Wójcik i Jacek Gądek. Faszynowe wytchnienie [MPZ]	54
3.07–30.08	Egzotyczne? [MPZ]	56
14.08–4.10	Ogrody	58
4.09–1.11	Karolina Grzywnowicz. Chwasty [MPZ]	62
7.09–15.11	Spojrzenia 2015 — Nagroda Deutsche Bank, 7 edycja	64
18–27.09	Nieskończony rejestr. Obrazy i ich muzyczne interpretacje	68
2.10.15–10.01.16	Zaraz po wojnie	70
16.10–22.11	Jan Dziaczkowski. Historie prawdziwe i zmyślane	74
6–15.11	Zuzanna Sękowska, Łukasz Radziszewski. Niewojenni [MPZ]	76
20.11.15–17.01.16	Ieva Epnere. Piramida i inne historie [MPZ]	78
4.12.15–31.01.16	Marek Sobczyk. „muzeum” w cudzołowie	80
12.12.15–31.01.16	Sztuka w naszym wieku	82

Wystawa FILKO – FYLKO – PNYLKO – PHYLKO, na pierwszym planie: Stano Filko, Modele wież obserwacyjnych – Architektura, 1966–1967/2015. Fot. Marek Krzyżanek

28.11.14
–15.02.15

Postęp
i higiena

Progress
and
Hygiene

KATALOG

pod redakcją Andy Rottenberg
wstęp: Hanna Wróblewska
teksty: Zygmund Bauman, ks. Adam
Boniecki, Piotr Juszkiewicz, Monika
Płatek, Anda Rottenberg, Marius
Turda
projekt graficzny: Krzysztof Bielecki
wersja językowa polsko-angielska

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu edukacyjnego:
Zofia Dubowska, program filmowy:
Stanisław Welbel

8 stycznia Spotkanie z prof.
Magdaleną Fikus *Genetyka*

11 stycznia Warsztaty rodzinne
Miejski tygiel. Prowadzenie: Dagmara
Rusinek

15 stycznia Wykład dr Magdaleny
Gawin *Racjonalizacja i granice
postępu. O eugenicie polskiej w latach
międzywojennych i w latach II wojny
światowej* oraz pokaz filmu *Śmierć
psychiatry. Eugenika i totalitaryzm*.
Wprowadzenie: Izabela Galicka

Postęp i higiena

kuratorka: **Anda Rottenberg**

współpraca: **Magdalena Komornicka [Zachęta], Krzysztof Kościuczuk**

projekt ekspozycji: **Rumas Studio/Robert Rumas, Tomasz Brzeziński**

sale: **nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7**

Pojęcie postępu jako rozwoju, udoskonalenia, przejścia od niższego do wyższego etapu stanowiło jedną z podstaw światopoglądu encyklopedystów francuskich, myślicieli oświecenia oraz XIX-wiecznych pozytywistów. Było także elementem mitu założycielskiego nowoczesności — budowy nowego, lepszego świata. Charakterystyczna dla początków poprzedniego stulecia wiara w postęp wyrażała się zarówno w manifestach artystycznych, jak i nazwach nowych prądów: futuryzm, konstruktywizm, suprematyzm czy neoplastycyzm. Związana z nimi nowoczesna architektura i design miały wpłynąć na zmianę nawyków i stylu życia mieszkańców miast — poprzez nową formę kształtować też nowego człowieka. Te utopijne idee załamały się w czasie kryzysu w dwudziestolecie międzywojennym, a idea postępu i związanej z nim inżynierii społecznej została przejęta przez toczące się w systemach totalitarnych procesy dehumanizacyjne.

Wystawa poświęcona była pułapkom modernizacji w kontekście wspólnej dla sztuki i nauki początków XX wieku idealistycznej wiary w postęp i możliwość „ulepszania”. Pomyślana została jako esej, który krytycznie analizuje związek idei modernizmu z takimi zjawiskami jak inżynieria genetyczna, eugenika czy badania nad czystością rasy, zwracając jednocześnie uwagę na ich wpływ na współczesny świat. Składała się z prac artystów polskich i zagranicznych, zrealizowanych w różnorodnych mediach — malarstwo, instalacja, film czy fotografia — kilka z nich zostało przygotowanych specjalnie na tę ekspozycję*. Kontekst budował materiał historyczny, w tym plakaty, zdjęcia archiwalne i dokumenty. Dzięki zestawieniu prac współczesnych z dziełami z epoki widz mógł zapoznać się m.in. z tematyką zdrowego społeczeństwa, eugeniki, inżynierii społecznej, higieny rasy, tożsamości narodowej, problemem „innego” i wykluczeniami czy wreszcie z chirurgią kosmetyczną i autokreacją. Wystawa stawiała pytania o to, co dziś pozostało z idei modernizmu i w jakim kierunku zmierza współczesna modernizacja.

Autorzy prac: Nelly Agassi, Korbinian Aigner, Mirosław Bałka*, Yael Bartana, Anna Baumgart, Rafał Bujnowski, Robert Capa, Marek Cecuła, Jan Fabre, Jorge Galindo, Felix Gmelin, Hadassa Goldvicht, Dina Gottliebowa-Babbitt, Jos de Gruyter & Harald Thys, Marianne Heske, Erez Israeli, Sonia Khurana*, Anna Konik, Zofia Kulik, Zbigniew Libera, Bernard Moreau (Tymek Borowski & Paweł Śliwiński)*, Ciprian Mureșan, Michael Najjar, Marianna Napruszkina*, Jean-Gabriel Périot, Krystyna Piotrowska*, Agnieszka Polska, Joanna Rajkowska*, Gerhard Richter, Hans Richter, Leni Riefenstahl, Aleksander Rodczenko, Wilhelm Sasnal, Ahlam Shibli, Chiharu Shiota, Santiago Sierra, Pablo Sigg, Luc Tuymans, Magnus Wallin, Wadim Zacharow*, Zuza Ziółkowska*

20 stycznia Pokaz filmu *Eugenika w praktyce [Eugéniové]*, reż. Pavel Štingl, Czechy/Stowacja, 2013, 76 min

22 stycznia Wykład Grzegorza Rytla *Společně najpotřebnější. Úludy architektury modernistycznej*

27 stycznia Pokaz filmów *Tomorrow's Children*, reż. Crane Wilbur, Stany Zjednoczone, 1934, 70 min; *Island of Lost Souls*, reż. Erle C. Kenton, Stany Zjednoczone, 1933, 71 min

3 lutego Pokaz filmu *Den nya människan*, reż. Klaus Härö, Szwecja, 2007, 104 min

6 i 7 lutego Szkolenie dla nauczycieli współorganizowane z Warszawskim Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń. Prowadzenie: Olga Cielemecka, Konrad Pszczołański, Sara Magdzicka, Karolina Żyniewicz, Piotr Kania

8 lutego Warsztaty rodzinne *Plamy i strzępy*. Prowadzenie: Kamil Niedziałek

10 lutego Pokaz filmu *Gattaca — szok przyszłości*, reż. Andrew Niccol, Stany Zjednoczone, 1997, 106 min

12 lutego Wykład prof. Ewy Łuczak *„Spoleczeństwo aniołów”: eugenika a kultura amerykańska w latach 1900–1940*

14 lutego Sesja naukowa *Postęp i higiena*. Prelegenci: Magdalena Fikus, Piotr Juszkiewicz, Andrzej Leder, ks. Wojciech Lemański, Ewa Łętowska, Gabriela Świłek, Marius Turda, Andrzej Wajs. Moderatorki paneli: Hanna Wróblewska, Magdalena Gawin, Anda Rottenberg. Wykład performatywny: Sonia Khurana

W piątek o piątej — oprowadzania tematyczne

2 i 30 stycznia *Chirurgia, autokreacja, globalne regulacje*. Prowadzenie: Karolina Żyniewicz

9 stycznia i 6 lutego *Tożsamość narodowa i problem „innego”*. Prowadzenie: Sara Magdzicka

16 stycznia *Zdrowe ciało, zdrowe miasto, zdrowe społeczeństwo*. Prowadzenie: Michalina Izert

23 stycznia i 13 lutego *Eugenika i higiena rasy*. Prowadzenie: Karolina Iwańczyk

28.11.14
-1.02.15

Gregor Schneider. unsubscribe

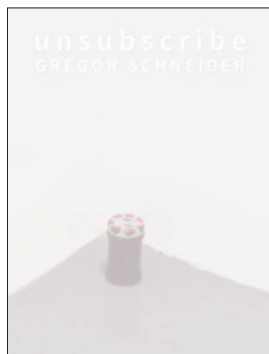
kuratorka: **Anda Rottenberg**

współpraca ze strony Zachęty: **Julia Leopold**

projekt ekspozycji: **Gregor Schneider**

asystent: **Kamil Jackiewicz**

sale: nr 8, 9, 10

KATALOG
pod redakcją **Andy Rottenberg**
koncepcja: **Gregor Schneider**
teksty: **Ulrich Loock, Anda Rottenberg**
projekt graficzny: **Dorota Karaszewska, Maciej Sikorzak**
wersja językowa **polsko-angielska**

Gregor Schneider, jeden z najbardziej cenionych artystów niemieckich, nagrodzony w 2001 roku Złotym Lwem na Międzynarodowej Wystawie Sztuki w Wenecji, zrealizował w Zachęcie swój nowy projekt zatytułowany *Unsubscribe*. Ponownie podjął tematykę związaną z domem — w jego materialnym i symbolicznym aspekcie. Podobnie jak w poprzednich realizacjach artysty i tu znalazły się odniesienia do miejsca urodzenia artysty — Mönchengladbach-Rheydt, w którym urodził się także Joseph Goebbels, minister propagandy III Rzeszy. „Ten dom sam mnie znalazł” — mówił Schneider o przeciętnym małomiasteczkowym budynku, w którym Goebbels spędził kilka pierwszych lat życia i który artysta postanowił kupić od zamieszkującej go dotychczas rodziny, zobaczywszy przypadkiem ogłoszenie sprzedaży. Decyzja o zakupie domu wraz z zawartością (pozostałymi meblami, resztkami biblioteki, narzędziami ogrodowymi itp.), przeprowadzeniu jego szczegółowej dokumentacji i ostatecznie o jego rozbiórce pozwoliła artyście raz jeszcze powrócić do historii, zarówno w jej jednostkowym, jak i ogólnym wymiarze — to praca z pamięcią indywidualną i zbiorową. Jego zamiarem było zniszczenie, unicestwienie kolejnych fragmentów domu, ale chciał też, aby pamięć o tym miejscu zniknęła całkowicie.

Do Warszawy przywiezione zostały gruzy budynku. Podjęty przez artystę akt przetransportowania gruzów z Niemiec do Polski wprowadzał dodatkowy, dramatyczny i krytyczny rys w projekcie, którego efektem nie była jedynie finalna wystawa w Zachęcie, lecz cały proces, jakiemu artysta poddał budynek traktowany jako niemy świadek historii.

Na wystawie obok gruzów domu znalazła się instalacja powstała ze znalezionych w nim przedmiotów — zarówno tych „zwykłych” elementów codzienności przeciętnej niemieckiej rodziny, jak i książek i innych artefaktów wskazujących na związki mieszkańców z ideologią faszystów. Towarzyszyła jej dokumentacja wideo, zawierająca inwentaryzację budynku, działania artysty w jego wnętrzach, a następnie proces jego destrukcji.

Wystawa nawiązywała tematyką do trwającej w tym czasie w Zachęcie ekspozycji *Postęp i higiena*.

Dopełnieniem wystawy jest katalog z dokumentacją fotograficzną projektu autorstwa Gregora Schneidera oraz z tekstami kuratorki Andy Rottenberg i niemieckiego krytyka sztuki Ulricha Loocka.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

20 stycznia Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Alicja Korpysz

Fot. Barcosz Córka

Fot. Barcosz Córka

12.12.14
–8.02.15

Justyna Wencel. Ziemia, ziemia

kuratorka: **Magda Kardasz**

współpraca: **Karolina Bielawska**

projekt ekspozycji: **Justyna Wencel, Magda Kardasz**

FOLDER

tekst: **Magda Kardasz**
projekt graficzny: **Jakub Jezierski**
wersja językowa **polsko-angielska**

Tytuł wystawy to jednocześnie tytuł najnowszej pracy artystki — trójkanałowej projekcji wideo z muzyką, pokazywanej w podziemnej części galerii, w pomieszczeniu sprzyjającym skupionemu odbiorowi. Film powstał w 2014 roku i dokumentuje rozpoczętą rok wcześniej akcją artystyczną *Otwarty Jazdów*, mającą zwrócić uwagę opinii publicznej na zagrożoną likwidacją idylliczną enklawę zieleni i drewnianej architektury w centrum Warszawy. Artystka dostała w posiadanie ogródek, w którym przeprowadziła działania uwiecznione na filmie. Ważnym elementem uwiecznionych akcji o na poły medytacyjnym charakterze był czas — chodziło o zapisanie procesu przemiany, dążenia do doskonałej formy, ostatecznie pokonanego przez nieprzewidywalny żywioł natury.

Opozycja między naturalnymi skłonnościami człowieka, jego związkami z przyrodą czy ziemią a regułami narzucanymi przez społeczeństwo, sztuka jako rodzaj działalności magicznej wpływającej na otaczający świat i artystę oraz mającej moc zaklinalnia rzeczywistości — to ulubione tematy prac artystki powracające także w opisanej instalacji wideo. Z kolei obecne w niej również działanie w przestrzeni publicznej, z miejscowym kontekstem historycznym i ludzkim, zainteresowanie małą architekturą miejską (w tym pomnikami) pojawia się od początku drogi twórczej Justyny Wencel.

Na wystawie znalazły się także cztery wcześniejsze prace, w których obecne są wątki relacji człowieka i natury, czasu, przemijania i odradzania więzów rodzinnych czy problemów płci społecznej.

Ekspozycję dopełniało environment z obiektów powstałych z elementów technicznych, zmodyfikowanych części maszyn kojarzonych zwykle z męskim światem — niektóre z nich przypominały eksponaty z muzeum archeologicznego, inne bliższe były są formom abstrakcyjnym czy minimalistycznym rzeźbom.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

29 stycznia Dyskusja z udziałem Justyny Wencel, Dariusza Misiuńy i Pawła Możdżyńskiego *Rytualnie. O magii i rytuałach*; koncert BABADAG solo

19.12.14
–1.02.15

Adoracja słodczy

kuratorka: Krystyna Piotrowska

współpraca ze strony Zachęty: Jacek Świdziński

projekt ekspozycji: Paulina Tyro-Niezgoda

sale: nr 11, 12, 13

Wystawa została zainspirowana twórczością zmarłej w 2006 roku Krystiany Robb-Narbutt — malarki, rysowniczkii, autorki instalacji i ulotnych obiektów — oraz tytułem jej niezrealizowanej wystawy. W swoich pracach artystka wykorzystywała przedmioty banalne, nietrwałe, łatwo poddające się zniszczeniu, dlatego często malowała na pudełkach od zapalek, deseczkach, opłatkach wigilijnych. W jej sztuce obecna jest czułość dla rzeczy przemijających, byle jakich. Od 2000 roku w pracach Robb-Narbutt pojawiły się słodczyce — mocowała na deseczkach i umieszczała w gablotkach odpustowe ciastka, cukierki i lukrowane pierniki. To im miała być poświęcona planowana przez nią wystawa *Adoracja słodczy*.

Ekspozycja w Zachęcie pokazywała prace artystów, którzy podobnie jak Krystiana Robb-Narbutt mierzą się z pozornie sielskim, a w gruncie rzeczy przewrotnym i często bolesnym widzeniem świata. Znalazły się na niej różnego rodzaju słodkości, jak w pracach Zuzanny Janin, Marka Kijewskiego czy Doroty Podlaskiej, a obok nich czasochłonne, niemal ornamentalne rysunki Edmunda Monsiela oraz misterny *Obrus* Katarzyny Józefowicz, czy wreszcie kolorowe ubrania Małgorzaty Dmitruk zrobione z włóczki ze sprutych swetrów członków jej rodziny. W kolażach Wisławy Szymborskiej stare ilustracje, fotografie i wycinki z gazet tworzą świat subtelnych odniesień, absurdalnych dowcipów i komentarzy. Tkliwość i pragnienie szczęścia można odnaleźć w poetyckich obrazach Magdaleny Shummer, autoportretach Macieja Osiki, wyrzeźbionych w lipowym drewnie kobietach Bogdana Ziętek czy w filmie Izabelli Gustowskiej.

Wśród tych prac znajdowała się także *Fuga pamięci* Krystiany Robb-Narbutt — jej tytuł nawiązuje do słynnego wiersza Paula Celana *Fuga śmierci*, a praca opowiada historię śmierci członków żydowskiej rodziny artystki. Umieszczone w siedmiu gablotkach niewinne, czasem kiczowate przedmioty obrazowały dramat Zagłady.

Autorzy prac: Małgorzata Dmitruk, Izabella Gustowska, Zuzanna Janin, Katarzyna Józefowicz, Kijewski/Kocur (Marek Kijewski, Małgorzata Malinowska), Edmund Monsiel, Maciej Osika, Dorota Podlaska, Krystiana Robb-Narbutt, Magdalena Shummer, Wisława Szymborska, Bogdan Ziętek

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu
edukacyjnego: Anna Dziedzior

4 stycznia Warsztaty rodzinne
Słodka sztuka. Prowadzenie:
Agnieszka Szostakiewicz

7 stycznia Spotkanie z Ryszardem
Krynickim, Krystyną Piotrowską
i Agnieszką Żechowską *Sztuka i życie
towarzystwie* — Krystiana Robb-
-Narbutt i Wisława Szymborska.
Prowadzenie: Dorota Jarecka

13 stycznia Spotkanie z cyklu *Sztuka
dostępna. Spotkanie dla osób
z dysfunkcją słuchu*. Prowadzenie:
Karolina Żyniewicz

13 stycznia Pokaz filmów: *Jeżyk
we mgle*, reż. Jurij Narsztejn, ZSRR,
1975, 11 min; *Bajka nad bajkami*,
reż. Jurij Narsztejn, ZSRR, 1979,
30 min; *Watershop Down* [Wzgórze
królików], reż. Martin Rosen, Wielka
Brytania, 1978, 101 min

14 stycznia Spotkanie z cyklu *Sztuka
dostępna. Spotkanie dla osób
z dysfunkcją wzroku*. Prowadzenie:
Karolina Iwańczyk, Karolina Żyniewicz

14 stycznia Warsztaty dla dorosłych
*Lunch box dla doktora Jekylla
i pana Hyde'a*. Prowadzenie:
Dorota Podlaska. Wydarzenie
udostępnione dla osób niesłyszących
i niewidomych

16 stycznia Spotkanie z cyklu
*Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka
współczesna i seniorzy*. Prowadzenie:
Barbara Dąbrowska i Maria Kosińska

18 stycznia Warsztaty rodzinne
Słodka gorzyc. Prowadzenie: Kamil
Niedziałek

25 stycznia Warsztaty rodzinne
Słodkie asamblee. Prowadzenie:
Agnieszka Szostakiewicz

28 stycznia Warsztaty dla dorosłych
W stronę portretu. Prowadzenie:
Małgorzata Dmitruk

Przemysław Matecki. Szorstko

kuratorzy: **Maria Rubersz, Wojciech Kozłowski**

sale: **nr 11, 12, 13**

Na wystawie znalazły się obrazy oraz rysunki artysty tworzone przez ostatnich kilka lat, w krótkich okresach czasu. Sam Matecki, rozpoczynając pracę nad wystawą, określał siebie jako „malarza sztalugowego”. Przez tę staroświecko brzmiącą definicję wskazał ważny punkt odniesienia, jakim jest dla niego tradycyjnie rozumiana praca artysty. W ostatnim czasie poszukiwał, zarówno w kompozycji, jak i sposobie malowania, tego, co nie zamyka obrazu, lecz go otwiera. Gest rozcierania farby szpachlą przez swoją powtarzalność pozwala rozbudowywać strukturę dzieła w nieskończoność i jednocześnie skoncentrować się na zestawieniach barwnych. Wszechogarniający, rozlewający się na kolejne płótna deseń kryje w sobie zarówno oswojoną zwyczajność, jak i utopijne dążenie do opisanego świata.

Widz miał okazję oglądać niepokazywane dotychczas szerzej prace na papierze. Najbardziej klasyczne tematy — martwa natura, portret, pejzaż, ikoniczne obrazy znane z podręczników historii sztuki — można pomylić z rysunkami powstającymi w ramach ogniska plastycznego. Duży zbiór dzieł to narysowane węglem na kartonie portrety artystów, powstałe jakby bezwiednie, dla ćwiczenia ręki czy doskonalenia warsztatu. „Malarz sztalugowy” zajmujący się barwą, gestem, relacją płótna i farby ujawnił rysunek, szkic, wprawkę. Pozwolił poznać nie tylko codzienną pracę artysty, ale i powracające jak natręctwa inspiracje.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu
edukacyjnego: Anna Zdzieborska

15 lutego Oprowadzanie kuratorskie
Marii Rubersz

17 lutego Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkanie dla osób z dysfunkcją słuchu*. Prowadzenie: Maria Szczycińska

20 lutego Spotkanie z cyklu *Patrzeć/ Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Barbara Dąbrowska i Maria Kosińska

22 lutego Warsztaty rodzinne *Dziwne obrazy*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

25 lutego Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkanie dla osób z dysfunkcją wzroku*. Prowadzenie: Maria Szczycińska i Przemysław Matecki

26 lutego Oprowadzanie i spotkanie na wystawie z Tomaszem Ciecierskim

1 marca Warsztaty rodzinne *Kopij-wklej*. Prowadzenie: Anna Owsiany

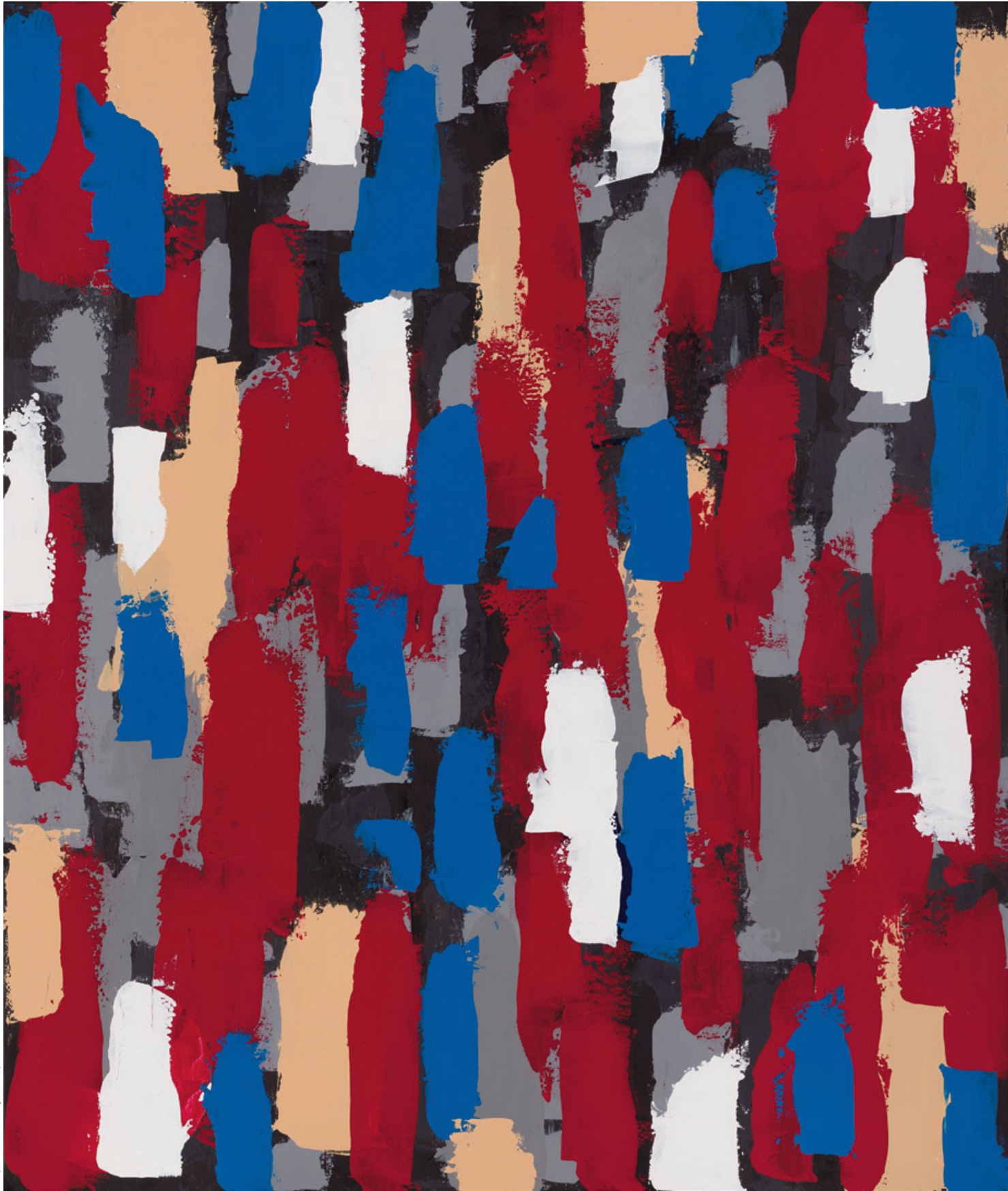
5 marca Oprowadzanie i spotkanie na wystawie z Pawłem Susidem

12 marca Oprowadzanie i spotkanie na wystawie z Tymkiem Borowskim

15 marca Warsztaty rodzinne *Niekończące się obrazy*. Prowadzenie: Przemysław Matecki

21 marca Warsztaty *Dziwne obrazy dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu*. Prowadzenie: Anna Owsiany i Agnieszka Szostakiewicz

29 marca Oprowadzanie kuratorskie Wojciecha Kozłowskiego

Czekając na lepsze czasy

kuratorki: **Tatiana Fiodorova, Magda Kardasz**

współpraca: **Karolina Bielawska**

projekt ekspozycji: **Tatiana Fiodorova, Magda Kardasz**

FOLDER

tekst: **Tatiana Fiodorova**
projekt graficzny: **Jakub Jezierski**
wersja językowa **polsko-angielska**

Wystawa prezentowała fotografie, wideo, performans, rysunki i obiekty autorstwa średniej i młodej generacji artystów mołdawskich oraz dwa projekty polskich twórców powstałe w Mołdawii.

Wybrane prace w różny sposób odzwierciedlały sytuację w tym kraju — o złożonej tożsamości, w trakcie przemian, podlegającego wpływom ze wschodu i zachodu Europy, rozpiętego między postsowieckimi sentymentami a aspiracjami do społecznego i ekonomicznego rozwoju. Ukazywały miejskie i wiejskie pejzaże, portrety ludzi i warunki ich życia, ich nadzieje i frustracje. Często odnosiły się do kulturalnych (także ludowych) tradycji, problemów społecznych lub w metaforyczny sposób przedstawiały współczesne problemy polityczne kraju.

W ostatnich latach Mołdawia oficjalnie dąży do integracji z Unią Europejską i modernizacji, ale sytuację w kraju cechuje też wzrost napięć na tle narodowym i silne wpływy prorosyjskie. Sztuka współczesna rozwija się bardzo wolno i falowo. W dalszym ciągu brakuje tu artystycznej infrastruktury: galerii, muzeów, uczelni, sztuka współczesna nie jest wspierana przez państwo, a rynek sztuki nie istnieje.

Przedstawieni na wystawie artyści pierwszej fali lat dziewięćdziesiątych (Veaceslav Druta, Lucia Macari, Pavel Braila) zaczęli tworzyć w opozycji do oficjalnej (konserwatywnej) sztuki wspieranej przez Związek Artystów Mołdawii. Niektórzy z nich zdecydowali się wyjechać za granicę (Lucia Macari, Veaceslav Druta, Pavel Braila). Dzięki wyjazdom przekonali się, że głównym wyzwaniem dla nich jest pokonanie przepaści dzielącej sztukę awangardową początku XX wieku od praktyk postsowieckich. Niektórzy z nich wrócili do kraju i włączyli się w proces integracji ze światową sceną artystyczną. Z kolei twórcy drugiej fali prezentowani na wystawie (Alexandru Raevschi, Ghenadie Popescu, Tatiana Fiodorova) dojrzewali w drugiej połowie pierwszej dekady XXI wieku, w czasach kiedy internet przyniósł szeroki dostęp do wiedzy i możliwości rozwoju twórczego. Pierwsza dekada XXI wieku to okres zauważalnego włączania się mołdawskiej sztuki współczesnej w kontekst międzynarodowy. Na wystawie zaprezentowani są również przedstawiciele nowej fali drugiej dekady XXI wieku — poszukujący młodzi malarze, fotografowie i dokumentaliści (Valeria Barbas, Tusia Jurminkaya, Ramin Mazur, Anton Polyakov, John Donica, Dorin Goian).

Artyści: Pavel Braila, Valeria Barbas, Veaceslav Druta, John Donica, Stefan Esanu, Tatiana Fiodorova, Dorin Goian, Tusia Jurminkaya, Lucia Macari, Ramin Mazur, Dumitru Oboroc, Ghenadie Popescu, Anton Polyakov, Alexandru Raevschi, Agnieszka Rayss, Dominik Ritszel

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

13 lutego Performans Tatiany Fiodorovej podczas wernisażu wystawy

25 lutego Wykład Teodora Ajdera *Happenerzy mołdawscy*

12 marca Pokaz filmu PMR — *In the State of Limbo / Naddniestrzańska Republika Mołdawska — W stanie zawieszona*, reż. Meelis Muu, Kristina Norman, Estonia, 2014, 81 min

29 marca Monodram w wykonaniu Joanny Kołtyś *FUCK YOU EU.RO.PAI*. Tekst: Nicoleta Esinencu

10 kwietnia Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Karolina Żyniewicz

10 kwietnia Finisaż wystawy. Pokazy filmów: *What a Wonderful World / Cc Lume Minunata / Cudowny świat*, reż. Anatol Durbală, Mołdawia, 2014, 73 min; *San Sanych*, reż. George Agadjanean, Mołdawia, 2006, 52 min

Tatiana Fiodorova

Nadchodzą, 2008-2015, dokumentacja performansu, obiekty

Moldawia to najbardziej biedny kraj w Europie, główny dostawca taniej siły roboczej oraz ośrodkiem nielegalnego handlu ludźmi. Człowiek sama czuje się jak robotnik. Dla mnie to krótkie torby są symbolem postsowietycznej rzeczywistości, wypróżnionej, mchłeniści i z drugiej strony muru dzielącego Wschód i Zachód, przesadził i granic, które utrudniają mi np. wejście do Londynu.

torby

1. Bez tytułu, 2009
2. Wyjdź się, że Moldawia utknęła w procesie przemian, 2015
3. Czarowym kinem uderz w nas, 2015

Tatiana Fiodorova, I Da, 2009-2014, performance documentation

Moldavia is the most impoverished country in Europe and has become the main supplier of illegal labour within Europe, as well as a source of illegal trafficking. Sometimes I feel like a slave. For me, these bags are a symbol of post-Soviet space, a symbol of transition, mobility, while on the other hand a symbolic wall between East and West, the barriers, the frontiers, the borders that destroy my effort to get to London.

bags

1. Untitled, 2009
2. It seems that Moldova has stuck in changing process, 2015
3. Beat us with the Red Wagon, 2015

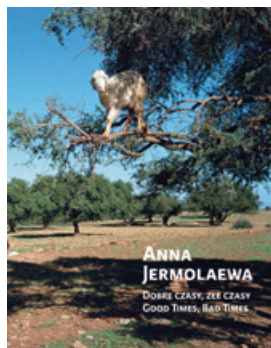

Anna Jermolaewa. Dobre czasy, złe czasy

kuratorka: **Christiane Erharter**

współpraca ze strony Zachęty: **Magdalena Komornicka**

sale: **8, 9, 10**, klatka schodowa

KATALOG

pod redakcją **Anny Jermolaewej** i **Christiane Erharter**
teksty **Andrea B. Braidt**, **Ekaterina Degot**, **Christiane Erharter**, **Anna Jermolaewa**, **Waleria Muchina**
projekt graficzny: **Dorota Karaszewska**, **Maciej Sikorzak**
wersja językowa **polsko-angielska**

Anna Jermolaewa, uważana za jedną z najwybitniejszych współczesnych artystek austriackich, posługuje się głównie fotografią, wideo i instalacją. Interesuje ją przede wszystkim analiza struktur, w których funkcjonuje społeczeństwo, jak również stosunki społeczne i sfera życia codziennego. W swoich pracach koncentruje się na ukazywaniu warunków i ograniczeń ludzkiego istnienia.

Tytuł pierwszej w Polsce indywidualnej wystawy artystki został zapożyczony z serii bezpretensjonalnych fotografii z 2007 roku, na których uchwyciła zwyczajny obrazek z życia miasta: na wskazówkach ściennego zegara umieszczonego na szarej fasadzie przysiadły gołębie. Prezentowane były prace pochodzące z ostatnich 15 lat oraz nowe produkcje o bardzo osobistej wymowie. Znalazły się tu również projekty zainspirowane współczesnymi ruchami opozycyjnymi w Rosji i prace o charakterze politycznym związane z rodzinną historią artystki — *Metody społecznego oporu na przykładach rosyjskich*, 2012; *Bez tytułu (Gula)*, 2012. Po raz pierwszy w Polsce wyświetlany był film wideo *Aleksandra Wysokińska/20 Jahre danach* (2009): wzruszający portret Polki, która pomogła artystce w ucieczce do Austrii. W maju 1989 Jermolaewa musiała wyjechać z Rosji z powodów politycznych, była bowiem współzałożycielką Unii Demokratycznej, pierwszej partii opozycyjnej, i współwydawcą wydawanej przez Unię gazety.

Bohaterką wideo *Zakupy z rodziną* (2013) jest sama artystka, która czeka na chemioterapię i wybrała się z rodziną na zakup peruki. Słapstickowa forma tego genderowego performansu pozwala zapomnieć o jego tragicznym aspekcie — chorobie artystki.

W niektórych pracach artystki pochodzących z ostatnich dwudziestu lat kluczową rolę odgrywają zwierzęta, jak w instalacji *Koty z Ermitażu* z 2013, której bohaterami są koty chroniące petersburskie muzeum przed gryzoniami.

Jermolaewa pokazała również trzy nowe prace wykonane specjalnie na wystawę w Zachęcie. Także w nich pojawia się motyw zwierząt w roli pracowników — tym razem są to kozy, ważne ogniwo w produkcji oleju arganowego w Maroku. Dwie pozostałe prace nawiązują do eksperymentów Solomona Eliota Asha, amerykańskiego psychologa Gestalt, badających zachowania konformistyczne, oraz radzieckiej psycholożki Walerii Muchiny analizującej wpływ sugestii na ludzkie wybory.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu edukacyjnego: **Paweł Eibel**

15 lutego Oprowadzanie kuratorskie Christiane Erharter z udziałem Anny Jermolaewej

28 lutego Spotkanie z Anną Jermolaewą i Christiane Erharter oraz pokaz filmów Anny Jermolaewej: *Rainbow over Russia*, Austria, 2014, 27 min; *Methods of Social Resistance on Russian Examples*, Austria, 2012, 60 min

8 marca Warsztaty rodzinne *Inni mieszkający*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

10 marca Pokaz filmu *Ja i drugie*, reż. Feliks Sobolew, ZSRR, 1971

17 marca Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkanie dla osób z dysfunkcją słuchu*. Prowadzenie: Sara Magdzicka

20 marca Spotkanie z cyklu *Patrząc? Zobaczć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Barbara Dąbrowska

25 marca Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkanie dla osób z dysfunkcją wzroku*. Prowadzenie: Sara Magdzicka, Karolina Żyniewicz

20 maja Warsztaty rodzinne *Protest: sztuka dla wszystkich*. Prowadzenie: Dagmara Rusinek

Na największym planie: Dwa białe (według Waterli Muchiny, 2015; z lewej); Numer dwa (według Solomon Asch), 2015. Fot. Bartosz Góka

Aleksandra Wysokńska (20 lat później), 2009. Fot. Marek Krzyżanek

Kanibalizm?

O zawłaszczeniach w sztuce

kuratorka: **Maria Brewińska**

współpraca: **Katarzyna Kołodziej**

sale: nr **1, 2, 3, 4, 5, 6, 7**, klatka schodowa

Wystawa była poświęcona zagadnieniom zawłaszczania, zapożyczenia, przetwarzania, remiksowania i samplowania kultury, czyli wykorzystywania istniejących już obiektów, elementów z mediów i kultury masowej, dzieł sztuki stworzonych przez innych artystów, filmów, literatury, muzyki — wszystkiego, co powstaje w szeroko pojętej sferze kultury i poza nią. Zapózyczenia te są różnorokie: od bezpośrednich, dosłownych zawłaszczeń, bez dokonywania jakiegokolwiek ingerencji, przez niewielkie transformacje, po inspiracje, których rezultatem są zupełnie nowe dzieła, jedynie aluzyjnie odnoszące się do pierwowzorów.

W sztukach wizualnych funkcjonuje termin *appropriation art* — sztuka zawłaszczania. Ma ona swoje początki w awangardzie początku XX wieku, kiedy podobne praktyki stosowali kubiści, surrealiści i dadaiści. Najbardziej znanym przykładem są ready-mades Marcela Duchampa, które podawały w wątpliwość status autora i dzieła sztuki, kwestie własności, oryginalności i plagiatu, jak również odbioru dzieł sztuki. Strategie te na dużą skalę powróciły w sztuce artystów pop artu, a z wpływem lat ich prace, podobnie jak dzieła Duchampa, same stały się przedmiotem zawłaszczania.

Niekończący się łańcuch zapożyczeń, obecny w praktyce współczesnie działających artystów, wywołuje dyskusje i spory różnych środowisk, z których część traktuje to jako działanie twórcze oraz przejaw wolności w kulturze, inni zaś uznają za akty piractwa, kradzieży własności intelektualnej. Wystawa stawiała więc pytania dotyczące kwestii oryginalności, kopii i reprodukcji, przywłaszczania prac w świetle prawa autorskiego czy w końcu kwestii najistotniejszej — problemu wolności artystycznej. Zawarte w tytule określenie „kanibalizm” zostało zaczerpnięte z badań nad epokami kolonializmu i postkolonializmu — okresu wchłaniania dziedzictwa obcych kultur; w tym przypadku określenie to odnosiło się do zawłaszczeń prac innych twórców.

Artyści: John Bock, Cezary Bodzianowski, Candice Breitz, Jordan Doner, Gardar Eide Einarsson, Jack Goldstein, Douglas Gordon, Aneta Grzeszykowska, Hold Your Horses, Johannes Kahrs, Deborah Kass, Edward Krasiński, Barbara Kruger, Louise Lawler, Sherrie Levine, Robert Longo, Goshka Macuga, Sandro Miller, Jonathan Monk, Yasumasa Morimura, Henrik Olesen, Richard Pettibone, Richard Prince, Karol Radziszewski, Thomas Ruff, Adam Rzepecki, Cindy Sherman, Aleksandra Ska, Jan Smaga, John Stezaker, Radek Szlaga, Rosemarie Trockel, Piotr Uklański, Ai Weiwei

WYDARZENIA POPRZEDZAJĄCE WYSTAWĘ

7 stycznia Pokaz filmu *Kultura remixu (RIP: A Remix Manifesto)*, reż. Brett Gaylor, Stany Zjednoczone, 2009, 80 min

18 lutego Wykład prof. Antoniego Zięby *Repliki — obrazy — cuda. Niderlandzkie malarstwo XV wieku między inwencją a repetycją*

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE
koordynacja programu edukacyjnego: Stanisław Welbel

17 marca Spotkanie z Karolem Radziszewskim i pokaz jego filmu *Książę*, Polska, 2014, 71 min

18 marca Wykład Andrzeja Marca *Muzyczne Widma: hauntology i pop hipnagogiczny — w jaki sposób teraźniejszość powtarza swoją przeszłość?*

22 marca Warsztaty rodzinne *Archi-rzeźba*. Prowadzenie: Dagmara Rusinek

29 marca Warsztaty rodzinne *Teatr cieni*. Prowadzenie: Kamil Niedziałek

12 kwietnia Warsztaty rodzinne *Memy*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

17 kwietnia Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Barbara Dąbrowska i Maria Kosińska

19 kwietnia Warsztaty rodzinne *Tańczące światła*. Prowadzenie: Kamil Niedziałek

22 kwietnia Wykład Magdaleny Nowak *Kanibalizm? Zombie! O zawłaszczaniu w sztuce wideo i ruchomych obrazach jako o animowaniu zmarłych*

25 kwietnia Warsztaty *Kopiowanie nie jest złe!* dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Prowadzenie: Dagmara Rusinek i Magdalena Ołasińska

26 kwietnia Warsztaty rodzinne *Lampy*. Prowadzenie: Anna Owsiany

28 kwietnia Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkanie dla osób z dysfunkcją słuchu*. Prowadzenie: Karolina Iwańczyk

Wernisaż wystawy, w tle: Piotr Uklański, Untitled (Neo/Nazis [Jan S. Wojciechowski, „Rekar”, 1974; Natalia Lach-Lachowicz, z cyklu „Szukała postkonsumpcyjna”, 1972-75; Poweł Kwiek, „Przeszywaniec: Linia A i Linia B”, 1975/2010; Kwiek/Kulik, „Dzielenia z Dabromierzem”, 1973; Zbigniew Warpechowski, „Modlitwa o nic”, 1974]), 2015. Fot. Marek Krzyżanek

Aleksandra Ska, Object in Possession, 2012. Fot. Marek Krzyżanek

29 kwietnia Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkanie dla osób z dysfunkcją wzroku*. Prowadzenie: Karolina Iwańczyk i Michalina Izert

19 maja Pokaz filmu *Seven Easy Pieces* by Marina Abramović, reż. Babette Mangolte, Stany Zjednoczone, 2007, 93 min

21 maja Spotkanie z Alkiem Tarkowskim i Aleksandrą Janus *Interesuje mnie tylko to, co nie moje. Prawa autorskie kontra prawo kanibali*

23 maja Warsztaty *Miękkie rzeźby* dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

31 maja Warsztaty rodzinne *Plac zabaw*. Prowadzenie: Anna Owsiany

W piątek o piątej — oprowadzania tematyczne

20 marca, 10 kwietnia i 1 maja *Tropem ready-mades*. Prowadzenie: Karolina Iwańczyk

27 marca i 24 kwietnia *Dzieła mistrzów do recyklingu*. Prowadzenie: Sara Magdzicka

3 kwietnia, 8 maja i 29 maja *Jak połączyć modernizm i się nie udławić?* Prowadzenie: Paweł Freus

17 kwietnia i 22 maja *Filmowe inspiracje*. Prowadzenie: Maria Szczycińska

Ai Weiwei, Fontanna św. Józefa, 2007. Fot. Marek Krzyżanek

14.04–19.07

PRAWDA PIĘKNO DOBRO.

Z kolekcji Zachęty

kuratorka: **Hanna Wróblewska**

współpraca: **Julia Leopold, Robert Rumas**

projekt ekspozycji: **Robert Rumas**

miejsce ekspozycji: **Kamienica Hrabiego Raczyńskiego,
plac Małachowskiego 2, Warszawa**

Kolekcja Zachęty, jak żadnej innej instytucji, już kilkakrotnie była tworzona od nowa. Zbiory pierwszego Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych po II wojnie światowej trafiły w większości do Muzeum Narodowego w Warszawie. Swoistą pamiątką tej kolekcji i działalności dawnego TZSP jest dzieło Edwarda Krasińskiego, przywołujące m.in. wizerunki *Bitwy Pod Grunwaldem* Jana Matejki, czy wideo Julity Wójcik *Sielanka* — echo *Babiego lata* i *Bocianów* Józefa Chełmońskiego. Z czasów CBWA (Centralnego Biura Wystaw Artystycznych „Zachęta”) pozostały w magazynach obrazy, grafiki, rzeźby zarówno wybitnych i sławnych, jak i mniej znanych artystów, kupowane po wystawach dzięki specjalnym środkom z ministerstwa i często z przeznaczeniem dla innych ośrodków w kraju (muzeów, domów kultury itp.) lub mające służyć działalności edukacyjnej. Od lat dziewięćdziesiątych dzięki uporowi kolejnych dyrektorów i współpracy kuratorów z artystami do kolekcji trafiają prace najwybitniejszych prezentowanych w Zachęcie osobowości sztuki polskiej. Od czasu wojny galeria nie ma też stałego miejsca prezentacji dla swoich zbiorów.

Tytuł *PRAWDA PIĘKNO DOBRO* to znana z filozofii triada platońska najwyższych idei i wartości, a jednocześnie cytat z prezentowanego na wystawie dzieła — fotografii Jadwigi Sawickiej, gdzie napis ten wydrapany został na plastikowej butelce. Pojęciami tymi z upodobaniem posługują się konserwatywni krytycy, chłoszcząc sztukę współczesną za brak idei i zdradę wartości.

Na wystawie pokazywane były dzieła artystów już podręcznikowych oraz tych współczesnych, tworzone od lat sześćdziesiątych do dzisiaj. Historia ich powstania często wiązała się z historią Zachęty i jej wystaw, historią sztuki, bywają też one komentarzem do dzisiejszej rzeczywistości. Zaprezentowane w niewykończonych jeszcze, parterowych przestrzeniach kamienicy niemal naprzeciwko gmachu Zachęty, nie na białych ścianach, nie w otoczeniu stiuków i bez nadmiernej scenografii oraz dodatkowych zabiegów aranżacyjnych potwierdziły swą siłę.

Artyści: Krzysztof M. Bednarski, Marta Deskur, Zbigniew Dłubak, Janusz Kaczmarski, Jerzy Kałucki, Grzegorz Klaman, Marek Konieczny, Łukasz Korolkiewicz, Katarzyna Kozyra, Lech Kunka, Zbigniew Libera, Maria Pinińska-Bereś, Agnieszka Polska, Joanna Przybyła, Joanna Rajkowska, Józef Robakowski, Erna Rosenstein, Robert Rumas, Jan Rylke, Jadwiga Sawicka, Kajetan Sosnowski, Henryk Stażewski, Alina Szapocznikow, Marian Szpakowski, Grzegorz Sztwiertnia, Jerzy Treliński, Małgorzata Turewicz-Lafranchi, Bogdan Anastazy Wiśniewski, Wunderteam, Julita Wójcik, Jerzy Ryszard „Jurry” Zieliński

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

26 kwietnia Orowadzanie kuratorskie Hanny Wróblewskiej

28 kwietnia Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Alicja Korpysz

22 maja Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Barbara Dąbrowska i Maria Kosińska

24 maja Warsztaty rodzinne *Plastelina*. Prowadzenie: Kamil Niedziałek

27 maja Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją wzroku*. Prowadzenie: Maria Szczycińska i Karolina Żyniewicz

14 czerwca Warsztaty rodzinne *W życiu marzenia stają się rzeczywistością*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

5 lipca Orowadzanie kuratorskie Roberta Rumasa

W piątek o piątek — oprowadzania tematyczne

15 maja i 10 lipca *Główny bohater czy marionetka i rekwizyt, czyli jaka jest rola człowieka w sztuce współczesnej?* Prowadzenie: Maria Szczycińska

19 czerwca i 3 lipca *Sztuka krytyczna z kolekcji Zachęty*. Prowadzenie: Sara Magdzicka i Marcin Matuszewski

17 lipca *PRAWDA PIĘKNO DOBRO w wybranych dziełach sztuki współczesnej*. Prowadzenie: Paweł Freus

Od lewej: Józef Robakowski, *Por. Jeleni (Autopitajofum)*, 1990–1994; Jerzy „Jurzy” Zielicki, *Studium głęby*, 1969. Fot. Marek Krzyszczak

Z lewej: Katarzyna Kozyna, *Święto wiśsnny*, 1999–2002. Fot. Marek Krzyszczak

Aneksem do wystawy były pokazy dwóch filmów z kolekcji Zachęty: *Lekcji śpiewu 2* Artura Żmijewskiego oraz *Szukając Jezusa* Katarzyny Kozyry (29.09–11.10.2015). Zaprezentowane w przestrzeni Lutheraneum kościoła ewangelicko-augsburskiego Świętej Trójcy na placu Małachowskiego 1 oraz w niewykończonej przestrzeni biurowej przy ulicy Moniuszki 1a, stanowiły punkt wyjścia do dyskusji *Gdzie jest Bóg?* (5.10.2015) zorganizowanej w Zachęcie — Narodowej Galerii Sztuki w ramach *Dziedzińca Dialogu*. Jej tematem był związek sztuk wizualnych z religią. W debacie wzięli udział: ks. prof. Andrzej Draguła, Sebastian Duda, Marcin Nowak, prof. Maria Poprzęcka i dr Andrzej Wajs.

Na pierwszym planie: Krzysztof M. Bednarski, Kolumna skończona II, 1991; z lewej: członkowie Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych. Fot. Marek Krzyżanek

16-19.04

Gałczyńskiego 2015. Muzeum społeczne

kurator: Krzysztof Żwirblis

współpraca: Karolina Bielawska

projekt ekspozycji: Krzysztof Żwirblis

PLAKAT
wg projektu graficznego Jakuba
Jezierskiego

Akcja została zorganizowana w ramach działania *Muzeum społeczne*, które ma na celu ujawnienie kulturowego bogactwa wybranej okolicy oraz integrację jej mieszkańców. Zwykle przybiera ono formę plenerowego wydarzenia składającego się z projekcji filmu oraz wystawy. Tym razem wystawa odbywała się we wnętrzach Miejsca Projektów Zachęty, zaś zapis spotkań z mieszkańcami rejonu ulic Gałczyńskiego, Foksal, Kopernika i Nowego Świata i wybrane motywy z okolicy zaprezentowane zostały jako pokaz reportażowych zdjęć. Na wystawę składały się obiekty, pamiątki, archiwalia, fotografie i prace wypożyczone od uczestników, niekiedy twórców profesjonalnych. Do udziału zostali zaproszeni także przedstawiciele pobliskich instytucji sztuki oraz zakładów rzemieślniczych.

Ekspozycyjne zróżnicowanie powodowało, że część wystawy sprawiała wrażenie gabinetu osobliwości, ale rozmowa i kontrasty między ekspozycjami przekazywały atmosferę tej rozbudzonej kulturalnie okolicy.

Uczestnicy: Ika Belczyk, Karolina Bielawska, Krystyna Bukowczyk, pani Janowska, Magdalena Kalisz, Grzegorz Kluczyk, Katarzyna Kobzdej, Katarzyna Krysiak, Sylwia Kwaśniewska, Jerzy Lange, Jolanta Lothe, Jarosław Lustych, Agata Skotnicka, Paweł Sosnowski, Teresa Starzec, Małgorzata Stroińska, Andrzej i Grzegorz Strusińscy, Juliusz Świtlik, Edward Trusiak, Sebastian Walas, Martin Winther, Stanisława Wysocka, Małgorzata Żurada

Fot. Marek Krzyżanek

Z inicjatywy Krzysztof Żwirbliś. Fot. Marek Krzyżanek

Tamy Ben-Tor & Miki Carmi.

Młodzi obiecujący artyści jedzą i uprawiają seks

kuratorka: **Magdalena Komornicka**

projekt ekspozycji: **Paulina Tyro-Niezgoda**

sale: **nr 11, 12, 13**

Na wystawie zaprezentowano dziewięć prac wideo Tamy Ben-Tor — od słynnych wideoperformansów z „gadającymi głowami”, w których artystka charakteryzuje się, przebiera, zasłania i odgrywa role, w przewrotny sposób komentując swoją sytuację izraelskiej artystki mieszkającej w Nowym Jorku, po najnowsze wideo *Młodzi obiecujący artyści jedzą i uprawiają seks* (2015). Początkowo wideo było dla Ben-Tor metodą pracy i dokumentowania performansów stanowiących najważniejszy obszar jej działalności artystycznej, później zyskało rangę autonomicznych dzieł. Artystka w przewrotny i dowcipny sposób analizuje swoją żydowską tożsamość, współczesne postrzeganie Holokaustu, życie w nowojorskim świecie artystycznym, nieustannie prowokując „normalnych” odbiorców sztuki.

Wybór dziesięciu obrazów Mikiego Carmi z ostatnich 16 lat to wyimek z projektu życia artysty prowadzącego swoiste badania antropologiczne w poszukiwaniu tzw. typu żydowskiego.

Artystów w bezpośredni sposób łączy motyw maski. Ben-Tor przywdziewa przeróżne twarze, obudowuje się rekwizytami, Carmi zaś upraszcza i syntetyzuje, pozbawia swoje postacie cech indywidualnych.

Przede wszystkim był to jednak projekt bardzo osobisty — oboje angażują do swoich prac członków rodziny, traktując ich jako przedmiot badań i wystawiając na pokaz; analizują swoją tożsamość, by w końcu poprzez pracę w duecie dokonać wiwisekcji małżeństwa i zdefiniować relacje pomiędzy sobą. Sztuka miesza się z życiem prywatnym, osobne ze wspólnym.

Wystawa była rodzajem eksperymentu polegającego na zderzeniu dwóch silnych osobowości artystycznych, których pozornie nie łączy zbyt wiele. Próbowala odpowiedzieć na pytanie, czy para w życiu prywatnym sprawdzi się również jako duet artystyczny.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu
edukacyjnego: Paweł Eibel

17 kwietnia Performans Tamy Ben-Tor

18 kwietnia Performans Tamy Ben-Tor i spotkanie z artystami na wystawie

19 kwietnia Oprowadzanie kuratorskie Magdaleny Komornickiej

21 kwietnia Pokaz filmu *Aszik Kerib*, reż. Siergiej Paradżanow, Dawid Abaszydze, ZSRR, 1989, 73 min

23 kwietnia Wykład Joanny Ostrowskiej

28 kwietnia Pokaz filmu *Salò, czyli 120 dni Sodomy*, reż. Pier Paolo Pasolini, Włochy/Francja, 1975, 116 min

5 maja Pokaz filmu *Titicut Follies*, reż. Frederick Wiseman, Stany Zjednoczone, 1967, 84 min

26 maja Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją słuchu*. Prowadzenie: Karolina Żyniewicz

Performans Tamy Ben-Tor na werniszu. Fot. Marek Krzyżanek

Fot. Marek Krzyżanek

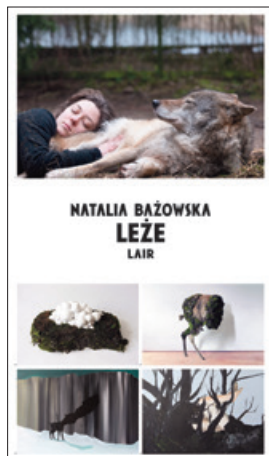
24.04–21.06

Natalia Bażowska. Leże

kuratorka: **Magda Kardasz**

współpraca: **Karolina Bielawska**

projekt ekspozycji: **Natalia Bażowska, Magda Kardasz**

FOLDER

tekst: **Magda Kardasz**

projekt graficzny: **Jakub Jezierski**

wersja językowa **polsko-angielska**

Natalia Bażowska w swoim artystycznym credo deklaruje fascynację życiem we wszelkich jego przejawach, aspektami psychologicznymi i fizjologią ciała, inspirowanie się otaczającą rzeczywistością.

Szersza publiczność usłyszeć mogła o młodej artystce za sprawą jej wideoperformansu *Luna* z 2014 roku. Filmowy materiał ukazuje relację między kobietą a dziką wilczycą oraz próby poszukiwania obszarów porozumienia. Widzimy kolejne fazy tego niezwykłego dialogu — od warunkowanej instynktem samozachowawczym obserwacji z dystansu, aż po powodowane uniwersalną potrzebą bliskości międzygatunkowe porozumienie. Z *Luną* na wystawie sąsiadowała instalacja przestrzenno-dźwiękowa. Widz wchodził do sali wypełnionej nakładającymi się na siebie odgłosami wycia wilków, odczuwał miękkość i zapach ściółki leśnej. Wyłączenie zmysłu wzroku w ciemnym pomieszczeniu pogłębiało wrażenie pełnego wniknięcia w stworzony przez Bażowską świat.

Na parterze galerii znajdowało się tytułowe leże — instalacja przestrzenna przygotowana z myślą o wystawie. Od jakiegoś czasu artystka tworzy rzeźby runowe — zbudowane ze znalezionych w lesie elementów organicznych i różnego rodzaju rzeźbiarskich spoiw. W MPZ obejrzeć można było rzeźby z tego cyklu, przypominające dzikie zwierzęta. *Leże* rozwijało ideę rzeźb runowych w formie instalacji przestrzennej.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

24 kwietnia Performans Natalii Bażowskiej podczas wernisażu wystawy

17 maja Warsztaty rodzinne.
Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

9 czerwca Spotkanie z udziałem Natalii Bażowskiej i Doroty Łagodzkiej *Człowiek też zwierzę*

12 czerwca Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Maria Kosińska

Rzeźby rurowe, 2015. Fot. Marek Krzyżanek

Performans artystki na wernisżu. Fot. Marek Krzyżanek

9.05–22.11

Halka/Haiti.

18°48'05"N 72°23'01"W

artyści: **C.T. Jasper & Joanna Malinowska**

kuratorka: **Magdalena Moskalewicz**

zastępca komisarza Pawilonu Polskiego: **Joanna Waśko**

komisarz Pawilonu Polskiego: **Hanna Wróblewska**

KSIĄŻKA

pod redakcją **Magdaleny Moskalewicz**

wstęp: **Hanna Wróblewska**

teksty: **Wilso Annulyse, Géri Benoît, Katarzyna Czacot, Barbara Kaja Kaniewska, Magdalena Moskalewicz, Paweł Passini, Weronika Pelczyńska, Colette Armenta Pérodin, Kacper Poblócki, Wasly Simon, Michel-Rolph Trouillot, Grzegorz Wierus, Bernadette Stela Williams, wywiad Trevora Smitha z artystami**

projekt graficzny: **Project Project**

wydawcy: **Zachęta — Narodowa Galeria Sztuki, Inventory Press**

wersja językowa **angielska**

W Pawilonie Polskim na Biennale Sztuki w Wenecji prezentowana była monumentalna panoramiczna projekcja filmowa z dokumentacją przedstawienia opery *Halka* Stanisława Moniuszki, które odbyło się 7 lutego w miejscowości Cazale położonej w haitańskich górach na północ od stolicy kraju.

Zwycięzcy konkursu na reprezentację Polski w Wenecji, artyści C.T. Jasper i Joanna Malinowska oraz kuratorka Magdalena Moskalewicz, postanowili wystawić *Halkę* na Haiti zainspirowani graniczącym z obłędem planem bohatera filmu Wernera Herzoga *Fitzcarraldo*, który pragnął wnieść operę w amazońskiej dżungli. Zafascynowani wiarą Fitzcarralda w uniwersalną moc opery, ale i świadomi nadmiernej filmowej neutralizacji jego postawy ufundowanej na kolonialnej relacji sił, autorzy zdecydowali się podważyć mit romantycznego bohatera poprzez zmierzenie się z realizacją jego szalonego planu w konkretnych realiach społeczno-politycznych.

Wybór padł na Cazale, gdzie do dzisiaj mieszkają potomkowie polskich żołnierzy z legionów napoleońskich. Wysłani w 1802 i 1803 roku przez Napoleona, by pomóc zdusić bunt czarnych niewolników na ówczesnym kolonialnym San Domingo, Polacy — którzy najczęściej wstępowali do legionów napoleońskich, aby walczyć o niepodległość swojej własnej okupowanej ojczyzny — obrócili się przeciwko francuskim dowódcom i przeszli na stronę powstańców. W uznaniu zasług konstytucja wolnego Haiti przyznała im specjalne przywileje zrównujące ich z czarnymi obywatelami republiki. Czalczycy do dziś mówią o sobie Le Poloné i noszą skreolizowane wersje polskich nazwisk.

Prezentacja w Cazale *Halki* — polskiej opery narodowej, której ludowa tematyka i polskojęzyczne libretto były ze strony Moniuszki patriotycznym gestem wsparcia okupowanej ojczyzny — ujawniała багаż wspólnej kolonialnej i postkolonialnej historii. Opowieść o tragicznej miłości góralki uwiedzionej i zdradzonej przez szlachcica ma szczególną wymowę w kontekście górzystego umiejscowienia Cazale, a pobrzmiewające w libretcie echa rabacji galicyjskiej i dramatycznych napięć klasowych pomiędzy polskim ziemiaństwem i podległym mu chłopstwem okazują się kluczowe w kontekście historii rewolucji haitańskiej.

Wysyłając *Halkę* przez Atlantyk, by pokazać ją potomkom polskich legionistów autorzy projektu postawili pytanie: czy taki eksport polskiej opery może być czymś więcej niż gestem kulturalnej kolonizacji lub promocji? Czy dzieło operowe, praktycznie nieobecne na arenie międzynarodowej, rzeczywiście ma moc reprezentowania narodowej tożsamości? Jak ta tożsamość może być konstruowana w XXI wieku i na ile można ją przetłumaczyć na inne kody kulturowe? Czy rewolucyjny potencjał *Halki* może wybrzmieć wspólnie

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

11 maja Konferencja prasowa w Zachęcie

z historycznymi wydarzeniami, by połączyć choć na chwilę dwie społeczności odległe od siebie tak geograficznie, jak i kulturowo?

Jednym z celów projektu było naświetlenie wciąż mało znanej polsko-haitańskiej historii i zapewnienie międzynarodowej widoczności mieszkańcom Cazale. Charakter produkcji wyznaczyło zderzenie z rzeczywistością dzisiejszego Haiti, kraju wciąż podnoszącego się po tragicznym trzęsieniu ziemi w 2010 roku; jednocześnie pierwszego państwa, które obaliło niewolnictwo i najbiedniejszego kraju na zachodniej półkuli. Ostateczny kształt spektaklu był kulminacją dłuższego procesu współpracy z lokalną społecznością; celową wypadkową oryginalnego kształtu opery z możliwościami wystawienia jej w tej konkretnej sytuacji. *Halka* na Haiti została wykonana przez pięciu solistów i dyrygenta z Teatru Wielkiego im. Stanisława Moniuszki w Poznaniu, 21 haitańskich muzyków oraz 18 tancerzy z Cazale, na drodze biegnącej pomiędzy domami, pośród przejeżdżających motorów, przechodzących zwierząt i przy udziale ponad stuosobowej publiczności złożonej zarówno z mieszkańców wiosek, jak i przyjezdnych.

Publiczności Pawilonu Polskiego na 56 Międzynarodowej Wystawie Sztuki w Wenecji zaprezentowana została projekcja z filmem dokumentującym przedstawienie *Halki* w Cazale wraz z całym sztafażem — tak jak zobaczyli i doświadczyli jej haitańscy Le Poloné.

Projekt został wybrany w drodze otwartego konkursu (ogłoszonego w lipcu 2014), przez jury powołane przez Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Małgorzatę Omilanowską, w składzie: Mirosław Bałka, Donata Jaworska, Dorota Monkiewicz, Joanna Mytkowska, Agnieszka Pindera, Maria Anna Potocka, Anda Rottenberg, Karol Sienkiewicz, Andrzej Szczerski, Jarosław Suchan, Hanna Wróblewska (na posiedzeniu we wrześniu 2014).

Projekt został również pokazany w ramach w Krasnoyarsk Museum Biennale (30.09.2015–31.01.2016), na wystawie *Imagined Communities, Personal Imagination* w Budapeszcie (28.10–13.12.2015), a także jako jednorazowy pokaz (14.11.2015) podczas Biennale Sztuki Współczesnej w Göteborgu (GIBCA).

Wernisaz wystawy: Od lewej: Hanna Wróblewska, Minister MKiDN prof. Małgorzata Omilanowska, Piensza Dama Anna Komorowska, Magdalena Musiałkiewicz, Joanna Malinowska, CT, Jasper. Fot. Barbara Koja Kaniewska

Fot. Barbara Koja Kaniewska

FILKO — FYLKO — PHYLKO

kuratorki: **Lucia Gregorová Stachová** [Słowacka Galeria Narodowa],
Joanna Kordjak-Piotrowska [Zachęta]
 współpraca: **Aurel Hrabušický** [Słowacka Galeria Narodowa]
 projekt ekspozycji: **Paulina Tyro-Niezgoda**
 sale: nr **8, 9, 10**

Kolejne warianty nazwiska Stana Filki (Filko, Fylko, Phylko i późniejsze Virtual Filko) odpowiadały różnym etapom jego życia, których cezury wyznaczyły ważne daty zarówno w życiu politycznym, jak i osobistym. Istotnym elementem „legendy artysty” są także doświadczenia śmierci klinicznej (w 1945 i 1952 roku). Tym samym biografia stała się częścią większego projektu artystycznego składającego się na dzieło totalne, jakim jest twórczość Filki. Jej materia jest również archiwum artysty, którego porządkowanie i klasyfikowanie nieprzerwane od kilku dziesięcioleci stało się jego obsesją.

Stano Filko to jeden z najwybitniejszych i najbardziej rozpoznawalnych na świecie artystów słowackich, a wystawa w Zachęcie była pierwszą tak obszerną prezentacją jego twórczości w Polsce. Na arenie międzynarodowej stał się znany w drugiej połowie lat sześćdziesiątych za sprawą pionierskich realizacji environment. Ostatni tego typu projekt został zrealizowany w 1970 roku — przestrzenna instalacja *Oddech* (znana też jako *Wiatr* lub *Pneumatyczne serce*) stanowiła centralny punkt ekspozycji. Składały się na nią głównie prace z okresu poprzedzającego emigrację artysty do Stanów Zjednoczonych w 1982 roku, m.in. najbardziej znana seria druków i obiektów *Asocjacje*, wykorzystująca utopijne projekty urbanistyczne, czy dokumentacja serii konceptualnych działań *HAPPSOC* (*happy society*). Te ostatnie obejmowały swym zasięgiem miasto, kraj, a nawet cały glob ziemski. Inspirowana podbojem kosmosu twórczość Filki była ironiczną grą z językiem zimnowojennej propagandy, a jednocześnie manifestacją nieograniczonej wolności artysty kontestującego system totalitarny.

Prezentowane na wystawie kolaże, instalacje, wideo oraz dokumentacje environments i happeningów pochodziły ze zbiorów Słowackiej Galerii Narodowej, a także z kolekcji prywatnych i archiwum artysty.

Wystawa zorganizowana we współpracy ze Słowacką Galerią Narodową w Bratysławie. Partner wystawy: Instytut Słowacki w Warszawie.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu edukacyjnego: Stanisław Welbel

7 czerwca Oprowadzanie kuratorskie Joanny Kordjak

19 czerwca Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Barbara Dąbrowska i Maria Kosińska

28 czerwca Warsztaty rodzinne *Oddech*. Prowadzenie: Anna Owsiany

14 lipca Pokaz filmu w ramach kina letniego w Klubojadalni Eufemia: *Słarice w sieci (Slnko v sieti)*, reż. Stefan Uher, Czechosłowacja, 1962, 90 min. Wprowadzenie: Joanna Kordjak

28 lipca Pokaz filmu w ramach kina letniego w Klubojadalni Eufemia: *Uroczystość w ogrodzie botanicznym (Slávnosť v botanickej záhrade)*, reż. Elo Havetta, Czechosłowacja, 1969, 83 min

9 sierpnia Warsztaty rodzinne *Rakietą w kosmos*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

Wernisz wystawy, z lewej: Dąbychanie – celebracja powietrza, 1970. Fot. Marek Krzyżanek

Fot. Marek Krzyżanek

John Lurie. Próbuje myśleć. Proszę, bądź cicho

kurator: **Stanisław Welbel**

współpraca: **Karolina Sulich**

sale: nr **11, 12, 13**

Charyzmatyczny artysta znany jest polskiej publiczności głównie za sprawą swojej muzyki oraz ról filmowych. W latach dziewięćdziesiątych występował dwukrotnie w Sali Kongresowej: z John Lurie National Orchestra oraz ze swoim słynnym zespołem The Lounge Lizards. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych choroba zmusiła artystę do wycofania się całkowicie z aktorstwa i uprawiania muzyki. Od tego czasu zajął się prawie wyłącznie malarstwem.

Prezentacja współczesnych prac artysty była próbą zmierzenia się z ikoną lat dziewięćdziesiątych, przełamania jego wizerunku i pokazania go w nowym świetle. To także próba spojrzenia na Johna Lurie poza jego rolami filmowymi, z bliższej perspektywy i przedstawienia bardziej prawdziwego portretu. W malarstwie tym wciąż jednak można odnaleźć znaną nam postać artysty, operującą ironicznym, absurdalnym, a czasem wisielczym humorem. Jego twórczość malarską łączy estetyczne podobieństwo z muzyką — oparta na improwizacji i spontaniczności, jest jednocześnie prowokacyjna i niepokojąca. Obrazy, niekiedy malowane starannie i z dużą wrażliwością, niemal cyzelowane, innym razem ledwie naszkicowane, powracają do pewnych motywów i postaci. Wpisane w obrazy tytuły to często dowcipne i przewrotne aforyzmy. Jednak pod barwną, zabawną powierzchnią i prowokacyjnym żartem kryje się inny ton — przesyconej humanizmem zadumy. Utrwalony w zbiorowej pamięci wizerunek Johna Lurie — dandysa związanego nierozdzielnie z Nowym Jorkiem — wydaje się kłócić się z jego malarstwem, w którym to kondycja ludzka i natura, a nie miasto, znajdują się na pierwszym planie.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu edukacyjnego: Stanisław Welbel

13 czerwca Plenerowy koncert zespołów inspirowanych się muzyką Johna Lurie: Black Coffee, Osaka Vacuum

14 czerwca Oprowadzanie kuratorskie Stanisława Welbela i Karoliny Sulich

14 czerwca Muzyka Johna Lurie w wykonaniu Lutosławski Quartet

21 czerwca Warsztaty rodzinne *Bądź cicho. Dzika orkiestra gra dziką muzykę.* Prowadzenie Kamil Niedziałek

23 czerwca Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją słuchu.* Prowadzenie: Maria Szczycińska

24 czerwca Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją wzroku.* Prowadzenie: Maria Szczycińska i Karolina Żyniewicz

27 czerwca Warsztaty *Jakie jest niebo?* dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Prowadzenie: Magdalena Ołasińska i Anna Owsiany

7 lipca i 21 lipca Pokaz filmu w ramach kina letniego w Klubojadalni Eufemia: *Fishing with John*, reż. John Lurie, Stany Zjednoczone, 1991, 152 min. Wprowadzenie: Karolina Sulich

12 lipca Warsztaty rodzinne *Bajki, obrazy, muzyka.* Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

24 lipca Spotkanie z cyklu *Patrząc! Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy.* Prowadzenie: Barbara Dąbrowska i Stanisław Welbel

24 lipca *W piątek o piątej* — oprowadzanie tematyczne *Artysta wszechstronny.* Prowadzenie: Maria Szczycińska

26 lipca Warsztaty rodzinne *Akwarela.* Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

18.06–13.09

Dziki pola. Historia awangardowego Wrocławia

komisarz wystawy: Dorota Monkiewicz [Muzeum Współczesne Wrocław]

kuratorzy: Michał Duda, Anka Herbut, Anna Mituś, Paweł Piotrowicz,

Adriana Prodeus, Sylwia Serafinowicz, Piotr Stasiowski

koordynacja: Jola Bielańska [Muzeum Współczesne Wrocław],

Julia Leopold [Zachęta]

współpraca: Dominika Sośnicka, Anna Krukowska

projekt ekspozycji: Robert Rumas

organizatorzy: Muzeum Współczesne Wrocław, Zachęta — Narodowa Galeria Sztuki

sale: nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, klatka schodowa

KSIĄŻKA

pod redakcją Doroty Monkiewicz
wstępy: Małgorzata Omilanowska,
Rafał Dutkiewicz i Hanna Wróblewska
teksty: Klaus Bachmann, Małgorzata
Dawidek Gryglicka, Michał Duda,
Jolanta Gromadzka, Anka Herbut,
Agata Jakubowska, Anna Markowska,
Anna Mituś, Magda Piekarska,
Paweł Piotrowicz, Mirosław
Ratajczak, Sylwia Serafinowicz, Piotr
Stasiowski, Joanna Stembalska, Olga
Tokarczuk, Łukasz Wojciechowski
projekt graficzny: Magdalena
Frankowska, Artur Frankowski
[Fontarte]

wydawcy: Zachęta — Narodowa
Galeria Sztuki, Muzeum Współczesne
Wrocław

wersje językowe polska i angielska

Wrocław — miasto na „Ziemiach Odzyskanych”, liczące przed wojną blisko milion mieszkańców, przez dekady nie mogło odbudować się po zniszczeniach spowodowanych walkami o Festung Breslau. Na tych fascynujących „dzikich polach” usytuowanych na rubieżach komunistycznego kraju, na styku różnych kultur i migracji, wrocławscy artyści stworzyli w duchu wolności i niezależności swój oryginalny mikrokosmos, którego istotą były śmiałe eksperymenty i międzynarodowa współpraca z partnerami po obydwu stronach żelaznej kurtyny.

Wystawa prezentowała dzieła sztuki, filmy, fotografie dokumentalne i obiekty oraz rejestracje dźwiękowe — blisko 500 obiektów z dziedziny sztuk wizualnych, architektury, urbanistyki, teatru, filmu, designu, życia codziennego we Wrocławiu od lat sześćdziesiątych po współczesność.

Jej historyczna narracja rozpoczynała się w połowie lat sześćdziesiątych i miała związek z osiedleniem się we Wrocławiu dwóch wielkich wizjonerów sztuki: Jerzego Grotowskiego, twórcy Teatru Laboratorium, oraz Jerzego Ludwińskiego — autora pionierskiej koncepcji Muzeum Sztuki Aktualnej we Wrocławiu i założyciela Galerii pod Moną Lisą. We Wrocławiu wykuwał się polski konceptualizm i ruch poezji konkretnej, ze Stanisławem Dróżdżem na czele. Działali tacy artyści jak Jerzy Rosołowicz, Zdzisław Jurkiewicz, Jan Chwałczyk, Wanda Gołkowska, Natalia LL i Andrzej Lachowicz, Romuald i Anna Kuterowie; w teatrze — obok Laboratorium — eksperymentalne działania prowadził Helmut Kajzar i Kazimierz Braun, współpracujący blisko z Tadeuszem Różewiczem. W Muzeum Architektury w latach siedemdziesiątych odbywały się wystawy utopijnych projektów *Terra*, w których udział brali młodzi wówczas twórcy: Arata Isozaki, Renzo Piano, Richard Rogers, Tadao Ando, Rem Koolhaas — dzisiaj gwiazdy światowej architektury. Z wrocławskiej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych wyszło pokolenie wrocławskiej szkoły plakatu z Janem Sawką, Jerzym Czerniawskim, Janem Jaromirem Aleksionem i Eugeniuszem Getem-Stankiewiczem. We Wrocławskiej Wytwórni Filmowej powstał *Popiół i diament* Andrzeja Wajdy, *Pamiętnik znaleziony w Saragossie* Wojciecha Jerzego Hasa, nieukończony film *Na srebrnym globie* Andrzeja Żuławskiego, czy *Zdjęcia próbne*

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu
edukacyjnego: Zofia Dubowska

18 czerwca Koncert zespołu
Kormorany podczas wernisażu
wystawy

21 czerwca Oprowadzenie
kuratorskie Doroty Monkiewicz

5 lipca Warsztaty rodzinne *Latające
dzieła sztuki*. Prowadzenie: Kamil
Niedzialek

7 lipca Spotkanie z cyklu *Patrzeć/
Zobaczyć. Sztuka współczesna
i seniorzy*. Prowadzenie: Alicja
Korpysz

19 lipca Warsztaty rodzinne *Miejski
labirynt*. Prowadzenie: Agnieszka
Szostakiewicz

23 lipca Oprowadzenie kuratorskie
Doroty Monkiewicz

6 sierpnia Oprowadzenie kuratorskie
Sylwii Serafinowicz

3 września Oprowadzenie
kuratorskie Michała Dudy

8 września Oprowadzenie
kuratorskie Pawła Piotrowicza
*Wrocławska niezależna scena
muzyczna lat 80.* i pokaz filmu
Przepompownia, reż. Mirosław
Spychalski, Polska, 1994, 50 min

10 września Spotkanie
z Krzysztofem M. Bednarskim
Mój Grotowski

11 września Spotkanie z cyklu
*Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka
współczesna i seniorzy*. Prowadzenie:
Barbara Dąbrowska i Maria Kosińska

Konferencja prasowa. Fot. Marek Krzyżanek

Wernisz, wystawa, w tle: Jerzy Kosalka. Plan bitwy pod Klubuckiem, 1986. Fot. Marek Krzyżanek

Agnieszki Holland. „Wrocław otwarty” współtworzyły także międzynarodowe spotkania podczas kolejnych edycji Jazzu nad Odrą, Festiwalu Teatru Otwartego organizowanych przez Teatr Kalambur czy warsztatów Laboratorium. W latach osiemdziesiątych tradycja akcji ulicznych zyskała nowe oblicze w działaniach Pomarańczowej Alternatywy, muzycznych performansach Kormoranów oraz happeningach LUXUSU.

Wystawa zorganizowana w ramach programu Europejskiej Stolicy Kultury Wrocław 2016.

Autorzy prac: Jan Jaromir Aleksy, Stanisław Antosz i Katarzyna Chierowska (Antosz i Andzia), Gabor Attalai, Paolo Barrile, Krzysztof M. Bednarski, Łászló Beke, Marianna Bocian, Włodzimierz Borowski, Jan Bortkiewicz, Piotr Bosacki, Dariusz Brygier, Olaf Brzeski, Cezary Chrzanowski, Jan Chwałczyk, Ewa Ciepielewska, Paweł Czepułkowski, Jerzy Czerniawski, Oskar Dawicki z chórem ARS CANTANDI, Rineke Dijkstra, Michał Diament, Zbigniew Dłubak, Tomasz Domański, Jerzy Domaradzki, Jean-Marie Drot, Stanisław Drózd, Antoni Dzieduszycki, Jerzy Federowicz, Hervé Fischer, Karolina Freino, Eugeniusz Get Stankiewicz, Artur „Goły” Gołacki, Wanda Gołkowska, Zbigniew Gostomski, Jadwiga Grabowska-Hawrylak, Klaus Groh, Nicolas Groszperre, Jerzy Grotowski, grupa Luxus, grupa Łuhuu! (Katarzyna Goleń, Karina Marusińska, Agnieszka Rzeźniak i Natalia Rzeźniak), Bożena Grzyb-Jarodzka, Małgorzata Gusta, Oskar Hansen, Władysław Hasior, Agnieszka Holland, Zdzisław Holuka, IP Group (Łukasz Twarkowski, Jakub Lech, Anka Herbut, Bogumił Misala, Piotr Choromański), Rafał Jakubowicz, Jacek „Ponton” Jankowski, Konrad Jarodzki, Paweł Jarodzki, Mariusz Jodko, Zdzisław Jurkiewicz, Helmut Kajzar, Tadeusz Kantor, Małgorzata Kazmierczak, Paweł Kędzierski, Mirosław Koch, Maciej Kochajewski, Grzegorz Kolasiński, Bartosz Konieczny, Krzysztof „Konik” Konieczny, Tadeusz Konwicki, Bartosz Korzeniowski, Jerzy Kosalka, Marzenna Kosińska, Paweł Kowzan, Barbara Kozłowska, Grzegorz Królikiewicz, Tadeusz Kubiak, Marlena Kudlicka, Anna Kutera, Romuald Kutera, Natalia LL, Piotr Lachman, Andrzej Lachowicz, Suzy Lake, Olga Lewicka, Zbigniew Libera, Witold Lipiński, Witold Liszkowski, Bogusław Litwiniec, Jerzy Ludwiński, Zbigniew Makarewicz, Daniel Malone, Jolanta Marcolla, Dóra Maurer, Krzysztof Meisner, J. Michalewski, Maria Michałowska, Bogusław Michnik, Karel Miller, Eugeniusz Minciel, Lech Mrozek, Stefan Müller, Roland Nicolaus, Ernest Niemczyk, Zbigniew Olchowik, Piotr Olszański, Krzysztof Orłuk, Laura Pawela, Géza Pernecky, Anna Płotnicka, Ludmiła Popiel, Małgorzata Potocka, Marek Puchała, Robert Rehfeldt, Andrzej Rogowski, Tadeusz Rolke, Waław Ropiecki, Jerzy Rosołowicz, Andrzej Sapija, Jan Sawka, Carolee Schneemann, Allan Sekula, Stanisław Sielicki, Aleksander Sikora, Skalpel (Marcin Cichy i Igor Pudło), Krzysztof Skarbek, Piotr Skiba, Eugeniusz Smoliński, Michael Snow, Kama Sokolnicka, Zdzisław Sosnowski, Henryk Stażewski, Petr Štembera, Tomasz „Mniamek” Stępień, Bronisław Szubzda, Tomasz Szwed, Jan Świdziński, Elżbieta Tejchman, Miraljub Todorović, Endre Tót, Jerzy Troszczyński, Krzysztof Wałaszek, Torgeir Wethal, Anastazy Wiśniewski, Zorka Wollny, Paul Woodrow, Valie Export, Pierre Vandrepote, Jacek Zachodny, Krzysztof Zarębski, Wiesław Zdort, Carsten Zorn, Andrzej Żuławski

W piątek o piątej — wprowadzenia tematyczne

31 lipca i 28 sierpnia *Wrocławscy wizjonerzy sztuki. Prowadzenie: Karolina Żyniewicz*

14 sierpnia *Jedno miasto, wiele twarzy — wrocławska kultura alternatywna lat 80. XX wieku. Prowadzenie: Maria Szczycińska*

21 sierpnia *Wrocławski pejzaż miejski. Prowadzenie: Marcin Matuszewski*

4 września *Poezja konkretna. Prowadzenie: Marcin Matuszewski*

11 września *Sztuka jako narzędzie propagandy. Biennale i sympozja na ziemiach odzyskanych. Prowadzenie: Magdalena Zięba*

Festiwal The Artists. Koncerty i projekty dźwiękowe artystów sztuk wizualnych, 3 edycja

kuratorzy: Katarzyna Kołodziej, Magdalena Komornicka, Stanisław Welbel
miejsce: amfiteatr w parku Sowińskiego, ul. Elekcyjna 17, Warszawa

The Artists to festiwal poświęcony muzycznym i dźwiękowym projektom artystów sztuk wizualnych, odbywający się poza przestrzenią galerii sztuki. Tytuł nawiązuje do popularnych nazw zespołów muzycznych, takich jak np. The Cars, The Beatles czy The Doors, nasuwając skojarzenie z gwiazdorskim światem muzyki popularnej i rządzącymi nim mechanizmami. Program trzeciej międzynarodowej edycji festiwalu obejmował zróżnicowane postawy sceniczne, począwszy od punka, popu, rocka, poprzez folk, po muzykę elektroniczną, eksperymentalną i noisową. Zaproszeni artyści regularnie koncertują, nagrywają płyty i teledyski, biorą udział w ważnych światowych festiwalach, a ich muzyka trafia do rozgłośni radiowych. W amfiteatrze w parku Sowińskiego wystąpiły takie osobowości sceniczne, jak Dick Verdult, który pod pseudonimem Dick El Demasiado gra popularną w krajach Ameryki Południowej cumbię; Reiness Girls — izraelski rock'n'rollowo-postpunkowy band gitarowy; girls band Elbis Rever inspirowany się latami osiemdziesiątymi; Suzanne Walsh, wokalistka łącząca elementy opery z tradycyjnym śpiewem irlandzkim, a także Duane The Brand New Dog z Detroit, który ogłosił się przyszłością popu. W programie pojawili się również prekursorzy polskiej muzyki awangardowej i noisowej, czyli Szelest Spadających Papierków. Ta kultowa formacja w latach osiemdziesiątych związana była z gdańską grupą artystyczną Totart. Mikołaj Trzaska i Adam Witkowski wystąpili jako Langfurtka z improwizacją elektroakustyczną. Widzów czekał nieprzewidywalny, dynamiczny występ bezkompromisowej rosyjskiej punkowej grupy I.H.N.A.B.T.B, a także wcielającej się w supergwiazdę muzyki pop ADU, czyli Ady Karczmarczyk. Stałym punktem programu festiwalu The Artists jest występ Igora Krenza i Macia Morettiego, którzy z właściwym sobie ironicznym poczuciem humoru przygotowali projekt specjalny otwierający edycję 2015.

Wykonawcy: ADU (Ada Karczmarczyk), Dick El Demasiado, Duane: The Brand New Dog, Fransua i Benua + Igor Krenz, I.H.N.A.B.T.B, Langfurtka (Mikołaj Trzaska + Adam Witkowski), Reiness Girls, Elbis Rever, Szelest Spadających Papierków, Suzanne Walsh, Wixapol S.A.

Projekt: MocoMadness

I.H.N.A.B.T.B. Fot. Bartosz Górka

Dick-El-Demasiado. Fot. Bartosz Górka

23–26.06

Jaśmina Wójcik i Jacek Gądek. Faszynowe wytchnienie

kuratorka: **Magda Kardasz**

współpraca: **Karolina Bielawska**

Akcja była swoistą kontynuacją poprzedniego projektu Jaśminy Wójcik prezentowanego w Miejscu Projektów Zachęty w 2012 roku pod tytułem *Chowanie człowieka między ludźmi bez kontaktu z naturą doprowadza go do wynaturzeń*. Zwracała uwagę na podstawową i niezwykle ważną potrzebę kontaktu człowieka z naturą. W centrum Warszawy powstała wiklinowa oaza zachęcająca mieszkańców do korzystania z praskiego brzegu Wisły, gdzie wiklina rośnie. Do współpracy artystka zaprosiła Jacka Gądka — zapalonego propagatora wikliny jako budulca — którego postawa i umiejętności plastyczne ją zafascynowały. Szalas z nieokorowanej, naturalnej wikliny stał się miejscem, gdzie mieszkańcy Warszawy mogli skryć się i poczuć zapach oraz klimat nadwiślańskiej przyrody, odetchnąć i odpocząć. Wewnątrz galerii emitowane były oryginalne dźwięki nagrane nad Wisłą, przy których uczestnicy warsztatów malowali pejzaże.

Zakończeniem akcji był występ GRUPO DE CAPOEIRA ANGOLA ZIMBA WARSZAWA.

3.07–30.08

Egzotyczne?

kuratorka: **Magda Kardasz**

współpraca: **Karolina Bielawska**

projekt ekspozycji: **Magda Kardasz**

FOLDER

tekst: **Magda Kardasz**

projekt graficzny: **Jakub Jezierski**

wersja językowa **polsko-angielska**

Letnia wystawa zbiorowa w Miejscu Projektów Zachęty w różnorodny sposób odnosiła się do pojęcia egzotyki. Zrealizowana była z myślą o wakacyjnych turystach oraz mieszkańcach Warszawy, którzy — podobnie jak książkę des Esseintes w powieści *Na wspak* Jorisa-Karla Huysmansa — wolą mentalne zwiedzanie egzotycznych zakątków świata, bez opuszczania własnego fotela czy miasta.

Przymiotnik „egzotyczne” wzbudza przeważnie pozytywne odczucia — kojarzy się z czymś niezwykłym, rzadko spotykanym, rodzi nadzieję na ekscytującą podróż, przygodę, oderwanie się od codziennej rutyny, poznanie dalekich krajów, odmiennej kultury i klimatu. Zwłaszcza latem zaczynamy marzyć o archetypie udanych wakacji: plaża na tropikalnej wyspie, palmy. Czy jednak oczekiwania zawsze się spełniają? Może wymarzone raje istnieją tylko w turystycznych folderach, a w realnym życiu pod tropikalnym sztafażem kryją się bieda i społeczne problemy, zaś my — turyści — na tamtejszych mieszkańców patrzymy jak na rzadkie stwory w zoo czy obcych? Co wybieramy, rzeczywistość czy jej wyobrażenie?

Wystawa prezentowała prace w rozmaity sposób rozwijające wspomniane wątki.

Artyści: **Tomek Kopcewicz & Michał Szlaga, Karolina Mełnicka, Daniel Rumiancew, Alex Urso, Rafał Żarski**

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

3 lipca Koncert Oliviera Heima podczas wernisażu wystawy

31 lipca Performans Hany Umedy i koncert zespołu Bye Bye Butterfly

23 sierpnia Warsztaty rodzinne *Egzotycznie*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

28 sierpnia Finisaż wystawy. Spotkanie z artystami: Tomkiem Kopcewiczem, Michałem Szlagą, Danielem Rumiancewem i Rafałem Żarskim oraz koncert zespołu Pictorial Candi

Alex Ursu, Instalacja site specific z wykorzystaniem różnych prac, 2015. Fot. Marek Krzyżanek

Daniel Rumiński, z cyklu Wprawa do drugiego pokoju, od 2007. Fot. Marek Krzyżanek

Ogrody

kuratorka: **Magdalena Godlewska-Siwerska**

współpraca ze strony Zachęty: **Julia Leopold**

sale: **nr 11, 12, 13**

Geneza wystawy jest związana z koncepcją działań edukacyjnych Zachęty, otwierającej się dla osób mających utrudniony kontakt ze sztuką zarówno ze względów natury społecznej, jak i różnego rodzaju dysfunkcji, np. wzroku czy słuchu. Dało to impuls do myślenia o tym, w jaki sposób sztuka może oddziaływać na odbiorcę. Wystawa była adresowana do wszystkich miłośników sztuki gotowych do porzucenia tradycyjnych sposobów zwiedzania.

Wzrok od zawsze miał uprzywilejowaną pozycję w procesie poznania; nadal w znacznej mierze odgrywa główną rolę w sztuce — dotyczy to zwłaszcza sztuki współczesnej, w XXI wieku zdominowanej przez media cyfrowe. Warto jednak zastanowić się, w jakim stopniu ogranicza to nas w kontakcie z dziełem sztuki.

Wystawa znosiła zasadę „nie dotykać”, zmniejszała też dystans fizyczny między widzem a dziełem sztuki. Dla odbioru prezentowanych na niej obrazów, instalacji, obiektów wzrok był ważny w takim samym stopniu jak słuch, węch, dotyk, smak oraz doznania ruchu. Zwiedzający byli zachęceni do dotykania zarówno wzrokiem, jak i dłońią, wążania, nasłuchiwanie, stąpania po dziele sztuki i wchodzenia w nie — oczywiście zgodnie z „instrukcją obsługi” przygotowaną przez artystów. Zaproszeni artyści używali materiałów jednoznacznie kojarzonych z naturą: piasek, kamienie, torf, pszczeli wosk, trawa, wiklina, żywe rośliny, gałęzie, grzyby. Prezentowane obiekty miały swoją skalę, ciężar, objętość, generowały dźwięki i wydzielaly zapachy. Wystawa w pewnym sensie nawiązywała do doświadczenia ogrodów sensorycznych, projektowanych tak, aby w sposób celowy pobudzać wszystkie zmysły. To swego rodzaju zaproszenie do tajemniczego ogrodu — ogrodu z ukrytymi miejscami, meandrami wspomnień i zachwyków, labiryntem pomiędzy realnym i metaforą, zawieszzonego pomiędzy światem emocji i rozumu.

Artyści: Paweł Matyszewski, Mirosław Maszlancko, Marzanna Morożewicz, Małgorzata Niedzielko, Anna Panek, Igor Przybylski, Iza Tarasewicz, Krzysztof Topolski, Zenek (Iłarion Daniluk)

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu edukacyjnego: Anna Zdzieborska, koordynator do spraw dostępności: Paulina Celińska

16 sierpnia Oprowadanie kuratorskie Magdaleny Godlewskiej-Siwerskiej. Wydarzenie udostępnione dla osób niesłyszących i niewidomych

16 sierpnia Warsztaty rodzinne *Cuda z nasion*. Prowadzenie: Kamil Niedziałek

22 i 29 sierpnia Wycieczka z Igozem Przybylskim do Garbatki-Letniska. Wydarzenie udostępnione dla osób niesłyszących i niewidomych

24 i 25 sierpnia Szkolenie i warsztaty *Polski Język Migowy — język głuchych*. Prowadzenie: Paulina Gul i Marek Krzysztof Lasecki

27 sierpnia Spotkanie z dr Mają Graniszewską Zielnik i warsztaty dla dorosłych z Katarzyną Rowską w Zielniku Wydziału Biologii UW przy Ogrodzie Botanicznym. Wydarzenie udostępnione dla osób niesłyszących i niewidomych

30 sierpnia Warsztaty rodzinne *Sztuczne ogrody*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

31 sierpnia i 1 września Szkolenie i warsztaty *Jak pisać audiodeskrypcje*. Prowadzenie: Katarzyna Kucharska-Hornung i Robert Więckowski

3 i 4 września Szkolenie i warsztaty *Jak tworzyć pomoce dotykowe dla osób niewidomych*. Prowadzenie: Joanna Witczak-Nowotna i Aleksandra Rogalska

12 września Warsztaty *Ogród pełen wrażeń* dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Prowadzenie: Michalina Izert i Anna Owsiany

13 września Warsztaty rodzinne *Ogrody — zapach przestrzeni*. Prowadzenie: Mirosław Maszlancko

14 września Spotkanie na klatce schodowej z Izą Tarasewicz. Wydarzenie udostępnione dla osób niesłyszących i niewidomych

15 września Pokaz filmu *Edward Nożycoręki*, reż. Tim Burton, Stany Zjednoczone, 1990, 105 min. Pokaz z audiodeskrypcją i napisami dla niesłyszących

18 września *W piątek o piątej*
— oprowadzanie tematyczne
Zaproszenie do ogrodów.
Prowadzenie: Maria Szczucińska

19 września Warsztaty dla dorosłych
Lżej — ławeczka taktylna, czyli
dotknięci dźwiękiem. Prowadzenie:
Krzysztof Topolski. Wydarzenie
udostępnione dla osób niesłyszących
i niewidomych

20 września Warsztaty rodzinne
„Trzęsionka”, czyli ławeczka
w ogrodzie. Prowadzenie: Krzysztof
Topolski

24 września *Performans natury.*
Spotkanie na wystawie i wykład
dr Marty Wrzosek. Wydarzenie
udostępnione dla osób niesłyszących
i niewidomych

27 września Warsztaty rodzinne
Ogrody damowe. Prowadzenie:
Marzanna Morozewicz

29 września Spotkanie z cyklu
Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka
współczesna i seniorzy. Prowadzenie:
Alicja Korpysz

29 września Pokaz filmu *Tajemniczy*
ogród, reż. Agnieszka Holland, Wielka
Brytania/Stany Zjednoczone, 1993,
101 min. Pokaz z audiodeskrypcją
i napisami dla niesłyszących

30 września Warsztaty dla dorosłych
Ogrody ciemnoskóre. Prowadzenie:
Paweł Matyszewski. Wydarzenie
udostępnione dla osób niesłyszących
i niewidomych

2 października Oprowadzanie
kuratorskie Magdaleny Godlewskiej-
-Siewerskiej i warsztaty Katarzyny
Guzowskiej w ramach Tygodnia
Kultury bez Barrier. Wydarzenie
udostępnione dla osób niesłyszących
i niewidomych

3 października Warsztaty dla
dorosłych *Kokony/Kalebko/Skorupy/*
Zlepierce. Prowadzenie: Małgorzata
Niedzielko

4 października Warsztaty rodzinne
Planeta Ogród. Prowadzenie: Anna
Panek i Aleksandra Czerniawska

Program edukacyjny towarzyszący
wystawie *Ogrody* zrealizowany
w ramach programu *Zachęta na lato*
dzięki wsparciu finansowemu miasta
stołecznego Warszawy

Mirosław Masłowski, Membrany, 2015. Fot. Marek Krzyżanek

Margareta Morozewicz, Mój wnieśnik, z cyklu Widok zapożyczony, 2011. Fot. Marek Krzyżanek

Karolina Grzywnowicz.

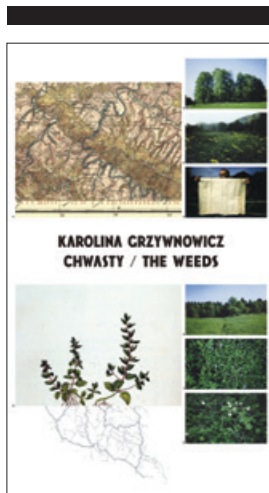
Chwasty

kurator: **Zbigniew Libera**

opieka ogrodnicza: **Sławomir Sendzielski**

współpraca: **Karolina Bielawska**

projekt ekspozycji: **Karolina Grzywnowicz, Zbigniew Libera**

FOLDER

tekst: **Karolina Grzywnowicz**
projekt graficzny: **Jakub Jezierski**
wersja językowa **polsko-angielska**

W tym projekcie artystycznym główną rolę odgrywały rośliny będące zapisem historii społecznej i politycznej. Na wystawie artystka zaprezentowała instalację z roślin — łąkę przeniesioną z dwóch wysiedlonych miejscowości znajdujących się na terenie Beskidu Niskiego i Bieszczad. Towarzyszyła jej mapa terenu objętego akcjami przesiedleńczymi. Zaznaczone na niej zostały nieistniejące już miejscowości.

Po II wojnie światowej w wyniku masowych przesiedleń związanych z przesunięciem granic Polski wielu ludzi zostało zmuszonych do zmiany miejsca zamieszkania. Ponad pół miliona osób deportowano z terenów Bieszczad, Beskidu Niskiego, Beskidu Sądeckiego, Pogórza Przemyskiego i Rostocza w trakcie dwóch akcji przesiedleńczych. W pierwszej — nazwanej propagandowo repatriacją ludności ukraińskiej do ZSRR (1944–1946) — wysiedlono 480 tysięcy ludzi, w drugiej, czyli podczas Akcji Wisła (1947–1950) — 140 tysięcy. Opuszczone wsie najczęściej były palone, dlatego w większości tych miejsc nie zachowały się domy, kościoły czy cerkwie.

Tereny po wysiedlonych wsiach podlegają procesowi naturalnej sukcesji przyrodniczej, co jest ewenementem na skalę europejską. Jedynie czasami można napotkać ledwie dostrzegalne ślady ludzkiej obecności w postaci zarośniętych już fundamentów domów, studni lub nagrobków. Kwitnące wiosną w środku lasu jabłonie, śliwy czy grusze są charakterystycznym znakiem wysiedlonych miejscowości. Jednak roślin, które świadczą o obecności ludzi w tych miejscach, jest dużo więcej. Przejmują one przestrzeń, a pozostałości gospodarstw znikają pod warstwą pokrywającej je bujnej zieleni. Równocześnie rośliny są ciągle odradzającym się i trwałym świadectwem obecności człowieka, ponieważ wprowadzone kiedyś przez niego zmiany w strukturze i składzie chemicznym gleby są na tyle znaczące, że dają możliwość przetrwania tym gatunkom nawet przez następne 600 lat. Znajomość roślin pomaga odnaleźć wysiedlone wsie, może posłużyć do odtworzenia ich topografii, a także stanowi klucz do zrozumienia tej przestrzeni.

Projekt zrealizowany w ramach programu 1/1 Mistrz i Uczeń Towarzystwa Inicjatyw Twórczych „ę”. Finansowany ze środków Fundacji LOTTO Milion Marzeń.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

4 września Koncert Pawła Szamburskiego podczas wernisażu wystawy

18 października Warsztaty rodzinne *Chwasty*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

28 października Finisaż wystawy. Spotkanie z artystką i kuratorem Zbigniewem Liberą

30 października Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Maria Kosińska

KALINA KORALOWA
VIBURNUM OPULUS L.

Buiny krzew, wysokości na 3-5 m, o niesymetrycznej koronie. Korę ma szarą, ściśniętą, błękitną, na brzegach pikirowaną, dorastającą do 10 cm. Jesienią przebarwiają się na szkarłatny kolor. Kwitnie od maja do lipca. Kwiaty ma białe, 5-płatkowe, zebrane w duże baldachogrona. Owoce są białoczerwone, intensywne czerwone, okrągłe, przypominające korale, stąd nazwa. Surowe są trujące, stają się jadalne dopiero po pierwszym przemroźku i po ugotowaniu. Babiano z nich wóki, dżemy i wino. Kaliną leczono krostki z dróg rodných i bolesne miesiączki. Działa też przeciwnowotworowo, ma dużo witaminy C. Kalina często występuje w piętnach ludowych. Utożsamiana jest z młodością, pięknością i dozwyczajem. Jest atrybutem dziewcząt. Wchodzi w skład wianka pannę młodej. Równocześnie symbolizuje śmierć i związanej jest z ceremonią pogrzebową. W wysiedlonych wsiach sportać ją można przy drogach, na dawnych dziedziach, ale też na cmentarzach, szczególnie przy grobach młodych, niezamężnych dziewcząt.

GUELDER - ROSE
VIBURNUM OPULUS L.

A lush shrub, growing 3-5 metres tall, with an asymmetric crown. The bark is greyish, the leaves are broad, 3-lobed with coarsely serrated margins, and grow to a length of 10cm. In autumn, the leaves turn a scarlet colour. The shrub flowers from May to July. The flowers are white, comprising of 5 petals gathered in large corymbs. The fruit are a very characteristic, intensive red, globose round and resemble red beads (the Polish name is derived from the word 'korale', which means 'a string of beads' in English). The raw fruit are toxic, only becoming edible after the first slight frost, or when cooked. They were used in the kitchen to produce juice, jams and wine. Gynaecological haemorrhages and painful periods were treated with guelder - rose. Moreover, it has an anti-inflammatory effect and is rich in vitamin C. This shrub often appears in folk songs. It is associated with youth, beauty and virginity, and hence is a girls' attribute. Although a bride has it woven into her wedding garland, it symbolises death and is connected with funeral ceremonies. In deserted villages the bush can be encountered on roadsides and old banks, but it also grows on graveyards, especially next to the graves of young, unmarried girls.

RUDBECKIA NAGA
RUDBECKIA LACINIATA L.

Inna nazwa to routocznica naga. Rudbeckia jest dziczącą rośliną ozdobną, sprowadzoną z Ameryki Północnej. Roślina bardzo ekspansywna, tworzy jednogatunkowe łany, występuje w miejscach dawnych nasadzeń. Ma długą, nagą łodygę, dorastającą do 2 m. Kwitnie od lipca do września. Ma charakterystyczne, okazałe, sztywne kwiaty. Charakteryzują się żółtymi i gazdżeniemi. Owoce są małe, czterokanciaste. Rudbeckia jest trująca. Rośnie szybko, jest niewymagająca i odporna na mrozy, efektowną rośliną, dlatego szybko zyskała popularność i wpisała się na dobre w krajobraz polskiej wsi. Hodowana była w przydomowych ogródkach, sadzona najczęściej przy płotach.

RUDBECKIA LACINIATA
RUDBECKIA LACINIATA L.

The flower is also called 'routocznica naga'. It is an ornamental plant, blooming in characteristic, splendid yellow flowers. Unfortunately, it is currently running wild. Rudbeckia is native to North America whence it was brought to Europe. It is a very expansive plant, forming congeneric fields, and occurring in formerly cultivated spaces. It has a long, bare stem, reaching up to 2 metres. The blooming period is from July till September. It bears fruit in September and October. The fruit are bare and quadrangular in shape. Rudbeckia is a toxic plant which grows fast, is not very demanding and most of all is resistant to frost. Due to its spectacular decorative features, this flower has become a permanent element of the Polish rural landscape. It was cultivated in home gardens and planted next to fences.

7.09–15.11

Spojrzenia 2015 — Nagroda Deutsche Bank, 7 edycja

kuratorki: Katarzyna Kołodziej, Magdalena Komornicka

sale: nr 8, 9, 10

FOLDER

pod redakcją Katarzyny Kołodziej,
Magdaleny Komornickiej
teksty: Katarzyna Kołodziej,
Magdalena Komornicka
projekt graficzny: Honza Zamojski
wersje językowe: polska i angielska

Siądmo wystawa konkursowa *Spojrzenia* była prezentacją pięciu indywidualności twórczych. Pomimo różnic dzielących nominowanych do nagrody artystów dostrzegalne były pewne powiązania między nimi, wspólne zainteresowania i podobieństwa w myśleniu o formie, przestrzeni czy roli widza w procesie twórczym. Sztukę **Alicji Bielawskiej** można określić jako poezję przedmiotów. Artystka tworzy swoje rzeźby, wykorzystując proste metalowe konstrukcje oraz tkaniny. Powstałe przedmioty, pozornie funkcjonalne i o znanych kształtach, są przekształcane, wrywane z kontekstów codzienności i myślowych schematów. Bielawska bada materialny świat i kwestionuje go, poszukując wyjątkowości w najbliższym otoczeniu.

Ada Karczmarczyk traktuje swoją sztukę jak utrzymaną w awangardowej konwencji misję ewangelizacyjną. Jako ADU — katolicka supergwiazda muzyki pop — komponuje, nagrywa i publikuje na swoim wideoblogu piosenki oraz teledyski będące jej propozycją nowej sztuki sakralnej. Prezentowany na wystawie projekt podejmował temat kobiecej natury kościoła. Artystka wykreowała wizerunki Kościołów katolickiego, protestanckiego i prawosławnego, akcentując różnice między nimi. *Oblubienice* to projekt rozszerzający jej misję ewangelizacyjną o kontekst ekumeniczny.

Instalacja **Piotra Łakomego** łączyła dotychczasowe poszukiwania teoretyczne i formalne artysty. Inspiracją stał się tu *Endless House (Nieskończony dom)* — dzieło życia architekta Fredericka Kieslera i idea interakcji między człowiekiem a jego środowiskiem naturalnym i technologią. Instalacja Łakomego stanowiła odniesienie do Kieslerowskiej koncepcji postrzegania architektury jako ludzkiego organizmu. Namiot-lampa został wykonany ze światłoczułej tkaniny, przez którą widać pulsujące w środku światło imitujące rytm ludzkiego oddechu. Forma namiotu nawiązywała do pozostałych obiektów artysty (kamizelka, kapok, pokrowce) i idei „budowania ochronnych mieszkań na części ciała” ze współczesnych materiałów.

Agnieszka Piksa porusza się na granicy słowa i wizualności, tworząc rysunki narracyjne, autorskie komiksy, eseje wizualne. Rysuje komiksy w oparciu o m.in. teksty literackie, naukowe, legendy, poezję, sny, treści e-maili. Historie Piksy nie mają ani początku ani zakończenia, stanowią zbiór wypunktowanych zdarzeń w przestrzeni. Artystka wprowadza wizualne reguły porządkujące chaotyczną rzeczywistość, w tym celu kreśli diagramy i wykresy pojęciowe, podejmując próbę opisanego nieopisywalnego. Prace tekstowe dominowały też w pokazywanym na wystawie projekcie *Tropy*.

Iza Tarasiewicz traktuje proces twórczy jako narzędzie zdobywania wiedzy, jej transformowania i ponownego włączania w obieg. Tworzy obiekty i instalacje przestrzenne ulegające nieustannym przekształceniom dostarczającym nowych informacji. Prezentowany w Zachęcie najnowszy projekt *TURBA, TURBO* to rozwinięcie zainteresowań artystki skoncentrowanych wokół teorii chaosu, sposobu kompresji informacji i materii oraz wizualnych

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu edukacyjnego: Stanisław Welbel

13 września Oprowadzanie kuratorskie Katarzyny Kołodziej i Magdaleny Komornickiej

25 września *W piątek o piątek* — oprowadzanie tematyczne *Porządkowanie rzeczywistości — forma i inspiracja*. Prowadzenie: Magdalena Zięba

8 października Spotkanie z Adą Karczmarczyk

11 października Warsztaty rodzinne *Wielkie dzieło*. Prowadzenie: Anna Owsiany

13 października Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją słuchu*. Prowadzenie: Maria Szczycińska

14 października Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją wzroku*. Prowadzenie: Maria Szczycińska, Michalina Izert

15 października Spotkanie z Agnieszka Piksa

17 października Spotkanie z Izą Tarasiewicz

22 października Gala wręczenia nagród

23 października Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Barbara Dąbrowska i Maria Kosińska

24 października Warsztaty *Namiot pełen światła* z cyklu *Co robi artysta?* dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Prowadzenie: Michalina Izert i Agnieszka Szostakiewicz

28 października Spotkanie *Czy sztuka współczesna jest nowoczesna?* z cyklu *Sztuka i filozofia*. Prowadzenie: dr Monika Murawska, dr Mateusz Salwa, dr Piotr Schollenberger

29 października Spotkanie z Alicją Bielawską

15 listopada Warsztaty rodzinne *Namiot pełen światła*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

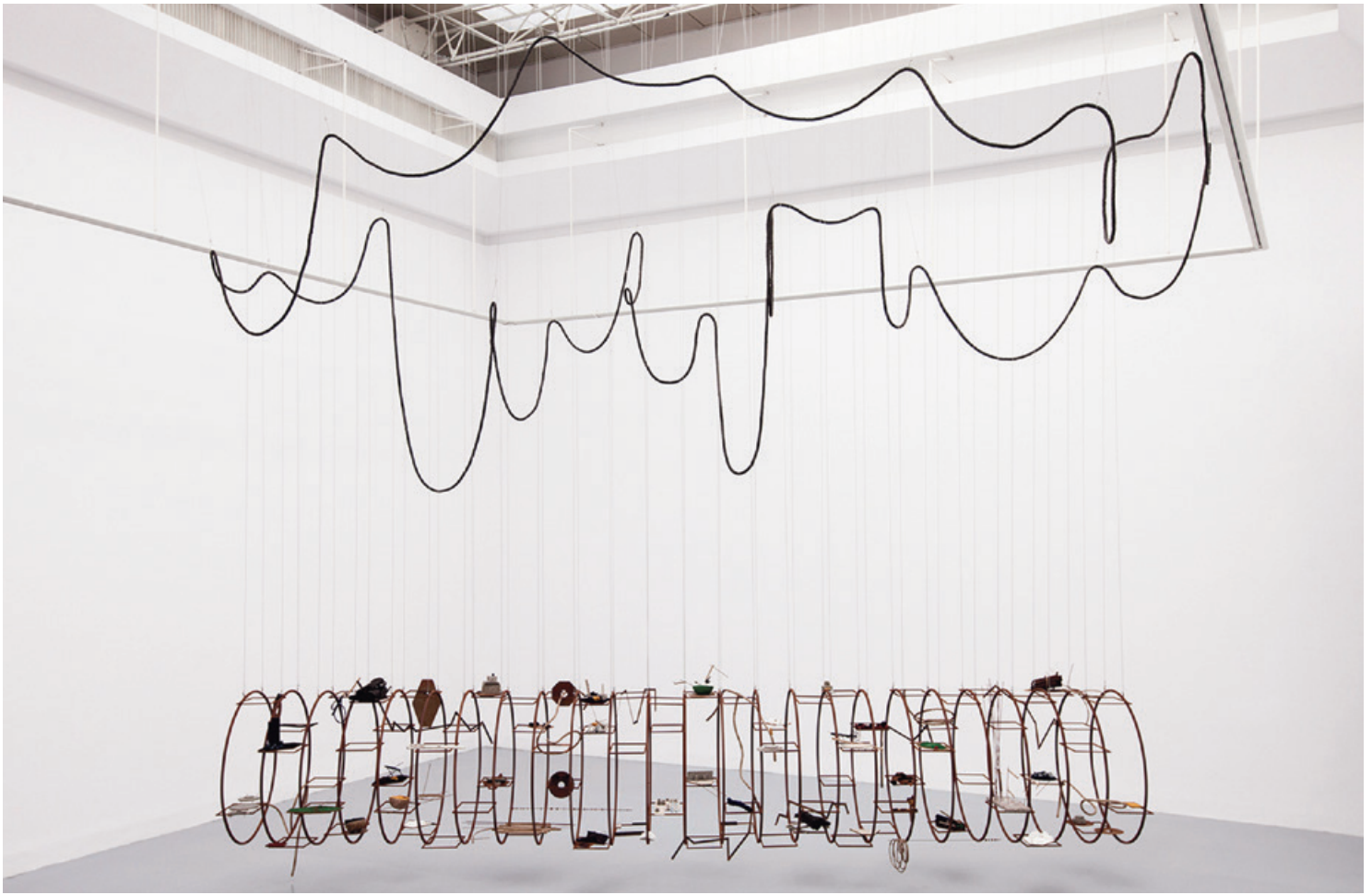
SPOJRZENIA 2015

NAGRODA DEUTSCHE BANK

efektów tych procesów. Punktem wyjścia stał się modernistyczny okrągły kwietnik, którego formę artystka skojarzyła z Wielkim Zderzaczem Hadronów w ośrodku CERN pod Genewą — akceleratorem rozpędzającym cząstki elementarne do prędkości bliskiej prędkości światła i zderzającym je ze sobą.

Decyzją międzynarodowego jury zwyciężczynią została Iza Tarasewicz, która otrzymała nagrodę w wysokości 15 tysięcy euro. Drugą nagrodę — trzymiesięczny pobyt studyjny w Villa Romana we Florencji — przyznano Adzie Karczmarczyk. Laureatką nagrody publiczności została Agnieszka Piksa.

Nieskończony rejestr. Obrazy i ich muzyczne interpretacje

kuratorki: Maria Świerżewska-Franczak, Anna Zdzieborska

projekt ekspozycji i mural: Jacek Świdziński

sala warsztatowa

Pokaz podsumowujący projekt *Muzyczne obrazy*, realizowany wspólnie przez Zachętę i Gimnazjum Przymierza Rodzin nr 2, w którym przez cały rok szkolny w ramach autorskiego programu nauczania muzyki uczestniczyli uczniowie tej szkoły. Spotkania stały się okazją do poznania nowych technik instrumentalnych, współczesnych kompozytorów i literatury muzycznej w konfrontacji z historią sztuki i dziełami sztuki współczesnej. Obrazy z kolekcji Zachęty posłużyły do omówienia pojęć takich jak rytm, faktura, słowo, czas, interpretacja i analizy ich znaczenia w kontekście sztuk wizualnych i muzyki. Zwieńczeniem każdego spotkania było nagranie własnych utworów, które zebrane w katalog dźwiękowy stanowią galerię muzycznych interpretacji dzieł ze zbiorów Zachęty.

Na wystawie dzieła te zestawione zostały z ich muzycznymi interpretacjami autorstwa uczestników projektu. Integrację sfery wizualnej i dźwiękowej ekspozycji dopełniała graficzno-komiksowa aranżacja przestrzeni autorstwa twórcy komiksów i murali Jacka Świdzińskiego. Tytuł *Nieskończony rejestr* odnosił się do pokazanej na wystawie pracy Jana Tarasina, która podczas jednego ze spotkań stała się pretekstem do rozmowy o rytmicznej kompozycji w sztukach plastycznych i muzyce. Nawiązanie tytułem akurat do tego obrazu sugerowało również kontynuację projektu *Muzyczne obrazy* oraz jego otwartą formę — może powstać tyle interpretacji muzycznych danego dzieła wizualnego, ilu jest odbiorców.

Założeniem wystawy było pokazanie, jak różne i pozornie odległe dziedziny sztuki oddziałują na siebie nawzajem oraz zachęcenie widzów w każdym wieku, począwszy od najmłodszych, do nowego spojrzenia na sztukę i muzykę współczesną, poszukiwania inspiracji i uruchomienia wyobraźni.

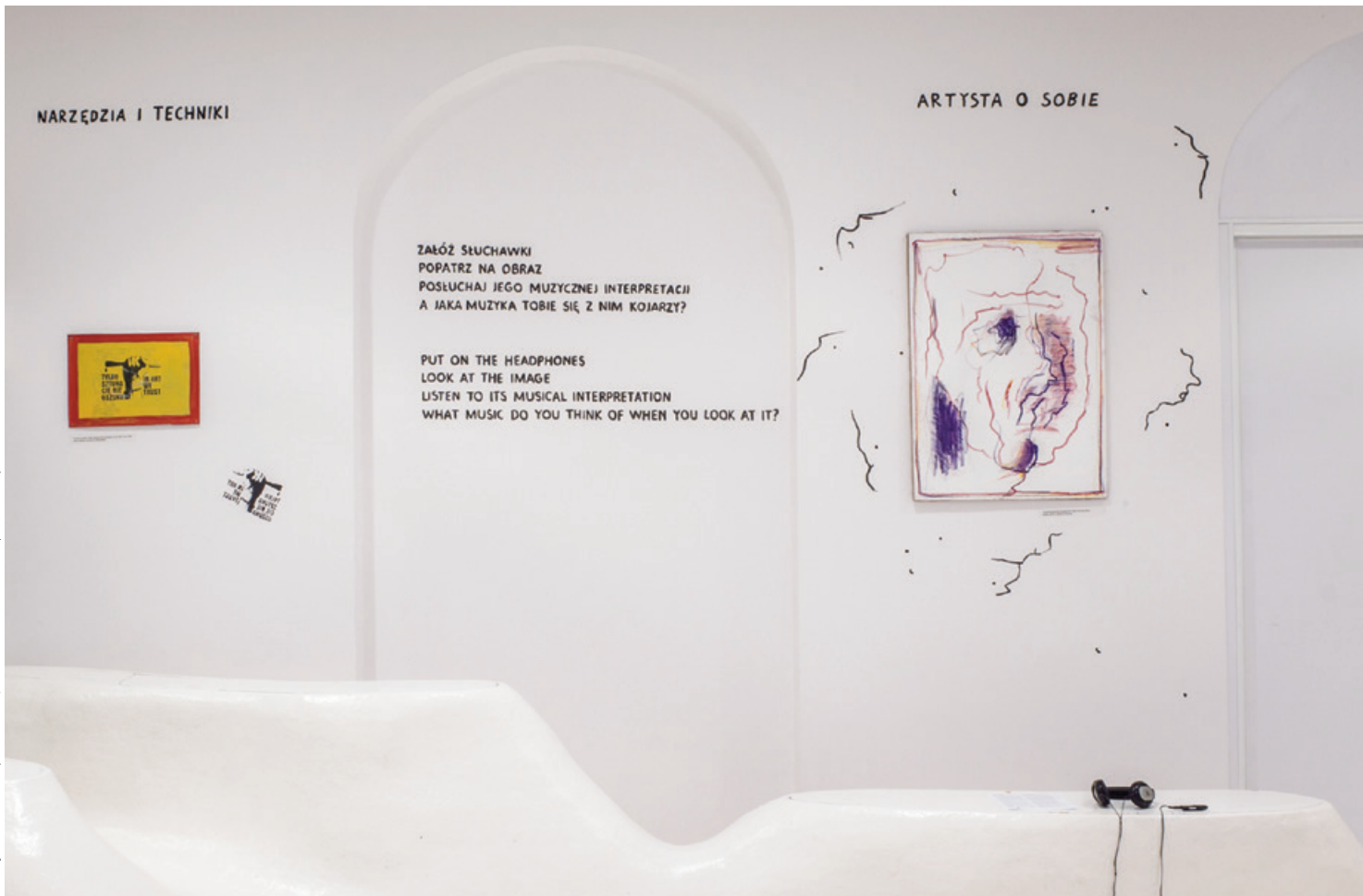
Pokaz w ramach Festiwalu Muzyki Współczesnej dla Dzieci Mała Warszawska Jesień.

Autorzy utworów muzycznych: uczniowie Gimnazjum Przymierza Rodzin nr 2 im. ks. Jana Twardowskiego w Warszawie pod kierunkiem Dagny Sadkowskiej. Artyści (prace z kolekcji Zachęty): Magda Bieleś, Agata Bogacka, Tomasz Ciecierski, Stanisław Drózdź, Paweł Jarodzki, Włodzimierz Pawlak, Wilhelm Sasnal, Jacek Sempoliński, Jan Tarasin

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

27 września Warsztaty rodzinne *Muzyczne obrazy* w ramach festiwalu Mała Warszawska Jesień. Prowadzenie: Maria Kosińska i Dagna Sadkowska

Od lewej: Paweł Jarodźki, Tyłko sztuka cię nie oszuka, 2006; Jacek Sempaliński, Autoportret, 2001; mural: Jacek Świdziński, Fot. Paweł Eibel

Od lewej: Tomasz Ciechowski, Bez tytułu, 1993; Jan Tarasin, Nieskończony rejestr, 1989; mural: Jacek Świdziński, Fot. Paweł Eibel

2.10.15
–10.01.16

Zaraz po wojnie

kuratorki: Joanna Kordjak, Agnieszka Szewczyk

współpraca: Magdalena Komornicka, Marcin Lewicki

projekt ekspozycji: Matosek/Niezgoda

sale: nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

KSIĄŻKA

pod redakcją Joanny Kordjak i Agnieszki Szewczyk

wstęp: Hanna Wróblewska

teksty: Waldemar Baraniewski,

Anna Frąckiewicz, Dorota Jarecka,

Joanna Kordjak, Eryk Krasucki,

Marta Leśniakowska, Luiza Nader,

Agata Pietrasik, Krzysztof Pijarski,

Piotr Rypson, Grzegorz Rytel, Piotr

Słodkowski, Agnieszka Szewczyk,

Maciej Szymanowicz, Wojciech

Świdziński, Katarzyna Uchowicz,

Wojciech Włodarczyk

projekt graficzny: Krzysztof Bielecki

wersja językowa polska [z angielskim

streszczeniem]

Chaos, nędza, masowe repatriacje, powszechny strach przed Armią Czerwoną, ale też powrotem Niemców, szerzący się bandytyzm, szabrownictwo, samosądy, pogromy — to wstrząsający obraz Polski zaraz po wojnie. Na obraz ten składa się rozbitcie dotychczasowych struktur społecznych, destabilizacja państwa, nieufność wobec nowej, komunistycznej władzy, ale też wykorzystywana przez zimnowojenną propagandę niepewność nowych granic.

Wystawa była próbą odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób złożoność nastrojów społecznych i napięcia polityczne w powojennej Polsce znalazły swoje odzwierciedlenie w sztukach plastycznych, fotografii, filmie, a także architekturze i wzornictwie. Czy kluczowy dla najnowszej historii Polski okres 1944–1948 jest równie ważny w obszarze sztuki? Jak w pierwszych latach nowej, dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społeczno-politycznej i atmosferze, z jednej strony, „euforii odbudowy” i nadziei, z drugiej — opisaną przez Marcina Zarembę „wielkiej trwogi” odnajdywali się artyści? Jaką funkcję miała pełnić w niej sztuka? Jak negocjowała swoje miejsce i język? W jakiej sytuacji debiutowali młodzi? Czy wojna i rok 1945 stanowią rzeczywiście cezurę, od której wszystko zaczynało się od nowa, czy też owe rewolucyjne czasy stawały się szansą realizacji wcześniejszych postulatów i koncepcji (osiedli robotniczych, „taniego i pięknego mebla dla wszystkich”)?

Wystawa prezentująca kilkaset obiektów z różnych dziedzin sztuki oraz bogaty materiał archiwalny koncentrowała się na pokazaniu kilku istotnych problemów. Kluczowym zagadnieniem było powiązanie sztuki i polityki, działalność w obszarze kultury specyficznych dla tego okresu instytucji (Czytelnik, Biuro Odbudowy Stolicy, Biuro Nadzoru Estetyki Produkcji) oraz rola sztuki w propagandzie służącej legitymizacji nowej władzy i nowych granic (np. Wystawa Ziem Odzyskanych). Kolejnym ważnym tematem był problem odbudowy kraju ze zniszczeń — niemal całkowita zagłada stolicy otworzyła przed urbanistami i architektami możliwości realizacji nierzadko utopijnych wizji. Niezwykle istotny i dyskutowany w tym okresie temat Zagłady i sposobów jej upamiętniania (m.in. pomniki, muzea otwierane na terenach obozów koncentracyjnych) został zaprezentowany na wystawie w kontekście powojennego antysemityzmu.

Lejtmotywym wystawy był temat ruin: od koncepcji ruiny jako architektury, poprzez antropomorficzną wizję okaleczonego miasta czy antycznej ruiny, po wymagający pragmatycznych rozwiązań problem odgruzowywania miast czy charakterystycznego dla tego okresu budownictwa z prefabrykatów z gruzobetonu.

Wiodącą rolę odgrywała fotografia — artystyczna, reportażowa i dokumentacyjna — jako medium, w którym najlepiej dała o sobie znać specyfika czasu, ale też najsilniej wykorzystywane wówczas narzędzie propagandy. Nasycająca sferę wizualną lat powojennych (poprzez prasę czy

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu edukacyjnego: Zofia Dubowska, program filmowy: Stanisław Welbel

4 października Oprowadzenie kuratorskie Joanny Kordjak i Agnieszki Szewczyk

7 października Wykład prof. Andrzeja Paczkowskiego *Polska 1944–1948: jak wkroczało nowe* z cyklu *Świat od nowa. Sztuka w Polsce lat 40. i jej konteksty*

6 października Pokaz filmu *Ostatni dzień lata*, reż. Tadeusz Konwicki, 1958, Polska, 59 min

14 października Wykład prof. Marcina Zarembę z cyklu *Świat od nowa. Sztuka w Polsce lat 40. i jej konteksty*

20 października Pokaz filmu *Jak być kochaną*, reż. Wojciech Jerzy Has, Polska, 1962, 97 min

21 października Wykład prof. Jacka Leaciaka „Tu już dla was nie ma miejsca”. *Formy zapisu doświadczenia żydowskiego pierwszych lat w powojennej Polsce z cyklu Świat od nowa. Sztuka w Polsce lat 40. i jej konteksty*

3 listopada Pokaz filmu *Prawdziwy koniec wielkiej wojny*, reż. Jerzy Kawalerowicz, Polska, 1957, 85 min

4 listopada Wykład Doroty Jareckiej *Lewica i surrealizm* z cyklu *Świat od nowa. Sztuka w Polsce lat 40. i jej konteksty*

8 listopada Warsztaty rodzinne *Odbudowa*. Prowadzenie: Dagmara Rusinek

10 listopada *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją wzroku*. Prowadzenie: Karolina Iwańczyk i Karolina Zyniewicz

18 listopada Wykład prof. Andrzeja Turawskiego *Lata 40. — niemożliwa dekada* z cyklu *Świat od nowa. Sztuka w Polsce lat 40. i jej konteksty*

22 listopada Warsztaty rodzinne *Pomnik Spokoju*. Prowadzenie: Kamil Niedziałek

24 listopada Pokaz filmu *Nikt nie wola*, reż. Kazimierz Kutz, Polska, 1960, 86 min

albumy fotograficzne) niezwykłą liczbą obrazów okrucieństwa i przemocy, odcisnęła wyraźne piętno na sztuce tego czasu.

Autorzy prac: Mieczysław Berman, Jan Bogusławski, Marian Bogusz, Szymon Bojko, Michał Boruciński, Adam Bowbelski, Ryszard Brudzewski, Barbara Brukalska, Stanisław Brukalski, Jan Bułhak, Janusz Bułhak, Roman Burzyński, Zofia Chomętowska, Witold Chomicz, Maria Chrzęszczowa, Henry N. Cobb, Henryk Derczyński, Zbigniew Dłubak, Xawery Dunikowski, Henryk Gaczyński, Bohdan Gniewiewski, Irena Goerne, Wanda Golakowska, Krystyna Gorazdowska, Tadeusz Gronowski, Tadeusz Iskierka, Maria Jarema, Jan Jaworski, Józef Kaczmarczyk, Witold Kalicki, Ludomir Kapczewski, Halina Karpińska-Kintopf, Tadeusz Kasprzycki, Józef Kisielewski, Feliks Szczęsny Kowarski, Tadeusz Kantor, Zygmunt Kosmowski, Julia Kotarbińska, Aleksander Krzywobłocki, Jerzy Kujawski, Tadeusz Kulisiwicz, Bronisław Kupiec, Jan Kurzątkowski, Bohdan Lachert, Alfred Lenica, Bronisław Linke, Eryk Lipiński, Henryk Makarewicz, Kazimierz Marczewski, Jadwiga Maziarska, Antoni Michalak, Stanisław Miedza-Tomaszewski, Aron Muszka, Władysław Niemiec, Jerzy Nowosielski, Fortunata Obrąpalska, Kazimierz Oracz, Andrzej Panufnik, Eugeniusz Pichell, Błażej Pindor, Julia Pirote, Ignacy Płazewski, Andrzej Pronaszko, Michał Przywara, Stanisław Ptaszyński, Stefan Putowski, Stefan Rassalski, Erna Rosenstein, Henryk Rosiak, Marian Sigmund, Upton Sinclair, Jerzy Skarżyński, Konstanty Maria Sopoćko, Henryk Stażewski, Jonasz Stern, Władysław Strzemiński, Marian Sulikowski, Leon Marek Suzin, Helena Syrkus, Szymon Syrkus, Józef Szajna, Roman Szalas, Olgierd Szlekys, Paweł Świątkowski, Gerszon Taffet, Feliks Topolski, Henryk Tomaszewski, Tadeusz Trepkowski, Bolesław Utkin, Stefan Wegner, Adam Werka, Czesław Wielhorski, Władysław Wincze, Marek Włodarski (Henryk Streng), Władysław Wołkowski, Andrzej Wróblewski, Włodzimierz Zakrzewski, Wojciech Zamecznik, Stanisław Zamecznik, Janina Zielińska, Alfons Zielonko, Stefan Żechowski

25 listopada Spotkanie *Pozostałości życia, pozostałości śmierci* — czy ruiny należą do przeszłości, czy do nas? z cyklu *Sztuka i filozofia*. Prowadzenie: dr Monika Murawska, dr Mateusz Salwa, dr Piotr Schollenberger

27 listopada Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Barbara Dąbrowska i Maria Kosińska

28 listopada Warsztaty *Tworzymy miasto!* z cyklu *Co robi artysta?* dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Prowadzenie: Anna Owsiany i Agnieszka Szostakiewicz

29 listopada Warsztaty rodzinne *Realizm czy abstrakcja*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

2 grudnia Wykład dr. Piotra Korduby *Nieludowa ludowość. Jak wzornictwo miało połączyć wieś z miastem* z cyklu *Świat od nowa. Sztuka w Polsce lat 40. i jej konteksty*

6 grudnia Warsztaty rodzinne *Uniwersum*. Prowadzenie: Kamil Niedziałek

8 grudnia *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją słuchu*. Prowadzenie: Karolina Żyniewicz

8 grudnia Pokaz filmu *Skarb*, reż. Leonard Buczkowski, Polska, 1948, 102 min

9 grudnia Wykład prof. Marty Leśniakowskiej *Przed obrazem ruin. Widmowość i melancholia* z cyklu *Świat od nowa. Sztuka w Polsce lat 40. i jej konteksty*

W piątek o piątej — oprowadzania tematyczne

9 października, 6 listopada i 4 grudnia *Ruiny i odbudowa*. Prowadzenie: Marcin Matuszewski

16 października, 13 listopada i 11 grudnia *Realizmy powojenne*. Prowadzenie: Paweł Freus

23 października, 20 listopada i 18 grudnia *Wzornictwo zaraz po wojnie*. Prowadzenie: Magdalena Zięba

30 października i 27 listopada *Straszne obrazy*. Prowadzenie: Sara Herczyńska i Paula Kaniewska

Fot. Marek Krzyżanek

Fot. Barbara Córka

Jan Działkowski. Historie prawdziwe i zmyślone

kurator: Karol Hordziej

współpraca merytoryczna: Aleksandra Działkowska

współpraca ze strony Zachęty: Katarzyna Kołodziej

sale: nr 11, 12, 13

Wystawa była pierwszą monograficzną prezentacją twórczości przedwcześnie zmarłego Jana Działkowskiego (1983–2011), w pełni pokazującą jej rozmach. Artysta znany jest szerokiej publiczności przede wszystkim jako autor kolaży prezentowanych na licznych wystawach w Polsce i za granicą. Osiągnął wycucie materii papieru i obrazu oraz techniczną doskonałość, które w połączeniu z liczbą zrealizowanych cykli dają wrażenie obcowania z dziełem klasyka gatunku. Tematy ewoluowały od klasycznych motywów sztuki (cykle *Sztuka polska XX wieku* i *Pozdrowienia z wakacji*), przez liczne wątki architektoniczne (cykl *Keine Grenze*), aż do projektów podejmujących refleksję nad rodzinnym miastem (cykl *Góry dla Warszawy*, w którym stolica kraju otoczona została pasmem gór, a wraz ze zmianą geograficzną podążają zmiany kulturowe, zabawnie zilustrowane przez artystę). Nieco osobny, a zarazem bardzo popularny jest cykl kolaży zatytułowany *Japanese Monster Movies*, który posłużył Działkowskiemu do wykreowania alternatywnej i rządzącej się własnymi prawami rzeczywistości.

Na wystawie pokazany został także cykl *10 miejsc, które warto odwiedzić*, przygotowany we współpracy z klubokawiarnią Chłodna 25, gdzie prezentowany był w formie zmiennej ekspozycji w lightboksie zamontowanym w przestrzeni klubu. Z planowanych 10 miejsc autor zrealizował 6.

Druga część ekspozycji zawierała mniej znane prace artysty, przede wszystkim obrazy i fotografie; część z nich nie była dotąd wystawiana. Łączy je właściwy artyście montażowy sposób widzenia i przedstawiania rzeczywistości, choć podejmują odmienne tematy. W porównaniu do kolaży dostrzec można poważniejsze i bardziej osobiste podejście, zwrócenie się do najbliższych osób, przyjaciół, rodzinnych historii przemieszanych z wizerunkami popkultury czy mitami filmu drogi. Szczególne miejsce zajmowały tutaj prace z serii *Powrót do Nigerii* (w kraju tym żył i pracował dziadek artysty). Dopełnieniem wystawy była pokazywana po raz pierwszy w Zachęcie autorska dokumentacja fotograficzna pracowni Działkowskiego przy ulicy Inżynierskiej wykonana przez Jana Smagę po śmierci artysty.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu edukacyjnego: Karolina Iwańczyk

18 października Oprowadzanie kuratorskie Karola Hordziewa

25 października Warsztaty rodzinne *Kolażowy teatr. Prowadzenie: Kamil Niedziałek*

3 listopada *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją słuchu. Prowadzenie: Karolina Żyniewicz*

5 i 10 listopada Warsztaty dla dorosłych *Jak robić kolaż po Działkowskim? Prowadzenie: Michał Szuszkiewicz*

7 listopada Wykład performatywny Kuby Mikurdy i Jakuba Woynarowskiego *Jan Działkowski: Sejsmagrafia*

17 listopada Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy. Prowadzenie: Alicja Korpysz*

Jan Dziątkowski Historie prawdziwe i zmyślane

Jan Dziątkowski. True and Untrue Stories
Wystawa czynna do 22.11.2015 /
Exhibition on view through 22.11.2015

Twórczość Jana Dziątkowskiego nie daje się łatwo zaklasyfikować, a jego przedwczesna śmierć sprawia, że możemy się tylko domyślać, jak kształtowały się dalszy rozwój artysty. Prace Dziątkowskiego wydają się być dziełem klasyka z innej epoki trudnej do precyzyjnego umiejscowienia w czasie. Liczne nawiązania do tradycji malarstwa, technika kolażu oraz bazowanie na fotografii pocztówkowej czy tej zaczerpniętej z rodzinnego albumu sprawiają, że już przy pierwszym spojrzeniu wszystko w jego pracach wydaje się być dobrze znane. Jednak sposób, w jaki tnie on rzeczywistość na kawałki, by skleić ją na nowo, jest na wskroś nowoczesny i specyficzny dla jego wyobraźni. Poczucie humoru, precyzja, idea podróży bez ruszania się z miejsca, a także motywy autobiograficzne nadają twórczości Dziątkowskiego niepowtarzalny charakter. Podążając za gestem jego ręki, trafiamy do świata, w którym — jak we śnie — to, co prawdziwe i to, co zmyślane bez przeszkód funkcjonuje obok siebie.

Jan Dziątkowski's oeuvre is hard to classify, and his premature death means that we can only guess how his artistic development would have progressed from an unknown period. Numerous references to the painting tradition, the use of collage and of postcard or family photographs means that almost all we see in his work seems familiar. But the way Dziątkowski cuts reality up into pieces in order to re-arrange them is very much modern and specific to his imagination. A sense of humor pervades the work, travelling without moving as well as autobiographical motifs endow Dziątkowski's work with a unique feel. Following the gesture of his hand, we find ourselves in a world where — like in a dream — the true and the imaginary coexist peacefully.

Exhibition center: Kunsthalle
Architecture design: Marek Krzyżanek / Główna Biuro
Graphic design: Tom Rago
Curation: Barbara Dziątkowska
Assistant: Zuzanna Krzyżanek

Studio fotomnis, 2007. Fot. Marek Krzyżanek

Kolase z cyklu Córy dla Warszawy, 2009. Fot. Maciej Landsberg

6-15.11

Zuzanna Sękowska, Łukasz Radziszewski. Niewojenni

kuratorka: Karolina Bielawska

projekt ekspozycji: Zuzanna Sękowska, Łukasz Radziszewski

PLAKAT
wg projektu graficznego Jakuba
Jeziarskiego

Inspiracją dla pokazu dwojga młodych artystów był pacyfistyczny album Ernsta Friedricha (1924) *Krieg dem Kriege* [*Wojna przeciw wojnie*], który otwierają przedstawienia ołowianych żołnierzyków. Zabawa żołnierzami ukazana jest tu jako przyuczanie do zabijania, osvajanie z bronią. Morderczy potencjał został zakodowany w naszej tożsamości; obecny od czasu najbardziej błahych, dziecięcych zabaw, związany ze wspomnieniami, jako przypomnienie w ciągłym zawieszeniu. Susan Sontag pisała, że wojna musi mieć swój początek i koniec, abyśmy mogli nazwać ją wojną.

Wizje wojny artystów odzwierciedlone na papierze to wojny niedokonane i takie, których nie można nawet pamiętać, zapis wojen niebyłych, opowieść poszlakowa o wojnie, ślad, przeczucie, przestroga. Ich prace powstawały niezależnie. Na wystawie pokazane zostały w kontrze wyzwalającej dialog. Sękowska i Radziszewski chcieli porównać spojrzenie kobiety i mężczyzny na wojnę, analizując samo pojęcie wojny, nie tylko jej wizerunki i zapis fotograficzny.

W czasach, które nieprecyzyjnie definiują kategorie męskości i kobiecości, zadanie to okazuje się jeszcze bardziej skomplikowane. Artyści opisali wojnę z punktu widzenia pokolenia, które nie doświadczyło jej bezpośrednio, ale się jej obawia.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

6 listopada Dyskusja z udziałem artystów oraz Agaty Czarnackiej, Katarzyny Kasi i Karoliny Sulej

Od lewej: Karolina Bielewska, Zuzanna Sękowska, Lukasz Radziszewski, w tle: prace Lukasz Radziszewskiego z cyklu Wojenki. Fot. Marek Krzyżanek

Zuzanna Sękowska, *Stoję się*, 2015. Fot. Marek Krzyżanek

20.11.15
–17.01.16

Ieva Epnere. Piramida i inne historie

kuratorka: **Magda Kardasz**

współpraca: **Karolina Bielawska**

projekt ekspozycji: **Ieva Epnere, Magda Kardasz**

FOLDER

tekst: **Magda Kardasz**

projekt graficzny: **Jakub Jezierski**

wersja językowa **polsko-angielska**

Widzowie wystawy mieli możliwość skonfrontowania najnowszego projektu artystki z wyborem jej wcześniejszych prac. Punktem wspólnym wszystkich wydaje się być próba uwidocznienia przez Epnere duchowego wymiaru sztuki.

W podziemnej części galerii sekwencyjnie pokazywane były trzy filmy portretujące różne postacie: *Solo* (2008), *Ekstremalna fuga na jeden głos*. *Laima* (2013) oraz *Wyrzeczenie* (2014). Rodzajem wstępu dla nich był prezentowany w sąsiednim pomieszczeniu cykl czarno-białych przejmujących fotograficznych portretów cyrkowców. Wnikliwe oko autorki zarejestrowało wyćwiczone (choć nie zawsze piękne) ciała, tandetność anturażu, szczególną bliskość między ludzkimi i zwierzęcymi partnerami.

Widz zaczynał zwiedzanie od najnowszego projektu artystki zatytułowanego *Piramida* (2014), zainspirowanego jej pobytem na Spitsbergenie, w opuszczonej poradzieckiej bazie/kopalni węgla o tej samej nazwie. Ośrodek działał od lat czterdziestych XX wieku jako propagandowa wizytówka komunistycznego systemu. Epnere zastała go w stanie bezruchu, opuszczenia, odcięcia od świata. Sfotografowała i sfilmowała zapierającą dech w piersiach otaczającą przyrodę — z majestatyczną górą w kształcie piramidy przeoranej maszynami wydobywczymi; wykładane drewnem ulice-kładki, opuszczone budynki, pomieszczenia pełne przedmiotów, które budowały tamtą sowiecką rzeczywistość. Artystka skonfrontowała martwe obrazy z historiami ludzi rzuconych przez los w to niezwykle miejsce. Stanowiące ważną część filmu rozmowy z nimi odsłaniają ludzkie losy naznaczone historią. Poza filmem ekspozycję tworzyły różnej skali fotografie — oprawione w ramy, a także umieszczane bezpośrednio na ścianie lub wydrukowane na tkaninie i rozrzucone na podłodze (jak pogniecione szmatki czy kryształły lodu). Elementy odnoszące się do lodowcowych krajobrazów znalazły się także we fragmentach architektury ekspozycji.

4.12.15
–31.01.16

Marek Sobczyk. „muzeum” w cudzysłowie

współpraca ze strony Zachęty: Hanna Wróblewska, Julia Leopold
projekt ekspozycji: Małgorzata Sadowska Anonimowi Architekci
sale: nr 8, 9, 10

Pierwszy pokaz „muzeum” w *cudzysłowie* Marka Sobczyka miał miejsce w Małym Salonie Zachęty w lutym 2006. Był to czas, kiedy krajobraz po „zimnej wojnie sztuki ze społeczeństwem” (cytując Zbigniewa Libere) zaczął powoli formować się na nowo. Powstawały nowe instytucje — nie tylko te, które miały wpływać na rynek sztuki, ale też te stymulowane przez oficjalną politykę kulturalną.

„muzeum» w *cudzysłowie* to [...] indywidualna odpowiedź na zjawisko gromadzenia kolekcji, tworzenia nowych miejsc zbiorów, muzeów, zatrudniania kuratorów, nakręcania maszynerii rynku dla potrzeb tworzących się kolekcji, jak również obszaru prezentowania kolekcji, wydawania opracowań — pisał w 2006 roku Marek Sobczyk w towarzyszącej wystawie ulotce. W cudzysłów przez artystę (będącego zarazem kuratorem i dyrektorem tej instytucji) wzięci zostali wówczas m.in. Magdalena Abakanowicz, Stanisław Dróżdż, James Joyce, Roman Opałka, Kazimierz Malewicz. Sobczyk poddawał analizie zarówno styl, jak i imię/nazwisko artysty, tworząc niejako w jego imieniu swoje dzieła. Wchodząc w artystyczny dialog z historią sztuki i kultury, stawał się równocześnie krytykiem sztuki i jej teoretykiem.

Przez ostatnie dziesięć lat rzeczywistość zdawała się doganiać wizję Sobczyka. Powstały nowe muzea i kolekcje — prywatne i publiczne, galerie komercyjne obsługujące nowych kolekcjonerów, nowy rynek i nowy kanon. A „muzeum” w *cudzysłowie* Marka Sobczyka wciąż trwa, działa i zyskuje kolejne odsłony. Na ostatniej wystawie artysta badał m.in. sztukę krytyczną (Grzegorz Kowalski, Katarzyna Kozyra, Artur Żmijewski), twórczość Piotra Uklańskiego, a także Sigmara Polkego, Gerhardta Richtera i Marcela Duchampa. Poprzez wzięcie tych (i innych) nazwisk w cudzysłów publiczność otrzymała nie tyle ich sztukę, ile jej obraz, analizę stylu artystów autorstwa Marka Sobczyka. W tej odsłonie „muzeum” w *cudzysłowie* instalacjom, rzeźbom i obiektom według idei Sobczyka-kuratora towarzyszyły obrazy Sobczyka-malarza — jednego z najciekawszych artystów współczesnych, którego miejsce w kanonie sztuki polskiej wydaje się być niezachwiane.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

7 grudnia Oprowadzanie autorskie
Marka Sobczyka

9 grudnia Spotkanie z cyklu *Sztuka dostępna. Spotkania dla osób z dysfunkcją wzroku*. Prowadzenie: Paula Kaniewska i Karolina Żyniewicz

12 grudnia Warsztaty *Wielka podróż — ewolucja* z cyklu *Co robi artysta?* dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Prowadzenie: Michalina Izert i Magdalena Ołasińska

13 grudnia Warsztaty rodzinne *Dziwne muzeum*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz

16 grudnia Wykład Marka Sobczyka „muzeum” w *cudzysłowie*. *Jak wziąć w nawias instytucje sztuki?* z cyklu *Sztuka i filozofia*. Prowadzenie: dr Monika Murawska, dr Mateusz Salwa, dr Piotr Schollenberger

Na pierwszym planie: Monika Sosnowska – Suszarka do butelek – modernizm – w jednym cudzysłowie [Ready-made zgniecione], 2014. Fot. Marek Krzyżanek

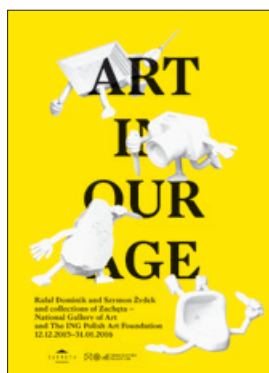
Na pierwszym planie: Maurizio Cattelan – Praca na Sbowadach; sobowdź Lecha Wałęsy skacze przez mur, by dostać się na stryk stoczniowy, październik 1980; sobowdź Lecha Wałęsy jest właśnie przywołany na ten stryk milicyjną marionetką, 2015. Fot. Marek Krzyżanek

12.12.15
–31.01.16

Sztuka w naszym wieku

autorzy: Rafał Dominik [artysta], Szymon Żydek [kurator]
współpraca ze strony Zachęty: Maria Świerżewska-Franczak
identyfikacja wizualna: Jakub de Barbaro
sale: nr 11, 12, 13

FOLDER
tekst: Rafał Dominik, Szymon Żydek
projekt graficzny: Jakub de Barbaro
wersja językowa: polska i angielska

Wystawa prac z kolekcji Fundacji Sztuki Polskiej ING oraz Zachęty — Narodowej Galerii Sztuki konfrontowała działania artystów współczesnych z podstawowymi pytaniami nurtującymi publiczność. Czy dzisiejsza sztuka całkowicie oderwała się od rzeczywistości? Kim współcześnie są artyści i dlaczego efekty ich działań nazywamy dziełami sztuki? Co mają wspólnego abstrakcyjne poszukiwania awangardy artystycznej z życiem zwykłych ludzi?

Ekspozycja powstała z okazji jubileuszu 15-lecia Fundacji Sztuki Polskiej ING — jednej z pierwszych w Polsce fundacji korporacyjnych, która świadomie wspiera i promuje działania polskich artystów. Tworzona przez nią kolekcja prac powstałych po 1990 roku od samego początku prowadzona jest przy wsparciu merytorycznym Zachęty. Więź łącząca obie instytucje ma wiele poziomów: Zachęta wspiera Fundację swoją wiedzą i doświadczeniem, Fundacja wspiera rozwój kolekcji Zachęty, zaś w razie rozwiązania Fundacji tworzona przez nią kolekcja sztuki polskiej ma stać się częścią zbiorów galerii. I właśnie ta bliska instytucjonalna relacja stała się punktem wyjścia dla całego przedsięwzięcia.

Na zaproszenie Fundacji duet artystyczno-kuratorski w składzie Rafał Dominik i Szymon Żydek przygotował wystawę, która przybliżała i tłumaczyła zawiłości związane z odbiorem i wykorzystaniem sztuki współczesnej w codziennym życiu. Zgromadzone w kolekcjach obu instytucji prace potraktowane zostały nie jako autonomiczne dzieła, lecz jako elementy większej całości — zanurzone w społecznej, estetycznej i historycznej rzeczywistości. Dlatego na wystawie wybrane z kolekcji prace prezentowane były w zestawieniu z utworami muzyki pop, historiami z lokalnych gazet, internetowymi memami, makietami czy wykresami giełdowymi. Wszystko to miało przybliżyć i ułatwić odwiedzającym wystawę zrozumienie kontekstu i zamysłu artystów oraz przebytej przez nich drogi poprzedzającej powstanie dzieła sztuki. Wśród podejmowanych przez twórców wystawy zagadnień znalazły się takie jak rozwój mediów artystycznych, mechanizmy, w ramach których nowe rozwiązania technologiczne przejmują funkcje technik artystycznych, oraz relacje pomiędzy sztuką współczesną a innymi przejawami ludzkiej aktywności. W rezultacie wystawa przybrała formę wypełniającej sale Zachęty instalacji za pomocą różnych mediów i technologii przedstawia sztukę współczesną jako łatwo dostępne źródło inspiracji, rozmywając granicę oddzielającą kunszt artysty od umiejętności przydatnych w codziennym życiu.

Artyści: Magdalena Abakanowicz, Krzysztof M. Bednarski, Olaf Brzeski, Jan Dobkowski, Tadeusz Dominik, Edward Dwurnik, Piotr Janas, Jerzy Kałucki, Marcin Maciejowski, Przemysław Matecki, Jerzy Nowosielski, Lech Okołów, Włodzimierz Pawlak, Józef Petruk, Henryk Stażewski, Jerzy Tchorzewski, Karol Wierusz-Kowalski, Ryszard Winiarski, Krzysztof Żwirblis, Basia Bańda, Sławomir Pawszak, Katarzyna Przezwańska, Jakub Woynarowski

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

koordynacja programu edukacyjnego: Karolina Iwańczyk

11 grudnia Preview wystawy

12 grudnia Wydarzenia z okazji otwarcia wystawy: otwarte gry i warsztaty, oprowadzanie międzypokoleniowe, oprowadzanie autorskie, DJ set

17 grudnia Oprowadzanie autorskie Rafała Dominika i Szymona Żydeka, gość specjalny: Dominik Cymer

18 grudnia Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Prowadzenie: Barbara Dąbrowska i Maria Kosińska

20 grudnia Warsztaty rodzinne *Rzeźbimy komiks*. Prowadzenie: Anna Owsiany

Na pierwszym planie: Edward Dwurnik, Plac Trzech Krzyży, 2002; w tle: Rafał Dominiak, Co robi artysta, zanim namaluje obraz, 2015. Fot. Marek Krzyżanek

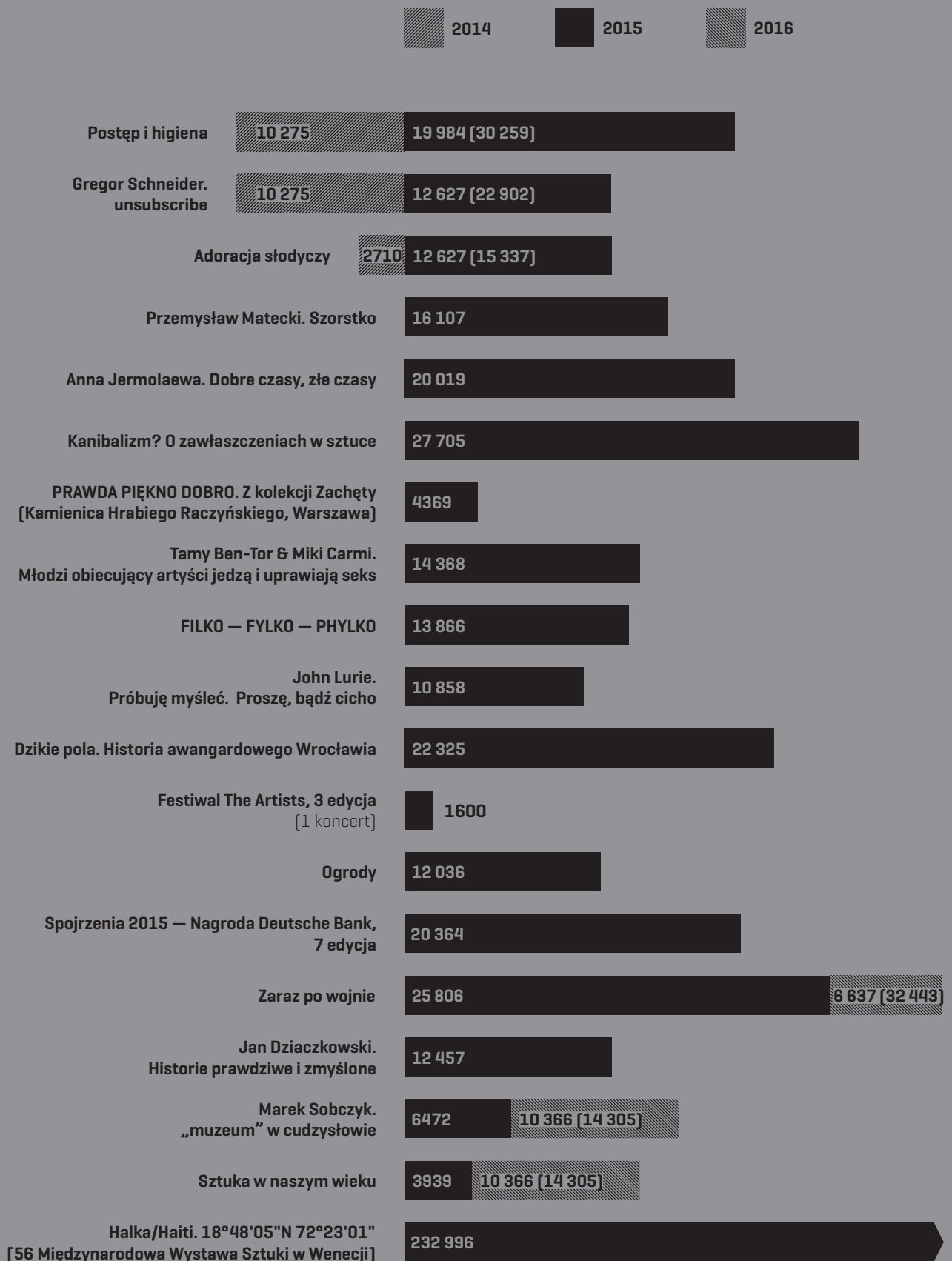

Na pierwszym planie: Rafał Dominiak, Bez tytułu, 2015. Fot. Marek Krzyżanek

Frekwencja na wystawach

POZOSTAŁE WYDARZENIA

7.01 Dyskusyjny Klub Książki — Renata Salecl *Tyrania wyboru*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2013

9–10.01 Szkolenie dla nauczycieli *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną 2*: oprowadzanie po wystawie *Gregor Schneider. unsubscribe*, prowadzenie: Sara Magdzicka; *Goshka Macuga — A jak archiwum*, prowadzenie: Maria Kosińska i Zofia Hejke. Współorganizator: Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych

17.01 Spotkanie *Zachęta do Wikipedii* — fotografowanie galerii i edycja haseł. Współorganizator: Stowarzyszenie Wikimedia Polska

21.01 Promocja książki Sławomira Gzella *O architekturze. Szkice pisane i rysowane*, Wydawnictwo Blue Bird, Warszawa 2015

4.02 Dyskusyjny Klub Książki — O prozie Andrzeja Stasiuka

9.02 Szkolenie dla nauczycieli *Kolekcja Zachęty — przewodnik po polskiej sztuce współczesnej*, *Goshka Macuga — A jak archiwum*. Prowadzenie: Maria Kosińska i Zofia Hejke. Współorganizator: WCIES

16.02 Szkolenie dla nauczycieli *Kurs języka sztuki. Jak odczytywać dzieła sztuki dawnej i współczesnej. O duchowości w sztuce*. Prowadzenie: Katarzyna Falkowska-Kaczor i Katarzyna Kucharska-Hornung. Współorganizator: WCIES

26.02 Promocja książki Jakub Woynarowski *Martwy sezon*, Fundacja Korporacja Ha!art, Kraków 2015

2.03 Szkolenie dla nauczycieli *Kolekcja Zachęty — przewodnik po polskiej sztuce współczesnej*, *Robert Maciejuk*. Prowadzenie: Karolina Iwańczyk i Zofia Hejke. Współorganizator: WCIES

9.03 Szkolenie dla nauczycieli *Kurs języka sztuki. Jak odczytywać dzieła sztuki dawnej i współczesnej. Okropności wojny*. Prowadzenie: Katarzyna Falkowska-Kaczor i Katarzyna Kucharska-Hornung. Współorganizator: WCIES

11.03 Dyskusyjny Klub Książki — *Po co jest sztuka?* [cz. 1: Tadeusz Nyczek, cz. 2: Grzegorz Jankowicz]

11–12.03 Prezentacja finalistów konkursu architektonicznego *Życie w architekturze*. Organizator: miesięcznik „Architektura-murator”

23–24.03 Symposium *BEETHOVEN, jego następcy i kontynuatorzy: Brahms i Mahler* w ramach 19 Międzynarodowego Festiwalu Ludwiga van Beethovena. Organizator: Stowarzyszenie im. Ludwiga van Beethovena

25.03 Promocja książki Aleksandry Boćkowskiej *To nie są moje wielbłądy. O modzie w PRL*, Czarne, Wołowiec 2015

27–28.03 Szkolenie dla nauczycieli *Alfabet sztuki, czyli*

Jakub Dąbrowski, uroczystość wręczenia Nagrody Krytyki Artystycznej im. Jerzego Stajudy. Fot. Marek Krzyżanek

jak czytać sztukę współczesną 3: O edukacji w Zachęcie i otwartych zasobach edukacyjnych, prowadzenie: Zofia Dubowska, Anna Zdzieborska; warsztaty *Opowieść kolekcji*, prowadzenie: Magdalena Staroszczyk; warsztaty *Niekończące się obrazy z Przemysławem Mateckim* na wystawie *Przemysław Matecki. Szorstko* [wprowadzenie o wystawie: Maria Szczycińska]; warsztaty *M jak malarstwo — Odkryj w sobie malarza*, prowadzenie: Anna Owsiany. Współorganizator: TZSP

28.03 Premiera filmu Tymka Borowskiego *How Culture Works?*, 2015

2.04 Warsztaty z *niebieskim wątkiem* z okazji Międzynarodowego Tygodnia Wiedzy na Temat Autyzmu. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz i Karolina Żyniewicz

8.04 Dyskusyjny Klub Książki — Rozmowa o twórczości Ryszarda Kapuścińskiego

13.04 Uroczystość wręczenia Nagrody Krytyki Artystycznej im. Jerzego Stajudy, laureat: Jakub Dąbrowski

13.04 Szkolenie dla nauczycieli *Kurs języka sztuki. Jak odczytywać dzieła sztuki dawnej i współczesnej. Natura martwa i żywa*. Prowadzenie: Katarzyna Falkowska-Kaczor i Katarzyna Kucharska-Hornung. Współorganizator: WCIES

15.04 Sesja naukowa towarzysząca wystawie *Olga Boznańska [1865–1940]* w Muzeum Narodowym w Warszawie, prelegenci: dr Agnieszka Bagińska, Eva Klaputh, dr Piotr Kopszak, dr Agnieszka Skalska, dr hab. Joanna Sosnowska, Anna Straszewska. Organizator: Muzeum Narodowe w Warszawie

15.04 Promocja książki *Inicjatywy i galerie artystów* pod redakcją Agnieszki Pindery, Anny Ptak i Wiktorii Szczupackiej, Stowarzyszenie Sztuka Cię Szuka, Warszawa 2015

17–18.04 Szkolenie dla nauczycieli *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną 3*: oprowadzanie po wystawie *Anna Jermolaewa. Dobre czasy, złe czasy*, prowadzenie: Karolina Żyniewicz; wykład dr. Pawła Freusa *O zawłaszczeniach w sztuce*; oprowadzanie po wystawie *Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce*, prowadzenie: Maria Szczycińska; warsztaty *Drugie życie obrazów*, prowadzenie: Karolina Żyniewicz. Współorganizator: TZSP

18.04 Dzień Wolnej Sztuki

20.04 Szkolenie dla nauczycieli *Kolekcja Zachęty – przewodnik po polskiej sztuce współczesnej. Edward Krasiński*. Prowadzenie: Karolina Iwańczyk i Zofia Hejke. Współorganizator: WCIES

6.05 Dyskusyjny Klub Książki — Thomas Cathart Daniel Klein, *Przychodzi Platon do doktora*, Media Rodzina, Poznań 2009

11.05 Szkolenie dla nauczycieli *Kurs języka sztuki. Jak odczytywać dzieła sztuki dawnej i współczesnej. Sztuka wiodąca lud na barykady*. Prowadzenie: Katarzyna Falkowska-Kaczor i Katarzyna Kucharska-Hornung. Współorganizator: WCIES

11.05 Wykład dr Felicity Colman *Digital Femininity: Activating a new materialist philosophy of technology for research and practice*

13.05 Konferencja *Wolność sztuki*. Współorganizator: Kultura Liberalna

13.05 Promocja książki Mirosława Orzechowskiego *Rysunek. Metoda edukacji kreatywnej*, Wydawnictwo Blue Bird, Warszawa 2015

15–16.05 Szkolenie dla nauczycieli *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną 3*: oprowadzanie kuratorskie Katarzyny Kucharskiej-Hornung po wystawie *Majątek* w Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego

Szkolenie dla nauczycieli *Kurs języka sztuki. Jak odczytywać dzieła sztuki dawnej i współczesnej. Sztuka wiodąca lud na barykady*. Fot. Anna Dzieborska

w Królikarni; prezentacja *O kolekcji Zachęty* połączona ze spotkaniem w magazynie dzieł sztuki, prowadzenie: Maria Świerżewska; oprowadzanie po wystawie *PRAWDA PIĘKNO DOBRO. Z kolekcji Zachęty*, prowadzenie: Maria Szczycińska; *Maria Pinińska-Bereś. K jak kobiecość*, prowadzenie: Karolina Iwańczyk i Zofia Hejke. Współorganizator: TZSP

16.05 Warsztaty *O-świeć mnie!* w ramach Nocy Muzeów. Prowadzenie: Kamil Niedziałek, Anna Owsiany, Agnieszka Szostakiewicz, Dagmara Rusinek

18.05 Szkolenie dla nauczycieli *Kolekcja Zachęty – przewodnik po polskiej sztuce współczesnej. Maria Pinińska-Bereś. K jak kobiecość*. Prowadzenie: Karolina Iwańczyk i Zofia Hejke. Współorganizator: WCIES

10.06 *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — wykład Michała Krasuckiego *Architektura Żoliborza*.

10.06 Promocja książki Małgorzaty Czyńskiej *KOBRO. Skok w przestrzeń*, Czarne, Wołowiec 2015

- 12-13.06** Szkolenie dla nauczycieli *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną 3*: seminarium *Natura martwa i żywa* z cyklu *Kurs języka sztuki. Jak odczytywać dzieła sztuki dawnej i współczesnej*, prowadzenie: Joanna Falkowska-Kaczor, Katarzyna Kucharska-Hornung; *M jak malarstwo* — Robert Maciejuk, prowadzenie: Karolina Iwańczyk i Zofia Hejke. Współorganizator: TZSP
- 17.06** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — wykład Mieczysława Janiszewskiego *Jak się bawiono, jak spędzano czas?*
- 19.06** *Warsztat na Zachętę* w Galerii Labirynt w Lublinie. Prowadzenie: Katarzyna Guzowska i Katarzyna Kucharska-Hornung
- 17.06** Dyskusyjny Klub Książki — Marek Beylin, *Ferwor. Życie Aliny Szapocznikow*, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2015
- 24.06** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — wykład Olgi Wolniak *Artyści na Żoliborzu*
- 29.06** LUNP — Letni Uniwersytet Nauczyciela Polonisty. Współorganizator: WCIES
- 1.07** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — *Zabawa w tworzenie: Action painting*. Prowadzenie: Anna Owsiany
- 8.07** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — *Bądź cicho: dzika orkiestra gra dziką muzykę*, warsztaty nawiązujące do wystawy *John Lurie. Próbuje myśleć. Proszę, bądź cicho*. Prowadzenie: Kamil Niedziałek
- 15.07** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — *Gry z alfabetem*, warsztaty nawiązujące do twórczości Stanisława Dróżdża. Prowadzenie: Maria Szczycińska
- 22.07** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — *Zabawa w tworzenie: ambalaż*. Prowadzenie: Karolina Żyniewicz
- 29.07** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — warsztaty nawiązujące do wystawy *FILKO — FYLKO — PHYLKO*. Prowadzenie: Anna Owsiany
- 5.08** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — *Gry z kompozycją*, warsztaty nawiązujące do twórczości Henryka Stażewskiego. Prowadzenie: Michalina Izert
- 12.08** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — *Gry z kompozycją*, warsztaty nawiązujące do twórczości Ryszarda Winiarskiego. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz
- 19.08** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — warsztaty *Zabawa w tworzenie: sztuka w przestrzeni*. Prowadzenie: Olga Szczechowska
- 26.08** *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz — *Zielony Żoliborz. Miejska partyzantka ogrodnicza*, warsztaty

Gry i zabawy ze sztuką w Prochowni Żoliborz — *Zabawa w tworzenie: Action painting*. Fot. Dominik Cudny

- nawiązujące do wystawy *Ogrody*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz
- 26.08** *Gry i zabawy ze sztuką* na tarasie MPZ — warsztaty *Zabawa w tworzenie: Action painting*. Prowadzenie: Agnieszka Szostakiewicz
- 10.09** Promocja książki *Pałac lodowy* Magdaleny Franczak z udziałem Magdaleny Heliasz oraz koncert Resiny, MPZ
- 11.09** Dyskusyjny Klub Książki — Magdalena Grzebałkowska *Beksińscy. Portret podwójny*, Znak, Kraków 2014
- 23.09** *Gry i zabawy ze sztuką* na tarasie MPZ — warsztaty *Action painting* na zakończenie kalendarzowego lata. Prowadzenie: Anna Owsiany
- 23.09** Konferencja informacyjna *Edukacja kulturalna w Warszawie w roku szkolnym 2015-2016*. Prowadzenie: Beata Zuziak [WCIES], Zofia Dubowska, Karolina Iwańczyk, Anna Zdzieborska. Współorganizator: WCIES
- 25.09** Warsztaty dla nauczycieli z programu *Kulthurra!* organizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Prowadzenie: Zofia Dubowska, Karolina Iwańczyk, Anna Zdzieborska
- 26.09** Warsztaty rodzinne *Zaklinacz dźwięków*. Prowadzenie: TWOGETHER DUO [Magdalena Bojanowicz, Maciej Frąckiewicz, Wojciech Błażejczyk]. Organizator: Festiwal Mała Warszawska Jesień
- 30.09** Promocja książki *Magdalena Starska* pod redakcją Jakuba Banasiaka, Biuro Wystaw Artystycznych w Zielonej Górze, Zielona Góra 2015
- 4.10** Czytanie performatywne *Gniazdo. O tym, jak użyć rzeczy w sposób nieodpowiedni i potem ich jeszcze nie zmarnować*, tekst i reżyseria: Bogna Burska. Współorganizator: Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego
- 9-10.10** Szkolenie dla nauczycieli *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną 4: O edukacji w Zachęcie i otwartych zasobach edukacyjnych*, prowadzenie: Zofia Dubowska, Anna Zdzieborska; warsztaty *Opowieść kolekcji*,

Czytanie performatywne *Gniazdo*. O tym, jak użyć rzeczy w sposób nieodpowiedni i potem ich jeszcze nie zmarnować na wystawie *Spojrzenia 2015* — Nagroda Deutsche Bank. Fot. Paweł Eibel

prowadzenie: Magdalena Staroszczyk; oprowadzanie po wystawie *Zaraz po wojnie*, prowadzenie: Maria Kosińska; warsztaty inspirowane twórczością Jerzego Nowosielskiego, prowadzenie: Zofia Hejke. Współorganizator: TZSP

12.10 Szkolenie dla nauczycieli *Wokół wystaw i kolekcji Zachęty — przewodnik po polskiej sztuce współczesnej: Joanna Rajkowska*. Prowadzenie: Maria Szczycińska i Zofia Hejke. Współorganizator: WCIES

13.10 Promocja książki Wojciecha Nowickiego *Odbicie*, Czarne, Wołowiec 2015

23.10 Dyskusyjny Klub Książki — Marcin Zaremba, *Wielka Trwoga. Polska 1944–1947*, Znak, Kraków 2012

28.10 *Kurka wodna* — premiera filmowego zapisu spektaklu Tadeusza Kantora oraz spotkanie z Richardem Demarco i Wiesławem Borowskim. Prowadzenie: Katarzyna Krysiak. Współorganizatorzy: Galeria Foksal, Instytut Adama Mickiewicza

6–7.11 Szkolenie dla nauczycieli *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną 4: Nowa sztuka. Z czym to się je?*, oprowadzanie po wystawie *Spojrzenia 2015*, prowadzenie: Paula Kaniewska; *Paweł Althamer — D jak działanie*, prowadzenie: Maria Kosińska, Zofia Hejke; oprowadzanie kuratorskie Karola Hordzieja po wystawie *Jan Dziaczkowski. Historie prawdziwe i zmyślone*; warsztaty inspirowane twórczością artysty, prowadzenie: Julia Staniszevska. Współorganizator: TZSP

7.11 Konferencja *Jak rozumieć sztukę głuchych?*. Współorganizatorzy: Grupa Artystów Głuchych, Fundacja Kultury bez Barier

16.11 Szkolenie dla nauczycieli *Wokół wystaw i kolekcji Zachęty — przewodnik po polskiej sztuce współczesnej*, na wystawie *Jan Dziaczkowski. Historie prawdziwe i zmyślone*. Prowadzenie: Joanna Świerczyńska. Współorganizator: WCIES

17.11 Promocja książki Bolesława Chromrego *Renata*, Fundacja Korporacja Ha!Art, Kraków 2015

19–20.11 Konferencja *Sztuka w szkole. Konieczności, możliwości, potrzeby* z cyklu *Sztuka edukacji*, Galeria BWA w Zielonej Górze. Organizatorzy cyklu *Sztuka edukacji*: MKiDN i Zachęta. Organizatorzy konferencji 2015: Galeria BWA w Zielonej Górze we współpracy z Muzeum Ziemi Lubuskiej, Instytutem Sztuk Wizualnych Uniwersytetu Zielonogórskiego, Fundacją Salony w Zielonej Górze

20.11 Dyskusyjny Klub Książki — Filip Springer, *13 pięter*, Czarne, Wołowiec 2015

21–22.11 Cykl wydarzeń poświęconych sztuce współczesnej i kulturze Haiti *Niewidzialny Pawilon*. Zaproszeni goście: Jean-Ulrick Désert, Zofia Pinchinat-Witucka i Tomasz Szerszeń, koncepcja i organizacja: Olga Stanisławska i Benjamin Cope

26.11 Seminarium i warsztaty *Swoboda użycia. Domena publiczna w instytucjach kultury*. Współorganizator: Koalicja Otwartej Edukacji

27.11 *Warsztat na Zachętę III: Kaji Kamaji*. Spotkanie na temat pracy z kolekcji Zachęty, dla osób niesłyszących i niewidomych. Prowadzenie: Katarzyna Guzowska i Katarzyna Kucharska-Hornung.

30.11 Promocja książki Romana Pawłowskiego *Bitwa o kulturę. #przyszłość*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2015

4–5.12 Szkolenie dla nauczycieli *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną 4: Niewojenni*, prowadzenie: Zuzanna Sękowska; *Okropności wojny* — ćwiczenia z interpretacji dzieł sztuki z elementami wykładu, prowadzenie: Joanna Falkowska-Kaczor i Katarzyna Kucharska-Hornung; *Władysław Strzemiński — U jak unizm*, prowadzenie: Zofia Hejke; na wystawie *Zaraz po wojnie*, prowadzenie: Maria Szczycińska i Joanna Świerczyńska. Współorganizator: TZSP

17.12 *Marne szanse na awanse? Raport z badania na temat obecności kobiet na państwowych wyższych uczelniach artystycznych w Polsce*. Organizator: Fundacja Katarzyny Kozyry

18.12 Dyskusyjny Klub Książki — Anna Kamińska, *Simona. Opowieść o niezwykłym życiu*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2015

19.12 *Poliphoniczna Wigilia*. Organizator: Fundacja Sztuka i Technologia

Postęp i higiena

28.11.14–15.02.15

AUTORKA wystawy *Postęp i higiena* sięgnęła nie tylko po obiekty artystyczne, ale także po różnego rodzaju dokumenty, takie jak mapa analityczna Warszawy z lat 30. XX wieku, przedstawiająca poszczególne aspekty rozwoju miasta, film dokumentalny (*Gerhard i Bronia*, 1941) przedstawiający serię upokorzeń wymierzanych parze młodych ludzi, Aryjczykowi i nie-Aryjce, którzy wystąpili przeciwko prawu Trzeciej Rzeszy; publikacja naukowa *Mózg Józefa Piłsudskiego*, kopia periodyku Polskiego Towarzystwa Eugenicznego „W Trosce o Przyszłość”, a także tak zwany *Szklany człowiek*, przeźroczysty model, eksponat z drezdeńskiego Muzeum Higieny. Jednak to elementy poboczne wystawy, którą tworzą przede wszystkim świetne prace — i ich nieoczywiste zestawienia. Znakomite *W hołdzie Kongu Belgijskiemu* (2011) Jana Fabre’a, *Himmler* (1997/1998) czy *Łazienka* (1996) Luca Tuymansa, *146 kobiet* (2005) Santiago Sierry. [...]

Przechadzając się po wystawie, natrafimy na kolejne odsłony przemocy modernizacji, zarządzania i organizowania ludzkiego ciała oraz przestrzeni życiowego człowieka. Zastanawia mnie, dlaczego nie znalazło się tu nic, co pozwalałoby poszerzyć refleksję o standaryzacji, uporządkowaniu i umaszynowaniu o wątek pracy, przymusów wytwarzania i wychowywania/karania/resocjalizowania, a także zabijania poprzez pracę.

Katarzyna Bojarska, *Postępowi higieniści i rozpruwacze murów*, „Widok. Teorie i Praktyki Kultury Wizualnej” 2014, nr 7, <http://pismowidok.org/index.php/one/article/view/234/386> [dostęp 26.02.2016]

CO ŁĄCZY ze sobą: mózg Piłsudskiego, postulaty przedwojennego Polskiego Towarzystwa Eugenicznego, budowę parków na przedmieściach Warszawy, modernistyczne meble Gerrita Rietvelde i koncepcje funkcjonalnego mieszkalnictwa Bauhausu, budowę Kanału Białomorskiego sfotografowaną przez Aleksandra Rodczenkę, filmy Leni Riefenstahl, *Universal Penis Expander* Zbigniewa Libery, uchodźców z uboższej Europy Wschodniej w Polsce i Palestyńczyków w Izraelu? Moim zdaniem niewiele, natomiast w zamyśle wystawy *Postęp i higiena* Andy Rottenberg — wszystko. Pokaz jest ambitnym planem prześledzenia koncepcji postępu i modernizmu/modernizacji w całym XX wieku i ich wynaturzenia w rasizm, faszystów i ludobójstwo, a także tego, jak te idee funkcjonują dziś w naszym myśleniu o społeczeństwie. Niestety, plan po-

zostaje w sferze życzeniowej, grzęznąc w natłoku nie do końca spójnych, przypadkowo dobranych obiektów.

Agata Pyzik, *Postęp i higiena*, „Szum” 2015, nr 8, s. 112–114

Gregor Schneider. unsubscribe

28.11.14–1.02.15

SCHNEIDER obsesyjnie — można powiedzieć — zajmuje się domami. Nie w przenośni, lecz dosłownie i materialnie. Zajmuje się swoim miejscem urodzenia. W Rheydt, dzisiaj dzielnicy Mönchengladbach, w Nadrenii Północnej-Westfalii urodził się i Schneider, i Goebbels, zapewne jeszcze setki tysięcy mniej wybitnych i przerażających postaci dwudziestowiecznej historii życia codziennego. Minister propagandy Trzeciej Rzeszy mieszkał w Rheydt; gdzieś mieszkać musiał. Zrozumiałe, że odkrycie takiego powiązania z „goebbelsami” początkowo wywołuje konsternację, a następnie trwogę. Schneider znalazł sposób na tę afektywną turbulencję — pokrewny jego dotychczasowej praktyce artystycznej — i kupił dom, w którym mieszkał Goebbels z rodziną, a potem zaczął w sposób dotkliwy dla budynku grzebać się w jego, i Rzeszy, historii.

Artysta kupił dom wraz z elementami wyposażenia (meble, narzędzia, elementy dekoracyjne), dość drobiazgowo go zdokumentował i zaczął krok po kroku rozbierać, wywozić i rozwozić. Obecnie ten kawałek historii Niemiec znajduje się w Warszawie. *Unsubscribe* to wieloetapowy proces wchodzenia do tego domu, prób zamieszkania go i wreszcie bebeszenia; to wielomedialna instalacja, w skład której wchodzi również przywieziony na plac Małachowskiego gruz z Rheydt.

Katarzyna Bojarska, *Postępowi higieniści i rozpruwacze murów*, „Widok. Teorie i Praktyki Kultury Wizualnej” 2014, nr 7, <http://pismowidok.org/index.php/one/article/view/234/386> [dostęp 26.02.2016]

Adoracja słodczy

19.12.14–1.02.15

NA WYSTAWIE *Adoracja słodczy* mamy do czynienia z sytuacją, w której dokonania artystów profesjonalnych i nieprofesjonalnych płynnie przenikają i uzupełniają się. Odwołania do jarmarcznej stylistyki i stylizacje na sztukę naiwną powodują, iż dwa obszary twórczości stają się niemalże nierozróżnialne. Wrażenie to potęguje brak informacji pozwalających na wpisanie artystów w jedną lub drugą grupę. W efekcie na

wystawie możliwe staje się, wciąż jeszcze rzadko spotykane, potraktowanie pewnych przejawów twórczości jako uniwersalnych, bez względu na wykształcenie artystów. Przyjemnie jest oglądać wystawę, na której ta pozornie nieprzekraczalna granica ulega całkowitemu zatarciu.

Agata Stronciwilk, *Adoracja słodczy*, „ArtPapier” 2015, nr 2, <http://artpapier.com/index.php?page=artykul&wydanie=216&artykul=4741&kat=2> [dostęp 26.02.2016]

Przemysław Matecki. Szorstko

9.02–29.03

TO CIEKAWIE, że przez całe lata uciekał od nazywania siebie malarzem. A dziś jest jednym z najciekawszych artystów eksplorujących tę dziedzinę sztuki. W poniedziałek w Zachęcie otwarcie wystawy Przemysława Mateckiego *Szorstko*. Urodził się w 1976 r. w Żaganiu, studia ukończył w Instytucie Sztuk Wizualnych Uniwersytetu Zielonogórskiego. Od 10 lat mieszka i pracuje w Warszawie. [...]

Czerpie inspiracje z popkultury, z tego, co go otacza, wreszcie — z samego malarstwa. Mówi: „Zakłócanie obrazu jest ciekawą praktyką. Zakłócanie autorstwa, zakłócanie przekazu”.

AKA, *Pielęgnować tę szorstkość*, „Gazeta Wyborcza” (dod. „Co Jest Grane”) 2015, nr 30

Anna Jermolaewa. Dobre czasy, złe czasy

27.02–10.05

NIE ZNAJDZIEMY na wystawie *Anna Jermolaewa. Dobre czasy, złe czasy* w Zachęcie komentarza do agresji Rosji na Ukrainę (choć wnikliwy obserwator odnajdzie swoje metafory), bo prezentowane prace powstały wcześniej. Jest natomiast odniesienie do uwięzionych artystek z formacji Pussy Riot czy spacyfikowanych przez KGB demonstracji z 2012 roku.

Jednym z ważniejszych punktów wystawy jest prezentacja filmu artystki o jej korzeniach. Jermolaewa wraca do Permu (miasto w Rosji u stóp Uralu), skąd pochodzą jej dziadkowie (cała rodzina wyemigrowała z Rosji). — Podróż w przeszłość artystki stała się jednocześnie podróżą w teraźniejszość i przyszłość Rosji — mówi kuratorka wystawy w Zachęcie Christiane Erharter. [...]

Dla mnie najmocniejszym komentarzem politycznym do putinowskiej Rosji jest cykl prac *Metody oporu społecznego na przykładach rosyjskich*, które powstały po manipulacjach wyborczych w Rosji w 2011 roku. Artystka z własnych nagrań

i dokumentacji znajomych dziennikarzy zmontowała film z demonstracji, które przeszły przez Federację w 2012 roku. Jedną z nich dosłownie zabrała na wystawę. Władza zakazywała zgromadzeń, więc na Syberii w mieście Barnaul zamiast ludzkiej demonstracji zrobiono zabawkową z klocków. Małe kolorowe plastikowe ludziki i zwierzątka trzymały antyrządowe transparenty — to był sposób lokalnej opozycji na ominięcie zakazu.

Edyta Błaszczak, *Chińskie zabawki nie są obywatelami rosyjskimi*, „Metro” 2015, nr 2965

Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce

6.03–31.05

— ZAWŁASZCZENIE to jeden z najważniejszych nurtów sztuki współczesnej — tak postrzega to zjawisko Maria Brewińska, kuratorka arcyważnego pokazu, który w piątek otwiera się w Zachęcie. I dowodzi tego na przykładach 70 prac, wszystkie sygnowane są przez znane nazwiska. Czy to oznacza, że wielcy artyści to wielcy złodzieje? [...]

W Zachęcie powtarzamy historię sztuki i przerabiamy historię filmu. Zwiedzanie zaczynamy od awangardy, od słynnego koła rowerowego Marcela Duchampa, po raz pierwszy umieszczonego na wysokim stołku 102 lata temu. Tym razem podobny ready made wykonał Cezary Bodzianowski, lecz od razu wiadomo, że mruga okiem do odbiorcy — koło zostało przypięte zwyczajnym łańcuchem rowerowym do kutej balustrady przy głównej klatce schodowej. [...]

W Sali głównej publiczność oślepia blask bijący z 7-metrowego żyrandola, ustawionego na podłodze przez Ai Weiweia. Mniejsza jednak o nietypową pozycję *Fontanny światła* (tytuł pracy), ważniejszy jest jej kształt. Najśłynniejszy chiński artysta dysydent zakpił z najśłynniejszego monumentu radzieckiej awangardy — pomnika III Międzynarodówki Władimira Tatlina (1919). Pastisze to przecież kolejna strategia.

Monika Małkowska, *Artyści jak złodzieje*, „Rzeczpospolita” 2015, nr 54

ZAPEWNE wielu wchodzących do sal Zachęty przyciągnie najpierw efektowna, błyskotliwa interpretacja projektu *Pomnika III Międzynarodówki* (1919) Władimira Tatlina autorstwa Ai Weiweia. Monument ku czci komunistycznej idei to w interpretacji chińskiego artysty nie tylko obiekt czysto dekoracyjny, kryształowa rzeźba, błyskotliwa „kradzież” formy. Bardzo szybko odkrywamy bowiem jego „drugie dno”

– kryształ, z których został wykonany „żyrandol”, produkowane masowo w chińskich fabrykach, odsyłają do społecznej i politycznej sytuacji dzisiejszych Chin. Niejednoznaczność, niejasność, aluzyjność — to istotne właściwości tej realizacji, podobnie jak wszystkich artystycznych zawłaszczeń. „Kani-balistyczny” projekt w Zachęcie to wystawa o dużym walorze poznawczym, opowiadająca, w sposób swobodny, wolny i otwarty, historię artystycznych przejęć, kradzieży, fuzji i cytatów we współczesnej sztuce ostatnich kilkudziesięciu lat.

Lena Wicherkiewicz, *Sztuka inwokacji*, „Format” 2015, nr 71

PRAWDA PIĘKNO DOBRO. Z kolekcji

Zachęty

14.04–19.07

WYSTAWA *Prawda Dobro Piękno. Z kolekcji Zachęty* umieszczona została na parterze odnowionej kamienicy hrabiego Edwarda Raczyńskiego. Po remoncie w budynku zaplanowano miejsce na biura, restauracje i sklepy. Prace polskich artystów prezentowane są w surowej, niewykończonej przestrzeni. — To nie jest typowe galeryjne miejsce, nie próbujemy też udawać, że tak jest — zaznacza wicedyrektorka Zachęty Justyna Markiewicz. — Dzięki właścicielowi budynku, który zgodził się użyczyć nam parteru na trzy miesiące, udało się chociaż chwilowo odmienić przestrzeń placu — dodaje.

Wystawa *Prawda Dobro Piękno* jest ciekawa nie tylko ze względu na lokalizację. Zachęta nieczęsto ma okazję, by zaprezentować publicznie swoje zbiory. — Na co dzień po prostu nie mamy na to miejsca — mówi [dyrektorka] Hanna Wróblewska. — Tytuł, zaczerpnięty z pracy Jadwigi Sawickiej, jest może trochę ironicznym nawiązaniem do zarzutów, które stawiają sztuce współczesnej niektóre środowiska. Z drugiej strony artyści, których pokazujemy na wystawie, też stawiają pytanie o prawdę.

Emilia Dłużewska, *Kozyra w biurówcu*, „Gazeta Wyborcza — Stołeczna” 2015, nr 87

Tamy Ben-Tor & Miki Carmi. Młodzi obiecujący artyści jedzą i uprawiają seks

17.04–31.05

„MŁODZI obiecujący artyści jedzą i uprawiają seks” — znowu te kompulsywno-obsesyjne nudy na pudy z młodością czy też generacyjnością, które ostatnio opanowały świat sztuki? Tak

można by pomyśleć, wybierając się na wystawę Tamy Ben-Tor i Miego Carmiego. A jednak i artyści nie są już tacy znowu młodzi, i tematyka wystawy w Zachęcie zupełnie nie ta, której się spodziewamy po przytoczonym wyżej tytule.

W pierwszej sali — Małym Salonie — artyści się przedstawiają. Pokazują obszary swoich zainteresowań, techniki pracy. Widzimy pracownię Miego, możemy śledzić jego technikę badawczą i twórczą oraz sposób, w jaki dokumentuje — czy raczej oświadcza (?) — performanse Tamy Ben-Tor. Jego szybkie szkice na papierze różnią się od wykonywanych z namaszczeniem obrazów. Widzimy też, jak Tamy pochyla się nad historią rodziny Miego. Artyści podejmują tutaj refleksję nad zjawiskiem znanym niejednej artystycznej parze. Właśnie parze: związkowi miłosnemu życiowych partnerów, a nie duetowi tworzącemu wspólne prace.

Monika Weychert Waluszko, *Tamy Ben-Tor & Miki Carmi — interpretacja i reprezentacja*,

„Obieg”, 4.05.2015, <http://www.obieg.pl/recenzje/35414> [dostęp 26.02.2016]

FILKO — FYLKO — PHYLKO

1.06–16.08

W PRZESTRZENIACH Narodowej Galerii Sztuki Zachęta w Warszawie w czasie trzech miesięcy publiczność zarówno ta składająca się z ekspertów, jak i laików tematu, miała okazję zapoznać się z twórczością wybitnego słowackiego artysty Stanisława Filki. Ten przedstawiciel środkowoeuropejskiej neoawangardy należy do tzw. „wielkiej generacji” artystów konceptualnych, którzy w latach 60. XX wieku osiągnęli sukces, a po 1968 roku tworzyli trzon nieoficjalnej sceny artystycznej na Słowacji.

Do tej pory najbardziej kompleksową prezentację twórczości Stanisława Filki w Polsce przygotowały z depozytów Słowackiej Galerii Narodowej, a także z prywatnych zbiorów i bogatego archiwum samego artysty kuratorki Lucia Gregorová Stachová i Joanna Kordjak.

Wystawa Stana Filki w prestiżowej Narodowej Galerii Sztuki Zachęta w Warszawie, „Tygodnik Powszechny” 2015, nr 43

John Lurie. Próbuje myśleć. Proszę, bądź cicho

12.06–2.08

MILES DAVIS, Cat Stevens, David Bowie, Marilyn Manson, Patti Smith, Bob Dylan, Paul McCartney, John Lurie. Poza

muzyką łączy ich inna pasja: malarstwo. Prace tego ostatniego można oglądać w warszawskiej Zachęcie. [...]

Lurie używa różnych technik malarskich. Swojej pierwszej wystawy doczekał się w 2004 roku, w nowojorskiej Anton Kern Gallery. Później były jeszcze m.in. galerie w Monachium, Zurychu, Amsterdamie, Los Angeles, Bazylei i Tokio. W stałej kolekcji jego prace ma nowojorska MoMA. Można je też obejrzeć na stronie JohnLuriePrints.com. Lurie wydał też dwa albumy, jeden z pracami czarno-białymi. W zeszłorocznym wywiadzie dla magazynu „Vice” przyznał, że malowanie od jakiegoś czasu stało się tym, czym kiedyś była dla niego muzyka, radością, sensem, sposobem na życie.

Muzycy przy sztaludze, „Dziennik Gazeta Prawna” 2015, nr 112

Dzikię pola. Historia awangardowego Wrocławia

18.06–13.09

NA WYSTAWIE *Dzikię pola. Historia awangardowego Wrocławia* w Zachęcie tych najbarwniejszych lat 80. jest stosunkowo mało, a szkoda. Sięgamy nieco głębiej i robi się nieco trudniej, ale wciąż jest ciekawie.

Zaczynamy w połowie lat 60. — symbolicznym momencie, gdy we Wrocławiu osiedlają się dwaj wielcy wizjonerzy sztuki: twórca Teatru Laboratorium Jerzy Grotowski oraz Jerzy Ludwiński — autor pionierskiej koncepcji Muzeum Sztuki Aktualnej i założyciel Galerii pod Moną Lisą. To tam koncentrowało się wówczas artystyczne życie miasta.

Lata 70. otwiera Sympozjum Plastyczne Wrocław '70, które stało się największą manifestacją sztuki koncepcyjnej w Polsce i kolejne edycje Wystaw Architektury Intencjonalnej. Tam prezentowane były wizjonerskie, utopijne koncepcje urbanistyki przyszłości.

Mamy więc zarówno prace Stanisława Dróżdża, jak i Natalii LL i Andrzeja Lachowicza (wspominamy Galerię Permafo i pierwszą feministyczną wystawę w Polsce — *Sztuka kobiet* w Galerii Jatki PSP).

Agnieszka Kowalska, *Wrocław = awangarda*, „Gazeta Wyborcza” (dod. „Co Jest Grane”)

2015, nr 153

PRZY WEJŚCIU spoglądamy na wykres „etapów ewolucji sztuki” sporządzony ręką Jerzego Ludwińskiego, krytyka

i teoretyka sztuki oraz założyciela Galerii pod Moną Lisą, z którą na przełomie lat 60. i 70. współpracowało wielu awangardowych wrocławskich artystów. Na ścianach słowa „poezji konkretnej”, czyli wizualizacja tekstów poetyckich, których układ graficzny jest tak samo ważny jak znaczenia, które niosą. Pionierem tego gatunku narodzonego w drugiej połowie lat 60. w ramach sprzeciwu wobec cenzury i nowomowy był Stanisław Dróżdż. To właśnie jego *Klepsydra* zdołał budynek Muzeum Współczesnego we Wrocławiu, z którego zasobów pochodzi część ekspozycji najbliższa naszym czasom.

Kamila Łapicka, *W stepie szerokim*, „w SIECI” 2015, nr 27

Festiwal The Artists. Koncerty i projekty dźwiękowe artystów sztuk wizualnych, 3 edycja

20.06

ZORGANIZOWANY w 2013 roku festiwal The Artists miał być przedsięwzięciem jednorazowym. Jednak duże zainteresowanie imprezą, na której swoje pomysły muzyczne przedstawiają artyści sztuk wizualnych, spowodowało, że doczekaliśmy się kolejnych edycji. [...]

W tym roku artyści wizualni znów przedstawiają swoje muzyczne projekty w parku Sowińskiego. Festiwal coraz odważniej sięga po artystów z zagranicy, którzy stanowią już ponad połowę programu. Wystąpią m.in. Irlandka Suzanne Welsh, pochodzący z Bilbao zespół Elbis Rever czy zawieszony muzycznie między funkiem a no wave Duane z amerykańskiego Detroit, który w swoich występach wykorzystuje elementy performance'u. Ciekawy może też być koncert rosyjskiego I.H.N.A.B.T.B. Zespół, na koncertach czerpiący obficie z elementów kabaretu, a w tekstach operujący absurdem, wydaje się spadkobiercą legendy schyłku Związku Radzieckiego — zespołu NOM.

Tak mocne rozszerzenie formuły o artystów z zagranicy sprawiło, że festiwal stracił urok przeglądu najnowszych pomysłów muzycznych artystów wizualnych. Trudno bowiem wskazać (a i w materiałach prasowych nic na ten temat nie ma) związki ze sceną plastyczną np. girlsbandu Elbis Rever. Na szczęście polska część festiwalu zapowiada się interesująco.

Paweł Galik, *Muzyczny festiwal absurdów*, „Gazeta Wyborcza — Stołeczna” 2015, nr 138

Ogrody

14.08– 4.10

NIE TAK TRUDNO być poetą, jeśli wejdzie się do Zachęty, gdzie pod kuratorską opieką Magdaleny Godlewskiej-Siwerskiej wyrosły metaforyczne *Ogrody*. Nie tylko do oglądania, także do zagłębiania się w nie, do wążania i słuchania. Prace dziesięciorga twórców angażują wszystkie zmysły. Wejźmy zatem do ich ogrodów.

Jeden wyrósł... na schodach galerii. Gdy weszłam na mroczną, od lat nieużywaną klatkę schodową, poczułam się jak w dzikim winie zaplątana. Pomiędzy pnączami wyłaniały się tu i ówdzie dziwaczne organizmy roślinne. Grzyby? Huby? Trafione! Ogrodniczka Iza Tarasewicz potwierdza: to lakownica żółta, grzyb o leczniczych właściwościach. Tym razem jednak nie chodzi o zdrowie, lecz o urodę lakownicy. Rozmaitość kształtów idzie w parze z różnorodnością faktur: jęzory są aksamitne, kulki puszyste, sterczyny jedwabiste.

Monika Małkowska, *Artyści pamiętają o ogrodach*, „Rzeczpospolita” 2015, nr 188

Spojrzenia 2015 — Nagroda Deutsche Bank, 7 edycja

7.09–15.11

TO JUŻ SIÓDMA edycja konkursu *Spojrzenia*. Odbywa się co dwa lata, od 2003 roku, i zdołał zbudować sobie silną renomę. Śmiało można powiedzieć, że to w tej chwili najważniejszy artystyczny konkurs w Polsce. [...]

W tym roku w finałowej piątce znaleźli się: Alicja Bielawska, Ada Karczmarczyk, Piotr Łakomy, Agnieszka Piłksa i Iza Tarasewicz. Każdy z artystów przygotował specjalną miniwystawę na konkursowy pokaz w Zachęcie. I to kolejny atut *Spojrzeń*.

Agnieszka Kowalska, *Spojrzenia młodych*, „Gazeta Wyborcza” (dod. „Co Jest Grane”) 2015, nr 206

SPOJRZENIA to konkurs dla najbardziej interesujących młodych twórców sztuk wizualnych organizowanych przez galerię Zachęta i Deutsche Bank. W tym roku zaskoczenia nie było — główna nagroda i 15 tys. euro trafiły do Izy Tarasewicz.

Decyzja jury została ogłoszona w czwartek, ale wystawa finalistów konkursu potrwa w Zachęcie do 15 listopada.

Dzień później przyznana zostanie nagroda publiczności. Głosować można w galerii i przez internet, co w XXI wieku nie dziwi. Zaskakuje jednak pomysł, by internauci mogli oddać jeden głos dziennie. W ten sposób gest w kierunku widzów zmienia się w festiwal klików.

Emilia Dłużewska, *Spojrzenia i kliknięcia*, „Gazeta Wyborcza — Stołeczna” 2015, nr 250

Zaraz po wojnie

2.10.15–10.01.16

„ZARAZ po wojnie” mówi o kondycji sztuki, artystów i kraju, który po traumie wojny wchodzi w nowy ustrój. Zebrano kilkadziesiąt dzieł — malarstwo, grafikę, fotografię, rzeźbę, plakat, ale też dokumentacje archiwalne, kroniki filmowe, design, plany architektoniczne. Początek wystawy jest przejmujący, wchodzimy na zgliszcza miast, oglądamy porażające obrazy z obozów koncentracyjnych, pogromów, przesiedleń. Są tu zdjęcia dokumentalistów i grafiki artystów, którzy sami przeżyli koszmar — jak Szajna czy Stern.

Joanna Ruszczyk, *Od traumy po uwikłanie*, „Newsweek Polska” 2015, nr 42

ZARAZ po wojnie jest w Zachęcie od października, kończy się już 10 stycznia, i kto nie widział, zwyczajnie pójść na nią powinien. Pamiętając, że jej oglądanie angażuje, obciąża. Przywraca świat i klimat, od których długo próbowaliśmy się uwolnić. To antologiczny zapis polskiej rzeczywistości i sztuki pierwszych pięciu lat powojennych.

Po pierwsze — ruiny. Wielkoformatowy pejzaż zniszczenia. Pofałdowany dywan miasta, które było jak liście po nieistniejącym drzewie. Gdzieś obok i wokół tego ogromnego, szerokiego planu — szczegółowa dokumentacja miejsc. Śmierć i efekty zbrodni pokazane z bliska. [...]

Po drugie — zryw odbudowy. Entuzjazm zamknięty w pokazówkach władzy i w linii miasta, które z poziomu szybko się wybrzusza do nieba.

Jarosław Mikołajewski, *Po wojnie w cudzysłowie*, „Gazeta Wyborcza” (dod. „Co Jest Grane”) 2015, nr 304

PRZYGOTOWANA przez Agnieszkę Szewczyk i Joannę Kordjak wystawa *Zaraz po wojnie*, prezentowana w warszawskiej Zachęcie do 10 stycznia 2016 roku dotyczy jednego z najtrudniejszych momentów w najnowszych dziejach Polski — czasów

tuż po zakończeniu II wojny światowej. Kuratorkom w rzetelny, a zarazem klarowny sposób udało się pokazać, jaka w tych wyjątkowo skomplikowanych czasach powstawała sztuka. [...]

Zaraz po wojnie to monumentalna ekspozycja, zajmująca prawie całe piętro stołecznej galerii Zachęta. Została podzielona na części, z których każda jest opowieścią o innym aspekcie kultury czasów „wielkiej trwogi”, od czysto praktycznych spraw związanych z odbudową, aż po pozornie oderwane od „tu i teraz” abstrakcyjne prace malarzy spod znaku awangardy. Na wystawie w Zachęcie doskonale widać złożoność i wielorakość działalności artystów zaraz po wojnie. Jedni przepracowywali traumę, inni projektowali przedmioty codziennego użytku, niektórzy szukali nowego języka, by opowiedzieć dramat ostatnich lat, inni — by sprostać wymaganiom nowej władzy; powstawały starannie projektowane plakaty filmowe i propagandowe. W sąsiadujących ze sobą salach możemy zobaczyć fotografie, dokumentujące zrujnowane miasta i ekshumowane zwłoki oraz okładki pism o modzie i plakatów do komediowych filmów, pokazywanych w odbudowywanych albo tymczasowych kinach. Koszmarne i bardzo świeże wspomnienia mieszają się tu z naturalną potrzebą powrotu do normalności.

Anna Cymer, *Zaraz po wojnie w Zachęcie*, „Magazyn O.pl” 11.06.2015, <http://magazyn.o.pl/2015/anna-cymer-zaraz-po-wojnie-w-zachecie/#/> [dostęp 26.02.2016]

TO RZADKA okazja i przyjemność obcować z wystawą tak dobrze zaplanowaną, zaprojektowaną i przygotowaną od strony merytorycznej. Mówię o wystawie *Zaraz po wojnie* w Zachęcie, przygotowanej przez Agnieszkę Szewczyk i Joannę Kordjak. Rzecz dotyczy II wojny światowej, a dokładniej — kilku pierwszych lat po wojnie. Chociaż nie dalej jak przedwczoraj, na wykładzie towarzyszącym wystawie profesor Marcin Zaremba, autor książki *Wielka trwoga*, udowodnił, że wojna się na dobrą sprawę nigdy nie skończyła. „W umysłach trwa do dzisiaj”, mówił. Odziedziczyliśmy po wojnie pewne nawyki kulturowe.

Zaremba opisywał specyficzny dualizm nastrojów po II wojnie światowej: z jednej strony pęd do życia (do zabawy, ale też do prokreacji), z drugiej zaś strony strachu. Sam specjalizuje się w badaniach tego drugiego. Mówił o ogromnej ilości siejących panikę plotek, o powojennej anomii, rozpadzie więzi, przestępczości, strachu przed Armią Czerwoną, ewentualną kolejną wojną światową, o niepewności granic.

Ten dualizm obecny jest w każdej sali wystawy, która zajmuje niemal całe piętro Zachęty. Rozpina się między

fotografiami dokumentującymi rzeczywistość i dramatyczne wydarzenia tego okresu a propagandą wizualną, plakatami czy prasą, z których grafik Błażej Pindor wykleja ogromne ściennie kolaże. Gdzieś pomiędzy plasuje się sztuka.

Karol Sienkiewicz, *Zaraz po wojnie*, blog, 16.05.2015, <https://sienkiewiczkarol.wordpress.com/2015/10/16/zaraz-po/> [dostęp 26.02.2016]

EKSPOZYCJĘ symbolicznie otwierają fragmenty filmów z 1945 roku poświęcone Zamkowi w Łańcucie oraz powojennej reformie rolnej. Kamera wprowadza widza do siedziby magnackiego rodu Potockich, której rozległe wnętrza wyglądają jak zatrzymane w czasie. Ani śladu zniszczeń, wszystko, zdaje się, stoi tak, jak stało od zawsze. Powoli przesuwamy wzrokiem po kolejnych przedmiotach prywatnego zabytku — rzeźbach stojących w pustych pokojach, obrazach na ścianach, szklanych żyrandolach, ozdobnych meblach i podłogach, sztukateriach. Z tym nadmiarem i nieużytecznością przedmiotów skonstrastowana jest prostota i funkcjonalność narzędzi rolnika, który odmierza kolejne metry przyznanej mu właśnie ziemi. „Jedna sala zamku łańcuckiego to lata ciężkiej pracy hrabiowskich chłopów” — komentuje lektor w innej kronice dotyczącej Zamku.

Nieprzypadkowo wybrzmiewają tu tematy i pytania stawiane na zakończonej kilka miesięcy temu wystawie *Majątek* w warszawskiej Królikarni, w której zagadnienia rewolucji społeczno-politycznej pojawiły się w kontekście sztuki i dziedzictwa materialnego. Akt niszczenia demonstrowany jest tu z całą ambiwalencją, jako przewartościowanie dotychczasowego porządku. W Zachęcie sprawiedliwość społeczną w retorycznym geście wymierza sam premier Edward Osóbka-Morawski, który uderza rytmicznie w herb Potockich, zbijając go z fasady budynku. [...]

Zaraz po wojnie jest — w założeniach — wystawą bez tezy. Joanna Kordjak i Agnieszka Szewczyk jej unikają, choć kilka stwierdzeń wyczytać można „między pracami” prezentowanych artystów i artystek oraz w wypowiedziach samych kuratorek. Wystawie brakuje jednak spajającej narracji, wzajemne powiązania budowane są niejako „do wewnątrz”. Prace wchodzą ze sobą w dialog na poziomie pojedynczych sal wystawowych, ale te między sobą już niekoniecznie. Te słabe relacje sprawiają, że poszczególne plany nie budują jednego obrazu; nawet z oddalenia trudno wyobrazić sobie całość.

Agata Zborowska, *Co widać po wojnie?*, „Widok. Teorie i Praktyki Kultury Wizualnej” 2015, nr 9, <http://pismowidok.org/index.php/one/article/view/280/522> [dostęp 26.02.2016]

Jan Działkowski. Historie prawdziwe i zmyślone

16.10–22.11

W ZACHĘCIE wystawa Jana Działkowskiego, tragicznie zmarłego w Tatrach artysty. Właśnie to miejsce postanowił ofiarować stolicy. W cyklu *Góry dla Warszawy* zderza stare pocztówki ze zdjęciami górskich szczytów.

I tak przed Kolumną Zygmunta pasą się owce, a przed pomnikiem Chopina w Łazienkach gra i tańczy orkiestra spod samiuśkich Tater. Wszystko to jest niepokojąco realne. Nagle wielkie miasto nabiera przestrzeni. Jego horyzont nie jest ozdobiony liniami wysokiego napięcia, ale wagonikami kolejki na Kasprowy. Niczym zapowiedź dalekiej podróży. [...]

W najlepszym programie graficznym nie zrobicie tego, co zrobił Działkowski. Na wystawie w Zachęcie znajdziemy wszystko to, co daje nam prawdziwe dzieło: możemy śledzić załamanie papieru, źle odbitą czcionkę maszyny do pisania (tak, pamiętacie taki wczesny notebook?), włosy przyklejone do starej fotografii.

Sylwia Chutnik, *Góry dla Warszawy w kolażach Jana Działkowskiego*, „Gazeta Wyborcza — Stołeczna” 2015, nr 264

NA WYSTAWIE Działkowskiego w stołecznej Zachęcie (trwa do 22 listopada) jej kurator Karol Hordziej prezentuje zarówno kolaże, zdjęcia, jak i obrazy oraz rysunki artysty. Robi to — jak mówi — żeby pokazać przejawiający się w każdej jego realizacji „montażowy” sposób widzenia, łączący na jednej płaszczyźnie motywy z różnych rzeczywistości. — Wydaje mi się, że aby zrozumieć jego projekt w całości, trzeba zobaczyć trochę obrazów.

Hordziej z Fundacji Sztuk Wizualnych, kiedyś marszand, a obecnie opiekun twórczości Działkowskiego, wspomina, że w 2007 roku do prowadzonej przez niego galerii ZPAF i S-ka w Krakowie przyprowadziła Janka ich wspólna znajoma z wydawnictwa Ha!art. — Młody chłopak miał przy sobie własnoręcznie wykonane małe pudełeczko z własnym stemplem „Jan Działkowski Collages”, z którego wyciągnął cały zestaw pocztówek *Keine Grenze*.

Pieczołowicie wykonane kolaże przedstawiały słynne dzieła architektury Europy Zachodniej tak, jakby po wojnie znalazły się na terenie wpływów ZSRR: ateński Akropol czę-

ściowo przesłonięty był przez Dom Partii, a do paryskiego Łuku Triumfalnego dokleiono bloki mieszkalne z wielkiej płyty.

Marcin Krasny, *Życie analogowe*, „Obieg” 2015, nr 11

Marek Sobczyk. „muzeum” w cudzysłowie

4.12.15–31.01.16

JEŚLI BIERZEMY coś w cudzysłów, to zazwyczaj po to, by zaznaczyć naszą ironię albo żeby pokazać, że coś nie jest tym, co sugeruje zamknięte cudzysłowem słowo. Muzeum w cudzysłowie nie jest więc prawdziwym muzeum, a artyści, których Sobczyk bierze w cudzysłów, nie mieli nic wspólnego z podpisanymi ich nazwiskami pracami. Na warsztat Sobczyk wziął gwiazdy polskiej i światowej sztuki, od Mirosława Bałki, przez Artura Żmijewskiego, po Maurizio Cattelana i Cindy Sherman. Nie mogło też zabraknąć ojca chrzestnego sztuki współczesnej, Marcela Duchampa. Ale nikt się raczej nie pomyli, że ogląda ich oryginalne prace. Sobczyk nie naśladuje stylu artystów (o ile można o takim mówić), lecz prześwieśla ich strategię w rodzaju intelektualnej gry. Jego celem jest rozbroić kanon, rozstroić instrumenty, „na których podają właściwy ton dla chóru co poniektórzy artyści”, jak mówi cytując z Jacka Kryszkowskiego, rozciągnięty na podłodze. Tu cudzysłów dotyczy cytowania, a Kryszkowskiego jako jedy- nego twórcy nie dosięga ironia Sobczyka.

Karol Sienkiewicz, *Artysta + kurator = ?*, „Dwutygodnik.com” 2016, nr 177, <http://www.dwutygodnik.com/artukul/6362-artysta--kurator--.html> [dostęp 26.02.2016]

Sztuka w naszym wieku

12.12.15–31.01.16

NA WYSTAWIE można zobaczyć 24 prace ze zbiorów Zachęty i Fundacji Sztuki Polskiej ING, która od 15 lat buduje kolekcję polskiej sztuki współczesnej (trafiają do niej nie tylko prace żyjących artystów stworzone po 1990 roku). Uzupełniają ją rzeźba oraz mural i instalacja stworzone przez Rafała Dominika, współautora wystawy. Pełnią one rolę przepisów, które nadają ton każdej z trzech sal.

To nie bez znaczenia, bo na pierwszy rzut oka wystawa może robić wrażenie chaotycznego wietrzenia magazynów. Ściana w ścianę wiszą gobeliny *La Seur* Magdaleny Abakanowicz i olejne *Konie na drodze* Karola Wierusza-Kowalskiego,

a surrealistyczny obraz Piotra Janasa sąsiaduje z lazienkowym dywanikiem. To jednak przemyślany zabieg. W zamyśle autorów *Sztuka w naszym wieku* ma być miniprzewodnikiem dla tych, którzy zastanawiają się, czy sztuka współczesna kompletnie oderwała się od rzeczywistości.

Najbardziej efektowna jest chyba środkowa sala, która mierzy się z zarzutem hermetyczności sztuki współczesnej. Sześć prac poddanych w niej zostało symbolicznej wiwisekcji. Obrazy Jakuba Woynarowskiego, Basi Bańdy czy Jana Dobkowskiego zawieszono na frontowych ścianach szklanych gablotek, w środku których znajdują się „składniki” każdej z prac: od książek o UFO i sensacyjnych wycinków prasowych po afrykańskie maski i żelki misie. Towarzyszy im mural Rafała Dominika pokazujący czynności, jakie wykonuje artysta przed stworzeniem pracy.

Emilia Dłużewska, *Zachęta tłumaczy sztukę współczesną. Przyjdź na wystawę*, „Gazeta Wyborcza — Stołeczna”, 22.12.2015

MIEJSCE PROJEKTÓW ZACHĘTY

Czekając na lepsze czasy

13.02–12.04

W MIEJSCU PROJEKTÓW ZACHĘTY otwarto właśnie wystawę *Czekając na lepsze czasy* przybliżającą współczesną sztukę Mołdawii. Na jednej z prac widzimy mapę Europy z roku 2011 pomijającą Mołdawię. Rumunia po prostu graniczy z Ukrainą. „Możliwe, że Mołdawia nie istnieje” głosi napis na kartce dołączonej do mapy. Praca Pavla Braila i Manuela Readera z 2002 roku jest chyba nadal bardzo aktualna. Mołdawia zapewne nie istnieje w naszej świadomości, ale podobnie w świadomości Mołdawian nie istnieje Polska.

Agnieszka Wiśniewska, *Mołdawski thriller dzieje się w Wieliczce*, „Dziennik Opinii” 2015, nr 86, <http://www.krytykapolityczna.pl/artykuly/swiat/20150327/wisniewska-moldawski-thriller-dzieje-sie-w-wieliczce> [dostęp 26.02.2016]

Natalia Bażowska. Leże

24.04–21.06

NATALIA BAŻOWSKA (rocznik 1980) jest absolwentką Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach oraz doktorem nauk medycznych. W MPZ możemy znaleźć prace z lat 2013–2015. Najciekawsze wydają mi się niejednoznaczne obrazy, na któ-

rych przenika się świat ludzki i zwierzęcy (np. *Kielkowanie* — zdaniem moich oczu z jednego pnia wyrastają ludzkie nogi, gałęzie drzew i rogi jelenia) oraz wideoperformans *Luna*. Jego bohaterkami są kobieta i wilczyca o imieniu Luna. Uduje im się osiągnąć niezwykle stopień bliskości.

„Nie ma żadnych specjalnych działań, po prostu spędzamy razem czas, np. przytulając się w bardzo wilczy sposób, przyglądając się sobie, a nawet ucinając wspólną drzemkę. Jesteśmy samicami dwóch różnych gatunków” — opowiadała o tej „współpracy” Bażowska w jednym z wywiadów.

Kamila Łapicka, *Zew natury*, „w SIECI” 2015, nr 18

Egzotyczne?

3.07–30.08

EGZOTYCZNA podróż bez opuszczania miasta? Owszem. Już przed galerią słychać śpiewy ptaków, jest szalaś, zieleń, są leżaki. A w środku plaże, wyspy, złoty piasek, palmy, ptaki... Bali, Ibiza, Maroko i inne niezidentyfikowane egzotyczne pejzaże. Ale na wejściu, gdy włoski artysta Alex Urso pokazuje swoje prace, pojawia się jakiś niepokój, choć jego obiekty są kolorowe, nawet trochę cliche. To jakby ustawione na postumentach lub zawieszane na ścianach budki dla ptaków czy dziwaczne kapliczki zamknięte w pudełkach z pleksi. Mieszkają w nich wycięte z atlasów tekturowe ptaki i ludzie pośród roślin i znalezionych przez artystę przedmiotów i materiałów. Jest piach, drewno, plastik, ziarno...

Joanna Ruszczyk, *All-inclusive*, „Newsweek Polska” 2015, nr 30, <http://www.newsweek.pl/egzotyczna-podroz-bez-opuszczania-miasta-wystawa-alex-a-urso-w-zachecie,artykuly,367143,1,z.html> [dostęp 26.02.2016]

Karolina Grzywnowicz. Chwasty

4.09–1.11

NA DWORZE jesień. Trochę chłodno, trochę słonecznie. Trochę kolorowo, bo przecież będzie bardziej. Bardziej zielono już było. A tutaj — proszę! — łąka. Tutaj, czyli na Gałczyńskiego 5, w Miejscu Projektów Zachęty.

Łąka jest bujna. Dzika. Najeżona. Nie taka, na której chciałoby się położyć. Nieuległa. Kolczasta. Arogancka. Wypełnia wnętrze małej galerii zaduchem, jak szklarnię. Wygląda jak arka polskiej wsi, jak gdyby ktoś postanowił ocalić zioła, chwasty i trawy od zagłady. A przecież zagłada już była, i to ona, łąka, triumfuje nad tym, co znikło. Porosła. Co?

W przedsionku, wdychając łąkę, po prawej widzimy mapę, a na niej zaznaczone miasta. Te bez czarnych punkcików wciąż istnieją, niedawno w nich byłem: Krosno, Jasło, Polańczyk, Ustrzyki Dolne... Pomiędzy nimi, przy czarnych kółeczkach: Żernica Wyżna, Bereźnica Niżna, Jutryna, Hordek, Oszwarowa, Rosolin, Skirkowa... Te, których już nie ma. Co jest na ich miejscu? Chwasty. Łąka. Arogancka, kolczasta, nieuległa.

W galerii są plansze, które nadają imiona elementom bukietu triumfującego nad minionymi ludźmi: szczaw alpejski, śliwa tarnina, tojad mocny, kalina koralowa. Rudbekia naga. Perz właściwy, narcyz trąbkowy, porzeczka zwyczajna, barwinek pospolity, pokrzywa zwyczajna.

Jarosław Mikołajewski, *Przypomina mi się łąka*, „Gazeta Wyborcza” (dod. „Co Jest Grane”) 2015, nr 230

Ieva Epnere. Piramida i inne historie

20.11.15–17.01.16

WIDZ przychodzący na wystawę Ievy Epnere *Piramida i inne historie* ma szansę skonfrontować najnowszy projekt artystki z wyborem jej wcześniejszych prac. Punktem wspólnym wszystkich wydaje się być próba uwidocznienia przez Epnere duchowego wymiaru sztuki. Film *Solo* (2008) to portret podwójny — nauczycielki muzyki i chłopca ćwiczącego pod jej kierunkiem śpiew. Ekstremalna fuga na jeden głos. *La-ima* (2013) to kolejny w twórczości Epnere portret artysty. Śpiewaczka filmowana w zbliżeniu z różnych ujęć wykonuje utwór młodej awangardowej kompozytorki — Eviji Skuke. Z kolei *Wyrzeczenie* (2014) traktuje o poszukiwaniu piękna i głębokim (mistyczno-religijnym) przeżywaniu sztuki. Jego bohaterem jest ksiądz, który służbę w katolickiej prowincji Suiti łączy z przywracaniem do życia unikalnych miejscowych tradycji (jak śpiew fauxburdonowy, który dzięki niemu stał się elementem mszy) i konserwowaniu zabytkowych ornatów. Na wystawie Ievy Epnere te trzy filmy pokazywane są jako sekwencja, w podziemnej części Miejsca Projektów Zachęty. [...]

Wystawa Ievy Epnere w MPZ bawi się chronologią. Zwiedzanie widz zaczyna od najnowszego projektu artystki zatytułowanego *Piramida* (2014), zainspirowanego jej pobytom na Spitsbergenie, w opuszczonej poradzieckiej bazie/kopalni węgla o tej samej nazwie. Ośrodek działał od lat 40. XX wieku jako propagandowa wizytówka komunistycznego systemu. Artystka zastała go w stanie bezruchu, opuszczenia,

odcienia od świata. Sfotografowała i sfilmowała zapierającą dech w piersiach otaczającą przyrodę — z majestatyczną górą w kształcie piramidy przeoranej maszynami wydobywczymi; wykładane drewnem ulice-kładki, opuszczone budynki, pomieszczenia pełne przedmiotów, które budowały tamtą sowiecką rzeczywistość.

„Piramida i inne historie” Ievy Epnere w Miejscu Projektów Zachęty, „Szum” 2015, nr 12, <http://magazynszum.pl/do-zobaczenia/piramida-i-inne-historie-ievy-epnere-w-miejscu-projektow-zachety> [dostęp 26.02.2016]

56 MIĘDZYNARODOWA WYSTAWA SZTUKI W WENECJI

Halka/Haiti. 18°48'05"N 72°23'01"W
9.05–22.11

NA HAITI, m.in. w wiosce Cazale, do dzisiaj mieszka wielu potomków polskich żołnierzy. To właśnie tam wybrali się Malinowska i Jasper z projektem artystycznym, którego celem było wystawienie *Halki* Stanisława Moniuszki — najbardziej polskiej opery — i zaprezentowanie dokumentacji z tego performansu na weneckim biennale. Zainspirowani filmem Wenera Herzoga, przepracowali ideę, którą reżyser przedstawił w *Fitzcarraldo*. Narracja, którą kreują Malinowska i Jasper, jest jednak dużo bardziej złożona i krytyczna — zapożyczając motywy ze wspomnianych tekstów kultury, samplując je i przemieszczając ich znaczenia, artyści tworzą wypowiedź dotyczącą kulturowego kolonializmu, lokalności kultury i jej potencjalnie uniwersalnych obszarów.

W polskim pawilonie obejrzyć zatem można 120-minutowy film — dokumentację specyficznego operowego performansu — zaczynający się i kończący płowiejącym obrazem. Na olbrzymim półokrągłym ekranie widzimy panoramiczny obraz uzyskany z trzech kamer, kadr podzielony symetrycznie pionowymi elementami, które tworzą efekt ruchowego tryptyku. [...]

Zrealizowany film jest ciekawą i złożoną pracą. Co oznacza jednak transfer dokumentu tej inicjatywy w obieg sztuki przez prezentację na weneckim biennale? Albo inaczej: czy ważny jest fakt, że projekt powstał jako praca przeznaczona na biennale? Czy nie nadaje mu to trochę kulturowego protekcjonalizmu? Wydaje się, że najważniejszy jest fakt, że sami artyści świadomi są tych zagrożeń i formułują je bez-

pośrednio w krytycznych wypowiedziach. Może najlepiej potraktować instytucję biennale pragmatycznie, jako mechanizm umożliwiający powstanie tego typu projektów. Poza tym nie należy zapominać, że projekt Malinowskiej i Jaspera jest także krytyczną refleksją nad formułą narodowych prezentacji, utrwaloną w anachronicznej strukturze biennale.

Karolina Majewska, „*Halka/Haiti. 18°48'05"N 72°23'01"W* w Wenecji, „Obieg”, 22.05.2015, <http://www.obieg.pl/recenzje/35583> [dostęp 26.02.2016]

THE POLISH PAVILION showcased original thought provoking work by C.T Jasper & Joanna Malinowska.

The Video *Halka/ Haiti 18°48'05"N 72°23'01"W* portrays a poetic moment in which 5 soloists and a conductor from Poznan's National opera performed the renowned Polish Opera *Halka* on a dirt road in Haiti to local audience, complete with a goat, passing motorbikes and random animals. The Opera conveys the Soloist performing in full costumes while the Haitian natives observe.

The contrast between the sound the costumes and settings is striking. It throws the viewer into a whirlpool of thoughts about the meaning of Western culture, colonialism and the future of globalism.

The 18°48'05N 72°23'01"W coordinates used in the project's title depict the location of Cazale, a village inhabitant by the descendants of Polish Soldiers who fought for the independence of Haiti. In 1802 Napoleon sent the Polish Soldiers to suppress the slaves rebellion, however, the Poles teamed with the local insurgent and helped to liberate Haiti. As a result they were granted an honoree legal statue of blacks.

The Opera *Halka* which is a tragic story of lost love and death between a young pheasant and her might landlord performed in this location in Haiti resonates the beauty of art and culture capable of passing boundaries and continents. It is innocent of patronizing western crusades, highlighting the notion that story telling is a human primary need- and love, loss and death are subjects of international language.

Michal Cole, *UK vs Poland and Romania At 56th Venice Biennale National Pavilions*, „Artlyst”, 17.05.2015, <http://www.artlyst.com/articles/uk-vs-poland-and-romania-at-56th-venice-biennale-national-pavilions> [dostęp 26.02.2016]

HALKA/HAITI represents the exporting of a foreign culture, an exercise in cultural colonization or cultural connection that is complex, fraught, and in flux. The choice of Cazale was deliberate — it had already been Polonized (or the Poles there

had been creolized) at the beginning of the 19th century. In questioning the export of culture through their project, the artists wanted to discover what other bonds the two countries, with their histories of exploitation, partition, and marginalization, might share. They wondered what other, perhaps more nuanced, significance the exchange might reveal, and what conversation their modest, cobbled-together, outdoor staging of an obscure opera that originated in Poland, journeyed to Haiti, and then to Venice might initiate, translated from live performance to film. [...]

While drawn to and touched by Fitzcarraldo and his obsession with bringing European culture to the Amazon, Jasper and Malinowska acknowledge the madness and arrogance of his romanticism. They force Fitzcarraldo's consuming, essentially narcissistic passion into another context, one that is less epic and overblown, underscoring contemporary issues that are grounded in particular geographic, historical, and sociopolitical realities.

Lilly Wei, *Poland's Venice Pavilion Explores Haiti's Polish Connection*, „Artnews”, 29.04.2015, <http://www.artnews.com/2015/04/29/polands-venice-pavilion-explores-haitian-polish-connection/> [dostęp 26.02.2016]

EDUKACJA

DZIAŁ EDUKACJI tworzy program zarówno z myślą o publiczności zwiedzającej wystawy indywidualnie, grupach zorganizowanych ze szkół i przedszkoli, jak i nauczycielach. Edukację rozumiemy szeroko — nie tylko jako działalność związaną ze szkolną „podstawą programową”, ale służącą przede wszystkim ciągłemu rozwojowi i wzbogacaniu wiedzy. Do każdej wystawy przygotowany jest program dopełniający i rozwijający jej poszczególne wątki i problemy. Staramy się, aby spotkania odbywały się na wystawie, w bezpośrednim kontakcie z dziełem sztuki (oprowadzania kuratorskie i autorskie, spotkania z artystami, dyskusje). Większe bądź luźniej związane z poszczególnymi pracami wydarzenia odbywają się w sali multimedialnej i warsztatowej (pokazy filmowe, wykłady, warsztaty). W swoich działaniach wykorzystujemy często prace z kolekcji Zachęty.

Ważnym wydarzeniem w tym roku była otwarta pod koniec 2014 roku wystawa *Postęp i higiena*. Spotkania organizowane przez dział edukacji rozwijały wątki poruszane na wystawie. Profesor Magdalena Fikus wprowadziła nas w temat genetyki, dr Magdalena Gawin przedstawiła wykład o historii eugeniki w Polsce przedwojennej i w czasie II wojny światowej, dr Grzegorz Rytel mówił o ułudach modernistycznej architektury, a prof. Ewa Łuczak zreferowała historię eugeniki w Stanach Zjednoczonych w latach 1900–1941. Wystawę zamknęła sesja *Postęp i higiena*, w której udział wzięli m.in. dr Marius Turda, prof. Piotr Juszkiewicz, dr hab. Gabriela Świtek, prof. Ewa Łętowska, ks. Wojciech Lemański, prof. Andrzej Leder i prof. Małgorzata Omilanowska.

Na uwagę zasługuje również program towarzyszący wystawie *Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce*. Już na kilka miesięcy przed otwarciem miały miejsce wydarzenia wprowadzające w jej tematykę: wykład Jakuba Dąbrowskiego (historyka sztuki i praw-

nika), spotkanie z artystami Anetą Grzeszykowską i Janem Smagą oraz pokazy filmów: *Psychos* (pełnometrażowy montaż autorstwa Stevena Soderbergha łączący w jeden dwa filmy — *Psychozę* [1960] Alfreda Hitchcocka oraz jej remake, *Psychola* [1998] Gusa Van Santa), polska premiera filmu *Art and Craft* prezentującego postać genialnego fałszerza sztuki Marka Landisa czy wreszcie *Kultura remixu (RiP: A Remix Manifesto)* przybliżająca zagadnienia praw autorskich i cytatów w kontekście współczesnej muzyki rozrywkowej. Program wykładów i spotkań kontynuowany był w trakcie trwania wystawy — m.in. spotkaniami z Magdaleną Nowak i Andrzejem Marcem.

Wartą przypomnienia wystawą indywidualną był pokaz malarskich prac Johna Lurie *Próbuję myśleć. Proszę, bądź cicho*. Ponieważ artysta znany jest w Polsce głównie dzięki swojej muzyce i kilku ikonicznym rolom filmowym, wystawie towarzyszył program filmowy zorganizowany po raz kolejny w formie kina letniego. Pokazy plenerowe odbywały się w ogródku na terenie Akademii Sztuk Pięknych we współpracy z Klubojadalnią Eufemii i obejmowały odcinki serialu *Fishing with John* wyprodukowane i wyreżyserowane przez Johna Lurie. W Eufemii można było też posłuchać zespołów inspirowanych się muzycznymi osiągnięciami artysty, w Zachęcie zaś wystąpił jeden z najbardziej uznanych współczesnych polskich kwartetów smyczkowych — Lutosławski Quartet. Program koncertu obejmował muzykę filmową skomponowaną przez Johna Lurie, specjalnie zaaranżowaną dla tego typu zespołu.

Z punktu widzenia doświadczeń edukacyjnych duże znaczenia miała wystawa *Ogrody*. Jej geneza wiąże się z koncepcją działań edukacyjnych Zachęty, których celem już od kilku lat jest ułatwienie kontaktu ze sztuką osobom ze szczególnymi potrzebami, m.in.

Noc Muzeów. Fot. Katarzyna Winter

niesłyszącym i niewidomym. Prace na wystawie przeznaczone były do odbierania różnymi zmysłami (wzrok, słuch, węch, dotyk). Ponadto do dzieł z elementami dźwiękowymi przygotowane zostały napisy dla niesłyszących, a wszystkie realizacje zostały opatrzone audiodeskrypcjami. Także bogaty program edukacyjny, na który składały się spotkania, pokazy filmowe oraz warsztaty dla dorosłych i warsztaty rodzinne prowadzone przez artystów biorących udział w wystawie, został udostępniony osobom niewidomym i niesłyszącym. Dorośli wzięli m.in. udział w spotkaniach z Izą Tarasewicz (artystka opowiadała o swoich inspiracjach i częstowała herbatką z grzybów reishi) oraz biologką i mykolożką dr Martą Wrzosek wprowadzającą w tajniki świata przyrody, którego elementy stanowiły budulec niektórych dzieł na wystawie, wybrali się na wycieczkę do Garbatki-Letniska z Igozem Przybylskim,

uczestniczyli w warsztatach florystycznych Pawła Matyszewskiego, a także w warsztatach ceramicznych Małgorzaty Niedzielko. Dzieci i dorośli zostali zaproszeni przez Krzysztofa Topolskiego do eksperymentowania z dźwiękiem, a warsztaty rodzinne poprowadzili Anna Panek, Aleksandra Czemiawska, Marzanna Morozewicz i Mirosław Maszlanko. We wszystkich spotkaniach uczestniczyły także osoby niewidome i niesłyszące, mogące korzystać z nich na równi z osobami bez niepełnosprawności sensorycznej dzięki przystępnej formule, obecności tłumacza języka migowego i audiodeskrytora.

Prawie każdej wystawie prezentowanej w Zachęcie towarzyszą warsztaty dla grup zorganizowanych szkolnych i przedszkolnych, warsztaty rodzinne, spotkania z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy* oraz *Sztuka dostępna. Spotkania ze sztuką współczesną dla osób niewidomych i niesłyszących*. Od 2014 odbywają się regularnie oprowadzania tematyczne *W piątek o piątej* prezentujące w sposób przystępny najważniejsze wątki aktualnych wystaw. Kontynuujemy także cykl warsztatów rodzinnych dla rodzin z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, których program konsultujemy z terapeutami Fundacji SYNOPSIS.

Nauczycieli zapraszamy na szkolenia prezentujące metody angażowania ucznia w samodzielną analizę dzieła sztuki oraz doskonalenie narzędzi do interpretowania i odczytywania języka sztuki współczesnej. Nauczyciele warszawscy uczestniczyli w szkoleniu towarzyszącym wystawie *Postęp i higiena* oraz w trzech rocznych cyklach organizowanych z Warszawskim Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń: *Kolekcja Zachęty — przewodnik po polskiej sztuce współczesnej* (2 edycja, rok szkolny 2014/2015), *Wokół wystaw i kolekcji Zachęty — przewodnik po polskiej sztuce współczesnej* (3 edycja, rok szkolny

Spotkanie na wystawie *Adoracja słodyczy*. Fot. Anna Zdzieborska

Warsztaty rodzinne towarzyszące wystawie *Ogrady*. Fot. Paweł Eibel

Koncert w Eufemii towarzyszący wystawie John Lurie. *Próbuję myśleć. Proszę, bądź cicho.* Fot. Stanisław

Welbel

2015/2016) i *Kurs języka sztuki. Jak odczytywać dzieła sztuki dawnej i współczesnej* (1 edycja, rok szkolny 2014/2015). Dzięki wsparciu finansowemu i organizacyjnemu TZSP mogliśmy zaprosić również nauczycieli spoza Warszawy, którzy wzięli udział w trzech edycjach szkolenia z cyklu *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną*.

Już po raz trzeci odbyła się zainicjowana przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego konferencja dla nauczycieli, animatorów i edukatorów *Sztuka edukacji*. Organizatorem i koordynatorem cyklu jest Zachęta, ale do współpracy i organizacji konferencji zapraszani są partnerzy z innego miasta. W listopadzie 2015 konferencja pod hasłem *Sztuka w szkole. Konieczności, możliwości, potrzeby* odbyła się w Galerii BWA w Zielonej Górze.

W roku szkolnym 2014/2015 we współpracy z Gimnazjum Przymierza Rodzin nr 2 im. ks. Jana Twardowskiego realizowaliśmy projekt *Muzyczne obrazy*, którego podstawowym założeniem jest połączenie zagadnień

muzyki współczesnej z dziełami artystów wizualnych. Uczniowie gimnazjum przez cały rok szkolny w ramach lekcji muzyki uczestniczyli w zajęciach w Zachęcie. Zwieńczeniem każdego spotkania było nagranie własnych utworów, które zebrane w katalog dźwiękowy stanowią galerię muzycznych interpretacji dzieł ze zbiorów Zachęty. Podsumowaniem pierwszego roku zajęć był pokaz *Nieskończony rejestr. Obrazy i ich muzyczne interpretacje* prezentowany we wrześniu 2015 roku. Scenariusze zajęć są sukcesywnie udostępniane na otwartych licencjach na stronie Zachęty. Projekt kontynuowany jest również w roku szkolnym 2015/2016.

Dział edukacji przygotowuje też specjalny program w czasie ferii szkolnych i letnich wakacji. Dużym zainteresowaniem cieszył się cykl *Zachęta na lato* współfinansowany przez Miasto Stołeczne Warszawa. Składały się nań koncerty, pokazy filmowe prezentowane w Klubojadalni Eufemia, warsztaty *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni na

Żoliborzu oraz program edukacyjny do wystawy *Ogrody*.

Otwartej jesienią wystawie *Zaraz po wojnie* towarzyszył bogaty program edukacyjny przygotowany we współpracy z Instytutem Historii Sztuki UW. W ramach wykładów i seminariów *Świat od nowa. Sztuka lat 40. i jej konteksty* pod kierunkiem Luizy Nader i Doroty Jareckiej miały miejsce wystąpienia historyków i historyków sztuki, m.in. prof. Andrzeja Paczkowskiego, prof. Jacka Leociaka i prof. Marty Leśniakowskiej.

W roku akademickim 2015/2016 rozpoczęliśmy również współpracę z Instytutem Filozofii UW, tworząc program wykładów i seminariów *Sztuka i filozofia* prowadzony przez dr Monikę Murawską, dr. Mateusza Salwę i dr. Piotra Schollenbergera.

Dział edukacji współpracuje przy organizacji wydarzeń z licznymi fundacjami oraz stowarzyszeniami, m.in. z Fundacją Sztuka i Technologia (koncerty i konferencje w ramach Warsaw Electronic Festival), Fundacją SYNOPSIS, Fundacją Kultury bez Barier (program warsztatów), Centrum Cyfrowym Projekt: Polska (działania związane z otwartością), Koalicją Otwartej Edukacji czy Stowarzyszeniem im. Ludwiga van Beethovena (organizacja corocznego sympozjum z okazji Wielkanocnego Festiwalu Ludwiga van Beethovena).

Pracownicy działu biorą udział w zewnętrznych inicjatywach edukacyjnych, współpracują z innymi instytucjami oraz podnoszą kwalifikacje i umiejętności poprzez szkolenia. Zajmujemy się też programem staży i praktyk dla studentów polskich i zagranicznych. Współpracuje z nami wielu wolontariuszy i praktykantów, którzy zdobywają doświadczenie, poznając działalność instytucji kultury. Bardzo im wszystkim dziękujemy.

EDUKACJA W LICZBACH

PROGRAM
DLA PUBLICZNOŚCI**363** [11 780]

wydarzeń edukacyjnych uczestników

w tym m.in.:

21 [1 394]

wykładów

11 [405]

spotkań z artystami

3 [470]

konferencje i sesje naukowe

22 [985]

oprowadzania kuratorskie i autorskie

56 [932]

oprowadzań weekendowych po wystawach

44 [772]oprowadzań tematycznych z cyklu
*W piątek o piątej***10** [212]

warsztatów dla dorosłych

26 [1820]

pokazów filmowych

19 [532]spotkań z cyklu *Patrzyć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy***5** [25]spotkań z cyklu *Zachęta Talks***18** [137]spotkań z cyklu *Sztuka dostępna***32** [875]spotkań i szkoleń w ramach programu
*Zachęta dla nauczycieli***59** [1620]

warsztatów rodzinnych w Zachęcie

8 [185]warsztatów rodzinnych
prowadzonych przez artystów**15** [160]warsztatów rodzinnych
z cyklu *Co robi artysta?*
dla rodzin z dziećmi
z zaburzeniami ze spektrum autyzmu**12** [245]spotkań z cyklu
*Gry i zabawy ze sztuką***2** [300]

koncerty

2 [90]

wycieczki

4 [400]

inne

PROGRAM DLA GRUP
ZORGANIZOWANYCH**320** [6745]

wydarzeń edukacyjnych uczestników

w tym m.in.:

22 [485]

warsztaty dla przedszkoli

90 [1867]

warsztatów dla szkół podstawowych

24 [575]

warsztaty dla gimnazjów

56 [1416]

warsztatów dla szkół ponadgimnazjalnych

57 [1154]

oprowadzań dla grup zorganizowanych

11 [175]warsztatów dla grup dzieci
i młodzieży z niepełnosprawnościami**22** [330]zajęcia w ramach projektu
*Muzyczne obrazy***15** [122]zajęć dla gimnazjalistów z cyklu
*Czy artyście wszystko wolno?***4** [240]warsztaty dla Dziecięcego Uniwersytetu
Ciekawej Historii**19** [381]

warsztatów urodzinowych

KOLEKCJA

W KOLEKCJI Zachęty znajdują się prace mistrzów XX wieku oraz wybitnych artystów współczesnych. Obiekty dokumentują wiele ważnych zjawisk w sztuce polskiej od końca lat czterdziestych do czasów najnowszych. Szczególnie reprezentatywne są zbiory malarstwa z lat siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych oraz zapoczątkowany w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych zbiór sztuki wideo. Obecnie zasada poszerzania kolekcji jest wyraźnie określona — przede wszystkim trafiają do niej dzieła polskich twórców współczesnych biorących udział w wystawach w galerii oraz prace produkowane przez Zachętę w związku z projektami realizowanymi zarówno w gmachu galerii, jak i poza nim (np. w Pawilonie Polskim na Biennale w Wenecji).

Opiekę nad kolekcją Zachęty oraz wszystkimi dziełami sztuki eksponowanymi w galerii sprawuje dział zbiorów i inwentarzy. Zajmuje się dokumentacją dzieł, ich inwentaryzacją i digitalizacją oraz opieką konserwatorską, a także pracuje nad pozyskiwaniem nowych prac do kolekcji i ich jak najszerszym udostępnianiem. Budowanie kolekcji to istotna część działalności galerii. Jest to możliwe dzięki środkom finansowym pochodzącym od sponsorów (jak Fundacja Sztuki Polskiej ING, która wspiera zbiory Zachęty od kilkunastu lat), pozyskanym w ramach programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego *Kolekcje — Regionalne kolekcje sztuki współczesnej*, lecz również wypracowanym przez galerię specjalnie na ten cel czy darowiznom dzieł przez artystów.

Jednym z ważniejszych sposobów udostępniania prac jest ich wypożyczanie galeriom i muzeom na wystawy w Polsce i za granicą; prace z naszych zbiorów pojawiają się również na ekspozycjach organizowanych przez Zachętę.

W 2015 roku wypożyczyliśmy 40 prac z kolekcji i depozytu na wystawy do in-

nych instytucji, m.in. Viborg Kunsthal (*Aneta Grzeszykowska: Selfie*), Fondazione Nicola Trussardi, Mediolan (*The Great Mother*, Palazzo Reale), Muzeum Współczesne Wrocław (*Janicka & Wilczyk. Inne Miasto*), National Art Museum of China, Pekin (*Stan życia. Polska sztuka współczesna w kontekście globalnym*), MOCAK, Kraków (*Polska–Izrael–Niemcy. Doświadczenie Auschwitz*), Muzeum Sztuki w Łodzi (*Krzysztof Wodiczko — na rzecz domeny publicznej*), Galeria Labirynt, Lublin (*Wojna i pokój*), Maison de la Culture de la Province de Namur (*Pop Impact*).

W pierwszej połowie roku Zachęta zorganizowała wystawę *PIĘKNO PRAWDA DOBRO. Z kolekcji Zachęty* prezentowaną w Kamienicy Hrabiego Raczyńskiego, na której pokazano prace artystów z naszej kolekcji. W grudniu zaś została otwarta wystawa *Sztuka w naszym wieku*, na której prace ze zbiorów Zachęty zostały zestawione z dziełami z kolekcji Fundacji Sztuki Polskiej ING. Dzieła z kolekcji są także włączane w program edukacyjny galerii. Wybrane prace były podstawą merytoryczną w szkoleniu dla nauczycieli *Kolekcja Zachęty — przewodnik po polskiej sztuce współczesnej* (rok szkolny 2014/2015), włączano je także w cykle szkoleń *Wokół wystaw i kolekcji Zachęty — przewodnik po polskiej sztuce współczesnej* (3 edycja, rok szkolny 2015/2016) oraz *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną* (rok szkolny 2015/2016).

W oparciu o nie realizowany był również projekt *Muzyczne obrazy*. Podsumowaniem pierwszego roku zajęć stał się pokaz *Nieskończony rejestr. Obrazy i ich muzyczne interpretacje*, w ramach którego prace z kolekcji zestawione zostały z nagraniami ich muzycznych interpretacji wykonanymi przez uczniów podczas warsztatów w Zachęcie. W efekcie powstał katalog dźwiękowy dzieł oraz scenariusze przeprowadzonych zajęć, które są sukcesywnie zamieszczane na stronie internetowej galerii.

Kolekcja Zachęty stanowiła również inspirację do części plenerowych warsztatów z cyklu *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz. W nawiązaniu do dzieł Stanisława Dróżdża, Henryka Stażewskiego i Ryszarda Wiśniarskiego powstały trzy wielkoformatowe gry, w formie zabawy przybliżające uczestnikom warsztatów sztukę współczesną.

Prace z naszych zbiorów są dostosowywane i opracowywane z myślą o odbiorcach z niepełnosprawnością sensoryczną. W oparciu o nie prowadzimy zajęcia dla osób niewidomych i niesłyszących, a w ramach programu dla osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu warsztaty dla grup zorganizowanych ze szkół i przedszkoli, do których uczęszczają dzieci z autyzmem. Aby przybliżyć prace z kolekcji osobom z niepełnosprawnością sensoryczną, kontynuujemy opracowywanie zbiorów pod tym kątem — w 2015 powstało siedem audiodeskrypcji (w języku polskim i angielskim) do obiektów z kolekcji oraz audiodeskrypcje do czterech filmów wideo, w tym trzech z napisami dla niesłyszących w dwóch wersjach językowych.

Informacje o pracach ze zbiorów są również udostępniane wszystkim osobom zainteresowanym, głównie w internecie. Coraz więcej dzieł dostępnych było na portalu Otwarta Zachęta, a od grudnia 2015 pełny katalog prac oraz większość materiałów je uwzględniających znajduje się na nowej stronie internetowej galerii. Kolekcja Zachęty promowana jest też systematycznie w mediach społecznościowych.

W roku 2015 zbiory Zachęty wzbogaciły się o 23 prace. Dzięki darom artystów trafiły do niej trzy prace pokazywane na wystawach organizowanych przez Zachętę: Katarzyna Kozyra, *Więzy krwi*, 1995/2012, wydruk fotograficzny na płycie PCV, edycja pracy wyprodukowana na wystawę *Katarzyna Kozyra. Master of Puppets* w Schmela Haus,

Konrad Smolenski, *Dziwy Spisals*, 2014, Kolekcja Zachęty, Fot. artyści

Dorota Podlaska, *Tablica do nauki alfabetu wietnamskiego*, z serii *Tablice do nauki alfabetów*, 2011, kolekcja Zachęty

Dorota Podlaska, *Tablica do nauki alfabetu romskiego*, z serii *Tablice do nauki alfabetów*, 2013, kolekcja Zachęty

Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf, 2012; Przemysław Matecki, *Bez tytułu*, 2015, akryl, płótno; Marianne Heske, *Głowy*, 2014, technika mieszana.

W ramach programu *Kolekcje* ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego zakupione zostały prace: Cezary Boddianowski, *Giro d'Italia*, 2007, technika mieszana; Olaf Brzeski, *Bez tytułu*, z serii *Sztuka jest przemocą*, 2006–2007, technika mieszana, ed. 2/2 + 1 AP.; trzy prace Doroty Podlaskiej z serii *Tablice do nauki alfabetów* (*Tablica do nauki alfabetu gruzińskiego*, 2011; *Tablica do nauki języka wietnamskiego*, 2011 i *Tablica do nauki języka romskiego*, 2013), wydruk na papierze fotograficznym na PCV; Konrad Smoleński, *Dizzy Spells*, 2014, technika mieszana; trzy prace wideo: Zbigniew Warpechowski, *Performance troski. Performance zobowiązania?*, 1994; Anna Witkowska, *Pocałunek*, 2008 i Adam Witkowski, *Sto kilo ziemniaków na perkusję*, 2006.

Dzięki wsparciu finansowemu Fundacji Sztuki Polskiej ING pozyskano obraz Koji Kamoji, *Bez tytułu*, 1967, technika własna, olej, deska.

KOLEKCJA W LICZBACH

3535

prac

w tym:

707

obrazów

92

rzeźby

24

instalacje

2103

grafiki

307

rysunków

214

fotografii

88

prac wideo

w tym:

166

depozytów

DOKUMENTACJA I BIBLIOTEKA

DZIAŁ DOKUMENTACJI posiada jeden z największych w Polsce zbiór katalogów i archiwaliów dokumentujących polskie życie artystyczne po 1945 roku. Od 1950 roku gromadzi dokumentację wystaw prezentowanych w galeriach Zachęta i Kordegarda (od kwietnia 2010 Projekt Kordegarda; od kwietnia 2012 Miejsce Projektów Zachęty) oraz innych wydarzeń artystycznych organizowanych przez galerię. W zbiorach znajdują się również informacje o twórczości artystów polskich działających po 1945 roku. Do końca 2015 roku założono karty osobowe i zebrano dokumenty dotyczące 34 627 artystów. Zbiór poszerza się systematycznie o nazwiska artystów młodsze-go pokolenia. W dziale znajduje się archiwum fotograficzne (zdjęcia cyfrowe, diapozytywy, negatywy) dotyczące wystaw organizowanych przez Zachęte od 1950 roku. Dział posiada także zbiór katalogów wystaw prezentowanych w Zachęcie i galerii Kordegarda, Projekcie Kordegarda i Miejscu Projektów Zachęty, druków zwartych związanych z działalnością przedwojennego Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych (sprawozdania, przewodniki, katalogi) oraz druków zwartych i innych materiałów archiwalnych związanych z działalnością Centralnego Biura Wystaw Artystycznych.

Biblioteka będąca częścią działu dokumentacji gromadzi książki dotyczące sztuki oraz nauk humanistycznych, katalogi wystaw organizowanych w Polsce i za granicą oraz czasopisma polskie i zagraniczne poświęcone sztuce. W czytelnicy są udostępniane książki, czasopisma oraz dokumentacja polskich artystów i informacje o działalności wystawienniczej Zachęty.

Dział dokumentacji przygotowuje dla Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego noty biograficzne i szczegółowe informacje o artystach, którzy w danym roku obchodzą jubileusz pracy twórczej. Co roku studenci historii sztuki, bibliotekoznawstwa

lub kulturoznawstwa odbywają tu praktyki z zakresu dokumentacji sztuki współczesnej. Istnieje możliwość odbycia praktyk indywidualnie, w ramach umów z uczelniami lub w ramach programów płatnych z Europejskiego Funduszu Społecznego Kapitał Ludzki Narodowa Strategia Spójności.

W 2014 roku Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznało finansowanie realizacji projektu badawczego *Historia wystaw w Zachęcie — Centralnym Biurze Wystaw Artystycznych w latach 1949–1970* w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. Obecnie zespół wykonawców merytorycznych projektu tworzą: dr hab. Gabriela Świtek (kierownik projektu, Instytut Historii Sztuki UW, kierownik działu dokumentacji Zachęty), dr hab. Andrzej Pieńkos, prof. UW (Instytut Historii Sztuki UW), dr hab. Iwona Luba (Instytut Historii Sztuki UW), dr Marek Czapelski (Instytut Historii Sztuki UW), dr Karolina Zychowicz (dział dokumentacji Zachęty), mgr Joanna Egita-Pużyńska (dział zbiorów i inwentarzy Zachęty), mgr Weronika Kobylińska-Bunsch (doktorantka w Instytucie Historii Sztuki UW), mgr Stanisław Welbel (dział edukacji Zachęty, doktorant w Instytucie Sztuki PAN). Podstawowym celem trzyletniego projektu badawczego (1.09.2014–31.08.2017) jest naukowe opracowanie zarysu działalności galerii, uzupełnienie bazy źródłowej i udostępnienie w domenie publicznej części unikalnego zespołu dokumentów, w tym fotografii ekspozycji. Dzieje instytucji zostaną ukazane poprzez historie wystaw, ich rekonstrukcje oraz recepcję w krytyce artystycznej.

DOKUMENTACJA W LICZBACH

założono dokumentację:

28

wystawom zorganizowanym
przez galerię Zachęta

do dokumentacji wystaw dołączono:

6108

zdjęć cyfrowych

450

odbitek

3549

recenzji prasowych zostało opracowanych
i dołączonych do dokumentacji artystów i wystaw

962

rekordy włączono do katalogu biblioteki

13 767

publikacji jest wpisanych do katalogu
elektronicznego

797

osób skorzystało z materiałów działu
dokumentacji i biblioteki

3232

woluminy udostępniono

34 627

artystów posiada dokumentację indywidualną

PROMOCJA

DZIAŁANIA PROMOCYJNE w 2015 roku to przede wszystkim nowe nośniki, nowe kanały docierania do publiczności, nowe formaty i druki. Każda wystawa jest inna, dlatego przygotowaliśmy zróżnicowany plan promocji. Największe kampanie towarzyszyły wystawom *PRAWDA PIĘKNO DOBRO. Z kolekcji Zachęty*; *Dzikie pola. Historia awangardowego Wrocławia*; *Spojrzenia 2015 — Nagroda Deutsche Bank* i *Zaraz po wojnie*.

Rok rozpoczęliśmy od emisji filmu promującego wystawę *Postęp i higiena* otwartą jeszcze w listopadzie 2014 roku. Film ten — nasz debiut na dużym ekranie — przygotowany przez studio Laola Team i Watchout Productions, obejrzało ponad 30 tysięcy widzów w kinach (Kinoteka, Wisła, Praha) i na Facebooku.

Wystawa *PRAWDA PIĘKNO DOBRO. Z kolekcji Zachęty* prezentowana była w sąsiadującej z Zachętą Kamienicy Hrabiego Raczyńskiego, dlatego duży nacisk położyliśmy na spójną identyfikację wizualną wystawy i komunikację z publicznością. Druki promocyjne zaprojektował zespół Fontarte. Oprócz kampanii outdoorowej działania promocyjne obejmowały także spot reklamowy w Radio Zet i Chilli Zet oraz działania BTL na placu Małachowskiego. We wrześniu 2015 roku została zrealizowana druga odsłona projektu pt. *PRAWDA PIĘKNO DOBRO. Aneks*, obejmująca filmy z kolekcji Zachęty. Projekt zachował identyfikację wizualną pierwszej edycji — nieznacznie zmodyfikowaną, lecz spójną z tą dotyczącą pierwszej wystawy.

W sezonie letnim zrealizowaliśmy już drugą kampanię *Zachęta na lato*. Druki promocyjne opracowało Syfon Studio. Celem była promocja wystaw, ale także towarzyszących wydarzeń — cyklu warsztatów *Gry i zabawy ze sztuką* w Prochowni Żoliborz, letniego kina w Klubojadalni Eufemia, 3 edycji festiwalu muzycznego *The Artists*. Kampania

obejmowała druki outdoorowe, ale też specjalnie zaprojektowaną ulotkę z programem dystrybuowaną w kawiarniach i partnerskich instytucjach kultury. Zrealizowaliśmy także kampanię promocyjną za pośrednictwem Facebooka (w tym osobną kampanię festiwalu *The Artists*). Druki promocyjne pierwszej letniej kampanii *Lato zaczyna się z Zachętą* z 2014 roku, również zaprojektowane przez Syfon Studio, zostały wyróżnione w konkursie Dobry Wzór organizowanym przez Instytut Wzornictwa Przemysłowego.

Do współtworzenia kampanii towarzyszącej wystawie *Spojrzenia 2015 — Nagroda Deutsche Bank* zaprosiliśmy jednego z laureatów poprzednich edycji konkursu — Honzę Zamojskiego. Obejmowała ona druki outdoorowe, produkcję gadżetów towarzyszących wystawie (torba i plecak), a także konkurs dla publiczności. Zrealizowaliśmy również film promocyjny wyświetlany w kinach Kinoteka, Wisła i Praha.

Wystawa *Zaraz po wojnie* objęta była dużą kampanią outdoorową (projekty: Błażej Pindor), towarzyszył jej też film promocyjny pokazywany na ekranach w wagonach metra. Dodatkowo zrealizowana została kampania za pośrednictwem Facebooka.

Osobną promocję przygotowaliśmy także dla Miejsca Projektów Zachęty. Reklamy drugiej przestrzeni wystawienniczej Zachęty pojawiły się w prasie i na wielkoformatowym nośniku outdoorowym przy ulicy Chmielnej. Zaprojektowana została nowa ulotka promująca MPZ — po złożeniu mająca formę czworoscianu o podstawie trójkąta. Druki zaprojektował Jakub Jezierski.

Standardem stały się bilety z reprodukcjami prac prezentowanych na aktualnych wystawach. Kolorową kolekcję biletów można było zebrać przy okazji wystaw *Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce*; *Anna Jeromolaewa. Dobre czasy, złe czasy*; *Jan Działacz*

Plakat do wystawy *Zaraz po wojnie*. Projekt: Błażej Pindor

kowski. Historie prawdziwe i zmyślone; Zaraz po wojnie.

Wzrost frekwencji zanotowaliśmy także na portalach społecznościowych. Profil na Facebooku w 2015 roku polubiło 13 373 nowych użytkowników, łączna liczba fanów w dniu 31 grudnia 2015 roku wyniosła 58 874 osób, a facebookowa grupa Zachęta liczyła 10 026 członków.

W 2015 roku stronę internetową galerii odwiedziły 244 042 osoby. W grudniu tego roku uruchomiona została nowa strona internetowa Zachęty, łącząca funkcję strony informacyjnej oraz portalu prezentującego jej zasoby.

TOWARZYSTWO ZACHĘTY SZTUK PIĘKNYCH

ZACHĘTĘ WSPIERA rosnące wciąż grono przyjaciół galerii. Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych prowadzi programy członkowskie dla osób zainteresowanych sztuką, ale także angażuje się w projekty Zachęty — edukacyjne i te związane z budowaniem polityki otwartościowej galerii. Do stowarzyszenia zapraszamy wszystkich, którzy chcą poszerzać wiedzę o sztuce, uczestniczyć w dodatkowych wydarzeniach i wyjazdach na najciekawsze wystawy i targi sztuki za granicą czy zacząć budowanie własnej kolekcji sztuki.

W tym roku członkowie TZSP wzięli udział w otwarciach wystaw w Zachęcie, w tym w prestiżowym otwarciu wystawy prac z kolekcji Zachęty *PRAWDA PIĘKNO DOBRO* w nowo wyremontowanej Kamienicy Hrabiego Raczyńskiego przy placu Małachowskiego 2. Towarzystwo zorganizowało również finisaż wystawy *Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce* i było gospodarzem Warsaw Gallery Weekend w Zachęcie. Kuratorzy oprowadzili członków TZSP po wystawach *Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce; Spojrzenia 2015 — Nagroda Deutsche Bank; Zaraz po wojnie* oraz *Sztuka w naszym wieku*. Członkowie TZSP wzięli udział w wyjazdach na targi sztuki Art Basel i Art Basel w Miami, Frieze Art Fair w Londynie i w Nowym Jorku oraz na 56 Międzynarodową Wystawę Sztuki w Wenecji. Podczas Biennale TZSP było organizatorem uroczystego śniadania z udziałem Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Małgorzaty Omilanowskiej, dyrektorki Zachęty Hanny Wróblewskiej, kuratorki wystawy Magdaleny Moskalewicz i artystów: C.T. Jaspera i Joanny Malinowskiej. Jesienią już po raz drugi TZSP było gospodarzem prestiżowej aukcji sztuki współczesnej zorganizowanej przez Fundację Bátor Tábor Polska, którą poprowadzili Juliusz Windorbski i Simon de Pury.

Dzięki zaangażowaniu członków i darczyńców Towarzystwo współpracuje z Zachętą przy realizacji projektów edukacyjnych. W 2015 roku zorganizowaliśmy kolejne dwie edycje szkolenia dla nauczycieli *Alfabet sztuki, czyli jak czytać sztukę współczesną*. Dzięki wsparciu mecenasa udział w szkoleniach jest bezpłatny. Są to jedyne w Polsce szkolenia, których tematem jest sztuka współczesna i które dotyczą wystaw prezentowanych w galerii oraz jej kolekcji. Bardzo pozytywne recenzje uczestników oraz duże zainteresowanie sprawiły, że projekt będzie kontynuowany w 2016 roku.

Drugim dużym projektem realizowanym we współpracy z Zachętą jest opracowanie nowatorskiego narzędzia edukacyjnego poświęconego sztuce współczesnej, wykorzystującego prace ze zbiorów Zachęty udostępnione na licencjach Creative Commons. W marcu 2015 Centrum Cyfrowe Projekt: Polska przygotowało na zlecenie TZSP raport obejmujący przegląd dotychczas funkcjonujących narzędzi technologicznych wykorzystywanych w popularyzowaniu sztuki, zawierający też wyniki badania potrzeb przeprowadzonego wśród nauczycieli z Warszawy, z mniejszych ośrodków, w konsultacji z działem edukacji Zachęty. Posłużyło ono doprecyzowaniu i scharakteryzowaniu grup odbiorców oraz sposobów, w jaki narzędzie może być wykorzystywane zarówno w edukacji szkolnej i pozaszkolnej, jak i w działalności Zachęty. Raport zawiera również ekspertyzę prawną stanowiącą efekt badań i analiz w zakresie praktyk udostępniania cyfrowych zbiorów sztuki współczesnej przez instytucje kultury w Polsce. To obszerne opracowanie stanowi podstawę dalszych prac nad budową narzędzia edukacyjnego w 2016 roku.

Folder promocyjny Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych. Fot. Zofia Koźniewska

Finisaż wystawy *Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce*. Fot. Zofia Koźniewska

Członkowie Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych na wernisażu wystawy *PRAWDA PIĘKNO DOBRO*. Z kolekcji Zachęty. Fot. Marek Krzyżanek

OTWARTA ZACHĘTA

PROWADZONY od 2011 roku projekt Otwarta Zachęta stał się już integralną częścią działalności galerii. Wypracowanym przez galerię standardem jest udostępnianie zasobów i publikacji Zachęty na licencjach Creative Commons oraz dążenie do jak najszerszego stosowania wolnych licencji. Od 2012 roku działaliśmy na portalu, na którym udostępnialiśmy m.in. wizerunki prac z kolekcji, materiały dokumentacyjne i edukacyjne. W grudniu 2015 roku ruszyła nowa strona internetowa, a co za tym idzie — nowa Otwarta Zachęta. Obecnie prezentujemy zasoby Zachęty na głównej stronie informacyjnej galerii. To kolejny krok w budowaniu polityki otwartości i dostępności. Pożegnaliśmy więc adres otwartazacheta.pl — wszystkie nasze zasoby można zobaczyć po prostu na stronie zacheta.art.pl.

WYDAWNICTWA

DZIAŁ WYDAWNICTW zajmuje się opracowaniem redakcyjnym i przygotowaniem do druku katalogów, książek, folderów i innych publikacji towarzyszących wystawom we współpracy z ich kuratorami, a także koordynacją procesu edytorskiego i poligraficznego. Ścisłe współpracuje ze wszystkimi działami galerii: z zespołem promocji i komunikacji m.in. przy realizacji kampanii promocyjnych, z działem edukacji przy przygotowaniu materiałów edukacyjnych (m.in. ulotek, plakatów, programów i scenariuszy na warsztaty), z kuratorami i działem realizacji wystaw (teksty i podpisy do prac na wystawach) oraz z rzecznikiem prasowym (m.in. materiały prasowe).

W roku 2015 ukazały się katalogi i publikacje towarzyszące wystawom: *Gregor Schneider. unsubscribe* (wersja polsko-angielska); *Anna Jermolaewa. Dobre czasy, złe czasy* (wersja polsko-angielska); *Dzikie pola. Historia awangardowego Wrocławia* (wersje polska i angielska); *Zaraz po wojnie* (wersja polska z angielskim streszczeniem). We współpracy z nowojorskim wydawnictwem Inventory Press została wydana anglojęzyczna książka *Halka/Haiti. 18°48'05"N*

72°23'01"W. C.T. Jasper & Joanna Malinowska do wystawy w Pawilonie Polskim na Biennale weneckim.

Poza wymienionymi wyżej publikacjami i folderami do wystaw w Zachęcie i Miejscu Projektów Zachęty ukazała się książka *Bardzo nam się podoba. Współczesna. Sztuka. Pytania*, której autorkami są pracujące w galerii Małgorzata Bogdańska-Krzyżanek, Zofia Dubowska i Maria Świerżewska-Franczak. Książka, napisana z myślą o starszej młodzieży, oparta została na kolekcji Zachęty i zawiera reprodukcje ok. 30 dzieł sztuki najnowszej i towarzyszące im pytania. Oprócz fotografii dzieł autorki zamieściły w niej krótkie biografie artystów, przybliżyły kontekst powstania dzieła, przytoczyły komentarze twórców na temat pracy, interpretacje kuratora czy zalecenia konserwatorskie — wszelkie dane, które pomogą czytelnikowi odpowiedzieć na postawione pytania i sprowokują do zadania własnych.

Chcemy też przypomnieć, że już trzeci rok publikujemy magazyn *Zachęta* (ukazało się dotąd jedenaście numerów) poświęcony wystawom i wydarzeniom odbywającym się w Zachęcie i w Miejscu Projektów Zachęty, a także organizowanym przez nas

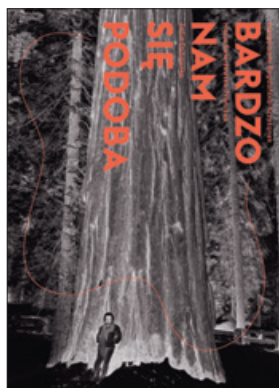
w innych miejscach. Jego celem jest jak najszersze przybliżenie widzom aktualnych wydarzeń. W każdym numerze znajdziemy krótką charakterystykę poszczególnych wystaw czy projektów, interesujące materiały uzupełniające problematykę z nimi związaną (wywiady, przedruki fragmentów artykułów itp.), a także kalendarz wydarzeń edukacyjnych, zapowiedzi wydanych przez Zachętę książek i innych nowości w Księgarni Artystycznej, najświeższe wiadomości i — przede wszystkim — bogaty materiał wizualny. Poprzez wysokonakładowe i tanie wydawnictwo chcemy dotrzeć z informacjami o Zachęcie do jak największej grupy naszych widzów. Wyczerpanie nakładu każdego z wydań jest dla nas potwierdzeniem, że magazyn spodobał się naszej publiczności.

W ubiegłym roku trzy kolejne edycje magazynu *Zachęta* rozdawane były gościom odwiedzającym wystawę *Halka/Haiti. 18°48'05"N 72°23'01"W* w Pawilonie Polskim na 56 Międzynarodowej Wystawie Sztuki w Wenecji i cieszyły się wśród nich dużym powodzeniem. To dla nas kolejny dowód sukcesu tego wydawnictwa.

Magazyny:

Zachęta, marzec, kwiecień, maj 2015
Zachęta, czerwiec, lipiec, sierpień 2015
Zachęta, wrzesień, październik, listopad 2015
Zachęta, grudzień 2015, styczeń 2016
 zespół redakcyjny: Dorota Karaszewska,
 Małgorzata Jurkiewicz, Marta Miś, Jolanta Pieńkos
 projekt graficzny: Magdalena Piwowar

Małgorzata Bogdańska-Krzyżanek, Zofia Dubowska,
 Maria Świerżewska-Franczak, *Bardzo nam się podoba. Współczesna. Sztuka. Pytania*,
 projekt graficzny: Syfon Studio

WYDAWNICTWA W LICZBACH

katalogi i książki

7

[4500]

łącznie nakład

Informatory i foldery

13

[27 150]

łącznie nakład

plakaty

33

[274]

łącznie nakład

zaproszenia

21

[22 750]

łącznie nakład

ulotki i inne druki

17

[114 110]

łącznie nakład

KSIĘGARNIA

KSIĘGARNIA ARTYSTYCZNA specjalizuje się w publikacjach z zakresu historii sztuki oraz nauk pokrewnych. Oferuje duży wybór katalogów: wystaw w Zachęcie oraz innych galeriach i muzeach, a także wydawnictwa albumowe, opracowania naukowe, zbiory esejów, poradniki, leksykony, czasopisma polskie i zagraniczne. Można tu także znaleźć liczne wydawnictwa dla dzieci ilustrowane przez wybitnych grafików, jak również pozycje edukacyjne pozwalające lepiej poznać i zrozumieć sztukę współczesną. W księgarni znajduje się obszerny dział multimedialny: filmów DVD z rejestracją działań artystycznych, teatralnych, animacyjnych i dokumentalnych oraz filmów fabularnych nagradzanych na festiwalach filmowych, również wybrane płyty CD i winylowe. Uzupełnieniem oferty jest bogaty wybór pocztówek, reprodukcji, plakatów, kalendarzy i gadżetów z logo Zachęty. W ramach współpracy z firmą eBilet księgarnia prowadzi sprzedaż biletów na imprezy kulturalne.

W 2015 roku Księgarnia Artystyczna organizowała promocje książek i spotkania z autorami. Kontynuowaliśmy także spotkania w ramach Dyskusyjnego Klubu Książki, w księgarni działał również punkt wymiany książek *Buszując w szufladzie*. Od marca do maja we współpracy z warszawskimi galeriami przygotowaliśmy grę miejską *Przypadkowe spotkania ze sztuką*. W wakacje otworzyliśmy *Letni stragan z przecenami*, a w dniach 5–7 grudnia odbyła się akcja promocyjna *Podążaj za czerwoną kropką*. Wydawnictwa Zachęty były sprzedawane także na imprezach księgarskich: Publishers Forum NECS na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego, Warszawskich Targach Sztuki w Arkadach Kubickiego oraz Warszawskich Targach Książki Artystycznej w Muzeum Sztuki Nowoczesnej.

KSIĘGARNIA ARTYSTYCZNA W LICZBACH

sprzedaż publikacji i gadżetów
wydanych przez Zachęty

4779

egzemplarzy

sprzedaż książek i gadżetów
w Księgarni Artystycznej ogółem

21 300

egzemplarzy

rozdanych Kart Stałego Klienta

48

targi i kiermasze, na których prezentowana
była oferta Księgarni Artystycznej

4

promocje książek
w ramach cyklu *Na Zachęty!*

10

spotkania Dyskusyjnego
Klubu Książki

10

INWESTYCJE

W ROKU 2015 w ramach realizacji zadania inwestycyjnego *Modernizacja Zachęty — Narodowej Galerii Sztuki etap V* wykonane zostały głównie prace modernizacyjne instalacji wentylacji mechanicznej i klimatyzacji w przestrzeni poddasza — w celu rozszerzenia funkcji klimatyzacji o kontrolę ciśnienia i wilgotności przy zachowaniu wyznaczonych warunków środowiska wewnętrznego oraz poprawy warunków eksploatacyjnych i bezpieczeństwa technicznego tej przestrzeni. Przeprowadzone prace wyeliminowały niezwykle uciążliwe (szczególnie w okresie zimowym) i niebezpieczne dla konstrukcji międzyświatłkowej zjawisko skraplania się wody.

W ramach powyższego zadania inwestycyjnego wykonano również kompleksową modernizację wewnętrznego dźwigu towarowego, z wymianą wszystkich urządzeń jezdnych i sterujących.

Ponadto przeprowadzony został remont generalny będącego w zarządzie Zachęty Pawilonu Polskiego w Wenecji. Oprócz remontu i rewitalizacji elewacji i kamiennych posadzek wewnętrznych i zewnętrznych położono nowy dach i wymieniono całą instalację deszczową. Przeprowadzono prace wzmacniające konstrukcję budynku. Pawilon zyskał nową instalację klimatyzacyjną, nowe instalacje elektryczne oraz elektrycznie sterowane żaluzje zaciemniające świetlik górny.

OSIĄGNIĘCIA ZESPOŁU ZACHĘTY

Nagrody, dyplomy, pełnione funkcje

Hanna Wróblewska

- udział w radach programowych: Centrum Nauki Kopernik, Fundacji Kultura Miejsca, Radzie Nadzorczej Fundacji Katarzyny Kozyry, Radzie Fundacji GESSEL dla Zachęty — Narodowej Galerii Sztuki, Kapitulie Nagrody Krytyki Artystycznej im. Jerzego Stajudy oraz Zespołu ds. Warszawskich Historycznych Pracowni Artystycznych
- przewodnicząca Rady Programowej Galerii Arsenał w Białymstoku oraz Rady Muzeum przy Muzeum Współczesnym Wrocław
- udział w posiedzeniu Kapituły Dorocznej Nagrody Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2015 oraz Dorocznej Nagrody Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla Mecenasa Kultury
- udział w pracach komisji konkursu na stanowisko dyrektora Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku

Justyna Markiewicz

- członkini Rady Fundacji GESSEL dla Zachęty — Narodowej Galerii Sztuki
- członkini koalicji na rzecz rewitalizacji placu Małachowskiego
- udział w pracach sądu konkursu na modernizację placu Małachowskiego
- udział w pracach sądu konkursu na opracowanie koncepcji strefy wejścia głównego oraz wejścia do planetarium w Centrum Nauki Kopernik

Joanna Egit-Pużyńska

- członkini zespołu badawczego *Historia wystaw w Zachęcie — Centralnym Biurze Wystaw Artystycznych w latach 1949–1970* w Instytucie Historii Sztuki UW w ramach grantu przyznanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego; kierownik: dr hab. Gabriela Świtek

Julia Maria Koszewska

- doktorantka Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych i Wydziału Historycznego UW [Międzywydziałowe Środowiskowe Studia Doktoranckie Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych i Wydziału Historycznego UW]
- przewodnicząca rady [od marca 2015, wcześniej: od marca 2014 członkini rady] Fundacji Nowoczesna Polska
- członkini Sądu Koleżeńskiego Stowarzyszenia Wikimedia Polska

- członkini Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Żydowskie Motywy
- członkini zespołu ds. pomocy na rzecz Ukrainy w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej [od kwietnia 2014]

Marta Miś

- członkini Komisji opiniującej wnioski o przyznanie środków z Funduszu Promocji Twórczości w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Gabriela Świtek

- kierownik Zakładu Teorii Sztuki, Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego
- wiceprzewodnicząca Rady Naukowej, Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego
- wiceprezes Sekcji Polskiej Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Sztuki AICA
- kierownik projektu *Historia wystaw w Zachęcie — Centralnym Biurze Wystaw Artystycznych w latach 1949–1970* realizowanego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki [2014–2017], nr 0086/NPRH3/H11/82/2014
- uczestniczka Rady Programowej Fundacji Kultura Miejsca

Stanisław Welbel

- doktorant w Instytucie Sztuki PAN
- członek zespołu badawczego *Historia wystaw w Zachęcie — Centralnym Biurze Wystaw Artystycznych w latach 1949–1970* w Instytucie Historii Sztuki UW, w ramach grantu przyznanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego; kierownik: dr hab. Gabriela Świtek

Karolina Zychowicz

- członkini zespołu badawczego *Historia wystaw w Zachęcie — Centralnym Biurze Wystaw Artystycznych w latach 1949–1970* w Instytucie Historii Sztuki UW w ramach grantu przyznanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego; kierownik: dr hab. Gabriela Świtek
- członkini zespołu badawczego *Polska krytyka artystyczna XX–XXI wieku* w Instytucie Historii Sztuki KUL w ramach grantu przyznanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego; kierownik: prof. Ryszard Kasperowicz
- sekretarz Kapituły Nagrody Krytyki Artystycznej im. Jerzego Stajudy

Wystawy w kraju i za granicą organizowane przez pracowników Zachęty, spotkania, wykłady, sympozja w kraju i za granicą

12.01–9.02. 2015 Stanisław Welbel

stypendium kuratorskie w Fire Station Artists' Studios w Dublinie

27.01.2015 Gabriela Świtek

udział w audycji *Niesamowite w architekturze*, Radio TOK FM

6–7.02.2015 Gabriela Świtek

referat *Czas Henry Moore'a. Wystawa w Zachęcie — Centralnym Biurze Wystaw Artystycznych w 1959 roku*; udział w seminarium: *Czasowość w polskiej sztuce i historii sztuki po 1939 roku*, I Seminarium Dłużewskie, Dom Plenerowy Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Dłużew

14.02.2015 Gabriela Świtek

referat *Architektura i higiena* na sesji naukowej towarzyszącej wystawie *Postęp i higiena*, Zachęta — Narodowa Galeria Sztuki, Warszawa.

30.03.2015 Stanisław Welbel

członek komisji konkursowej I Konkursu Najlepszych Dyplomów Sztuki Mediów

16.04.2015 Maria Świerżewska-Franczak

prowadzenie szkolenia *Otwarta Zachęta — projekt/proces*, Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk

28–29.04.2015 Gabriela Świtek

referat „Thinking about Exhibitions” *Behind the Iron Curtain: The Warsaw Central Office of Art Exhibitions (1949–1955)*; udział w sympozjum *Radiations. European Art and its Debates during the Cold War, 1944–1955*, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madryt

maj 2015 Magda Kardasz

udział w jury Visegrad Residency Program — Visual and Sound Arts

21.05.2015 Gabriela Świtek

referat *Beton i sztuka pamięci* na konferencji *Beton w sztuce i architekturze* w ramach projektu *Asocjacje* [Fundacja Bęc Zmiana], Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie

26.05.2015 Anna Zdzieborska [z Pauliną Celińską]

udział w panelu dyskusyjnym *O kulturze włączania do kultury, czyli jak aktywnie działać na polu kultury dostępnej dla wszystkich* podczas seminarium *Poprzez kulturę do zmiany społecznej* organizowanym przez Stowarzyszenie „Z Siedzibą w Warszawie”

27–30.05.2015 Marta Miś [z Karoliną Wiktor]

prezentacja *Culture and Neuroscience — On the Social Involvement of Both Artist and Public Institution* podczas 3rd International Interdisciplinary Symposium *CroArtScia2015 — Technological Innovations: Art & Science*, Zagrzeb

9.06.2016 Anna Zdzieborska

ekspert podczas Ogólnopolskiej Prezentacji Projektów Młodzieżowych organizowanej przez Centrum Edukacji Obywatelskiej

11.06.2015 Anna Zdzieborska

prezentacja *Zachęta dostępna. O programach edukacyjnych uwzględniających specjalne potrzeby uczestników* na VII Warszawskim Forum Edukacyjnym *Druga do sukcesu — o skutecznych formach wsparcia uczniów z niepełnosprawnością / ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole ogólnodostępnej* zorganizowanym przez Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń

28.06–27.09.2015 Stanisław Welbel

kurator programu filmowego towarzyszącego wystawie *Magnetism, Hazelwood, Irlandia*, kurator wystawy: Vaari Claaffey

29.06–1.07.2015 Marta Miś, Maria Świerżewska-Franczak

udział w szkoleniu dla członków Koalicji Otwartej Edukacji, Gdańsk

8.07.2015 Gabriela Świtek

prelekcja: *Architektura i władza* w ramach premiery książki Deyana Sudjica *Kompleks gmachu. Architektura władzy* [Centrum Architektury, Warszawa 2015], Muzeum Narodowe w Warszawie

20–29.07.2015 Karolina Zychowicz

kwerenda w ramach projektu *Historia wystaw w Zachęcie — Centralnym Biurze Wystaw Artystycznych w latach 1949–1970*, Paryż

październik 2015 Magda Kardasz

udział w jury [I etap] konkursu „Dziennika — Gazety Prawnej” *Pro arte — KULTURA*

październik 2015 Magda Kardasz

udział w jury konkursu *Spojrzenia 2015 — Nagroda Deutsche Bank*

5.10.2015 Anna Zdzieborska

prowadzenie warsztatów dla edukatorów i nauczycieli podczas Konferencji MUZEALNA eduAKCJA WARSZAWY, Muzeum Narodowe w Warszawie

8.10.2015 Karolina Zychowicz

referat *Współpraca pomiędzy Galerią Louise Leiris w Paryżu a CBWA „Zachęta”*. Wystawy *Pabla Picassa [1965, 1968]* i *André Beaudina [1968]* na VI Konferencji Sztuki Nowoczesnej, Centrum Sztuki Współczesnej Znak Czasu, Toruń

30.10.2015 Zofia Dubowska

udział w warsztatach *Słownik kultury* organizowanych przez Fundację Imago Mundi, Warszawa

listopad 2015 Magda Kardasz

udział w jury Visegrad Residency Program — Visual and Sound Arts

10.11.2015 Zofia Dubowska

udział w jury konkursu na autorski projekt warsztatów podczas 7 Międzynarodowego Karnawału Dzieci w Wenecji w 2016 roku

19.11.2015 Anna Zdzieborska [z Dagną Sadkowską]

prezentacja *Muzyczne obrazy* na Konferencji *Sztuka w szkole. Konieczności, możliwości, potrzeby* z cyklu *Sztuka edukacji* w Galerii BWA w Zielonej Górze

26.11.2015 Hanna Wróblewska

udział w dyskusji z cyklu *Stacja Transformacja nadaje* organizowanej przez Fundację Alternativa, dotyczącej założeń programowych oraz funkcjonowania instytucji prowadzonych przez zaproszonych gości [Hanna Wróblewska, Anna Nawrot i Wojciech Kozłowski], Europejskie Centrum Solidarności, Gdańsk

3.12.2015 Anna Zdzieborska

prezentacja *Zachęta dla nauczycieli i szkół* na X Konferencji Forum Edukatorów Muzealnych *Muzeum a szkoła. Konkurencja w nauczaniu czy partnerstwo?*, Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku

10.12.2015 Karolina Zychowicz

referat *Wystawy sztuki kobiet w kręgu CBWA. Okres socrealizmu* na seminarium *Historia wystaw sztuki kobiet w Polsce*, Stary Browar, Słodownia +1, Poznań

Publikacje

Gabriela Świtek

- *A Fragment in the City: The Behind the Iron Gate Housing Estate*, w: *Phenomenologies of the City: Studies in the History and Philosophy of Architecture*, Ashgate Studies in Architecture Series, Ashgate, Farnham 2015
- *Elements of Architecture According to Monika Sosnowska*, w: *Monika Sosnowska: Architectonisation / Arquiteonizacaa*, Serralves Museu de Arte Contemporânea, Porto 2015
- „Zwrot przestrzenny” i przestrzeń architektoniczna w polskiej sztuce współczesnej, w: *Założenia przedwstępne w badaniu polskiej sztuki najnowszej. I Seminarium Dłużewskie*, Fundacja Kultura Miejsca, Warszawa 2015
- *Żywoć podwójny*, w: *Związki rozwiązki / Relations Disrelations*, Joanna Malinowska, C.T. Jasper, Muzeum Sztuki w Łodzi, Łódź 2015
- *Obrazki z wystawy*, w: *Obraz żywy. Studia z Metodologii Historii Sztuki*, Stowarzyszenie Historyków Sztuki, Warszawa 2015
- *The Horizon of Touch: Edward Krasiński's Blue Tape in the Space of the Artist's Studio*, w: *Space of Creation in Art and Art History*, Instytut Historii Sztuki UW, Warszawa 2015
- *Atmosfery, charaktery i nastroje. Empiryczne i fenomenologiczne koncepcje przestrzeni architektonicznej*, „Sztuka i Filozofia” 2015, nr 46
- *Built Around a Tree: Odysseus's Thalamos and Le Corbusier's Pavillon de L'Esprit Nouveau*, „Ikonotheke” 2015, nr 25

Stanisław Welbel

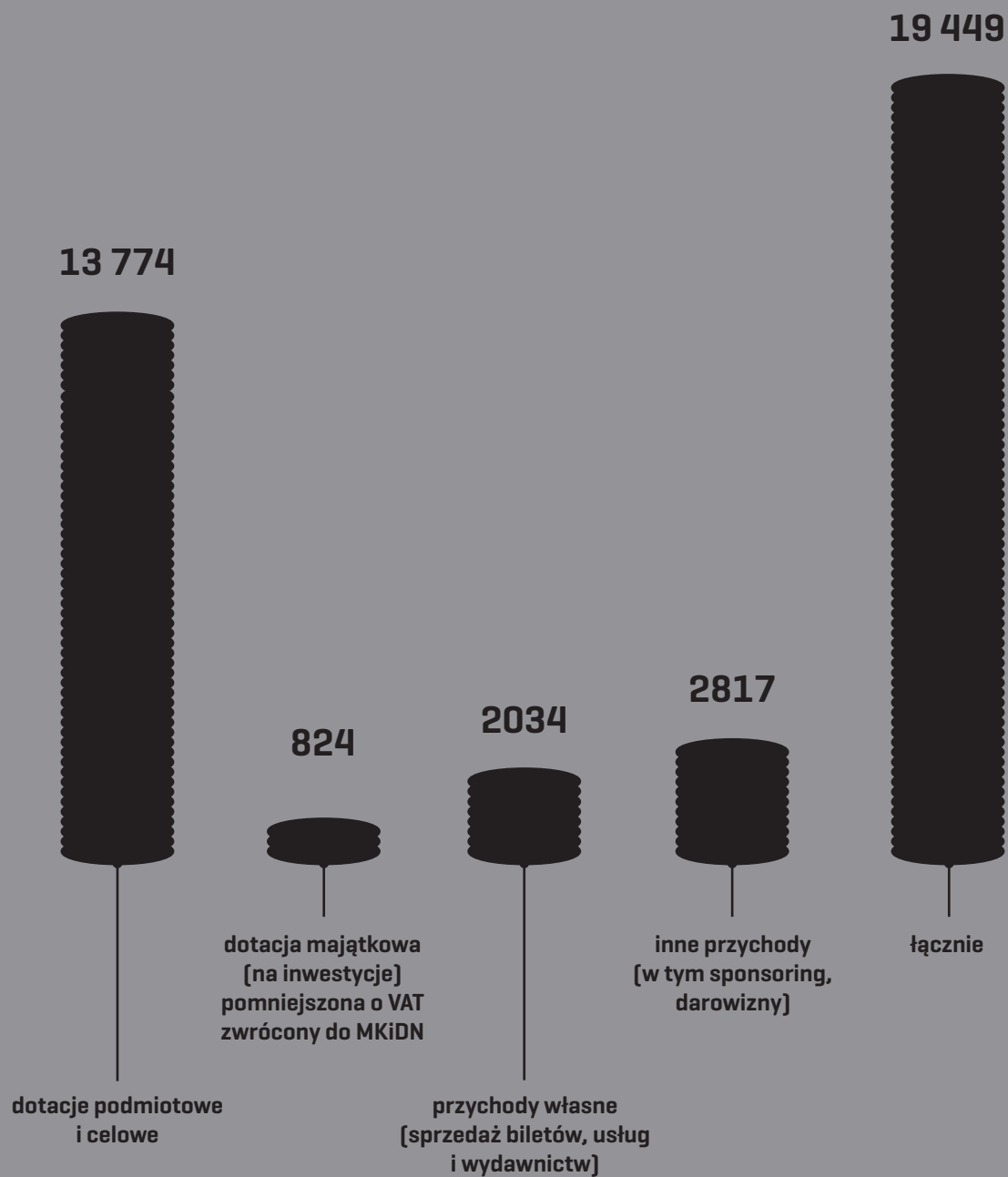
- *Silent Star: Cold War Sci-fi Movies from the Soviet Bloc*, „Acta Historiae Artium” 2015, t. 56
- *Przyszłość była kiedyś*, „2+3 D”, marzec 2015, nr 56

Karolina Zychowicz

- *Fernand Léger i jego asystenci na „Wystawie współczesnej plastyki francuskiej” w CBWA w 1952 r.*, w: *Sztuka polska 1945–1970*, Pamiętnik Sztuk Pięknych, t. 9, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2015
- *Znowu zaczyna się od Peipera*. Z Piotrem Rypsonem rozmawia Karolina Zychowicz, <http://magazyn.o.pl/2015/piotr-rypson-karolina-zychowicz-znowu-zaczyna-sie-od-peipera/#/> [dostęp: 4 marca 2016]

Przychody

Zachęty — Narodowej Galerii Sztuki w 2015 roku [w tys. zł]

PARTNERZY I SPONSORZY

Zachęta jest jednostką finansowaną przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Mecenas wystawy *Spojrzenia 2015* – Nagroda Deutsche Bank

Deutsche Bank

Współorganizator wystawy *PRAWDA
PIĘKNO DOBRO. Z kolekcji Zachęty*

Partner wystawy *PRAWDA PIĘKNO
DOBRO. Z kolekcji Zachęty*

Program *Zachęta na lato* zrealizowany
dzięki wsparciu finansowemu
miasta stołecznego Warszawy

Wystawy *Postęp i higiena* oraz *Gregor Schneider.
unsubscribe* zostały zrealizowane przy wsparciu

FUNDACJA WSPÓŁPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

Sponsor wystawy *PRAWDA PIĘKNO
DOBRO. Z kolekcji Zachęty*

Współorganizator wystawy *Dziki pola.
Historia awangardowego Wrocławia*

MWW

Muzeum Współczesne
Wrocław

Partnerzy wystawy *Anna Jermolaewa. Dobre czasy, złe czasy*

austriackie forum kultury^{waw}

ERSTE Stiftung

Sponsor wystawy *Jan Dzięczkowski.
Historie prawdziwe i zmyślone*

Sponsor Miejsca Projektów Zachęty

BenQ

Sponsor technologiczny galerii

Kei.pl

Doradca prawny galerii

WHITE & CASE

Partnerzy galerii

Partner wspierający zakup dzieł sztuki do kolekcji

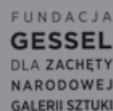
Sponsorzy wernisaży

Patroni medialni

Współorganizatorzy i partnerzy poszczególnych wystaw i wydarzeń

Raport roczny 2015

projekt graficzny: Magdalena Piwowar
opracowanie i redakcja: zespół Zachęty
łamanie: Krzysztof Łukawski
opracowanie zdjęć do druku: MESA

fotografie z archiwum Zachęty:
Dominik Cudny, Zofia Dubowska, Paweł Eibel, Bartosz Górka,
Barbara Kaja Kaniewska, Zofia Koźniewska, Marek Krzyżanek,
Maciej Landsberg, Sebastian Madejski, Damas Porcena [Dams],
Konrad Smoleński, Katarzyna Winter, Stanisław Welbel,
Anna Zdzieborska

druk: Argraf, Warszawa

Publikacja dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 3.0 Polska.

ISBN 978-83-64714-32-0

